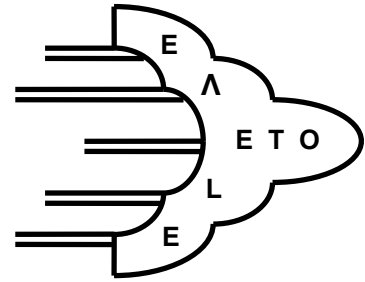

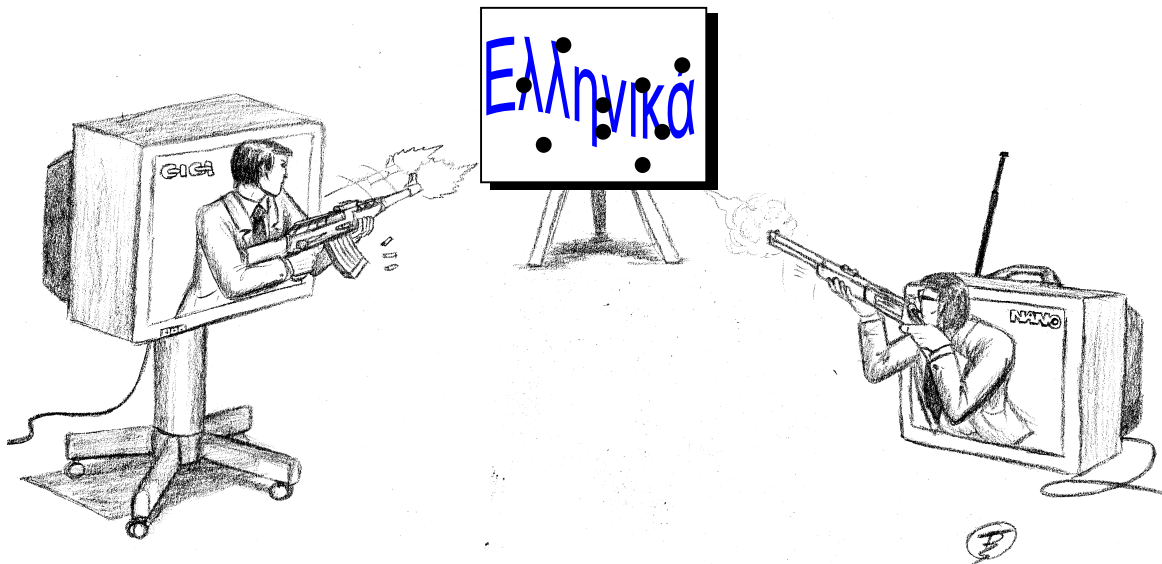
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ
HELLENIC SOCIETY FOR TERMINOLOGY

Η ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΜΜΕΝΗ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

(2η Έκδοση)

Κώστας Βαλεοντής

Αθήνα 1999

**Παρουσίαση του θέματος ως τώρα
στις ακόλουθες εκδηλώσεις:**

- 1^η Ομιλία:** ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΣΠΕΡΙΔΑ:
Τόπος: *Αίθουσα Ομιλιών του Γαλλικού Ινστιτούτου
Αθηνών, Σίνα 31, 106 80 Αθήνα*
Χρόνος: *6 Απριλίου 1998, ημέρα Δευτέρα, ώρα 7.00 μμ.*
- 2^η Ομιλία:** ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΒΡΑΔΙΑ:
Τόπος: *Εντευκτήριο Πνευματικού Κέντρου Κυθηρίων
(Θεμιστοκλέους 5 & Πανεπιστημίου, 7ος όροφος)*
Χρόνος: *23 Φεβρουαρίου 1999, ημέρα Τρίτη, ώρα: 7.00 μμ.*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ 1^{ης} ΟΜΙΛΙΑΣ

Εχουν περάσει έντεκα χρόνια από τότε που – προσθέτοντας και τη δική μου φωνή στις λίγες, δυστυχώς, άλλες – σε μια επιστολή^[1] στον αείμνηστο Αντώνη Τρίτση – τότε Υπουργό Παιδείας –, ανάμεσα σε άλλες προτάσεις για τη Γλώσσα, έθιγα και το θέμα της **προφορικής Ελληνικής Γλώσσας** και της καθημερινής κακοποίησής της από τα (κρατικά τότε) μέσα μαζικής ενημέρωσης. Πέρασαν έντεκα χρόνια, ο ένθερμος υποστηρικτής της ελληνικής γλώσσας Αντώνης Τρίτσης χάθηκε πρόωρα, η **“ελευθερία”** στην ενημέρωση επεκτάθηκε από τη Ραδιοφωνία και στην Τηλεόραση (γέμισε ο τόπος κανάλια) και η **“προσδοκία”** ότι η ελεύθερη πλέον “ιδιωτική πρωτοβουλία” θα έφερνε και την ποθητή **“ποιοτική αναβάθμιση”** έχει διαψευσθεί παταγωδώς. Οχι μόνο δεν έγινε κάτι τέτοιο αλλά στο όνομα του “ρέοντος” πλέον ποταμού χρήματος στις ιδιωτικές τσέπες εκτός από την περαιτέρω επέκταση του φαινομένου εμφανίστηκαν και άλλα ακόμα χειρότερα. Γέμισε, για παράδειγμα, ο κόσμος αστρολόγους και χαρτορίχτρες κι έτσι πέρα από την “ανάπτυξη” του γλωσσικού αισθητηρίου προστέθηκε και η “ανύψωση” του πνευματικού επιπέδου της Ελληνικής Κοινωνίας.

Σήμερα, δεν θα αναλύσουμε όλες τις πλευρές του προβλήματος της **“γλωσσικής πενίας”** που εκδηλώνεται ως:

- φτώχεια στο λεξιλόγιο,
- φτώχεια στην έκφραση,
- φτώχεια στο περιεχόμενο

και εξακολουθεί να μαστίζει – και μάλιστα σε εντονότερο βαθμό – τη νεολαία.

Ούτε θα αναλύσουμε τους παράγοντες εκείνους που συντελούν στην υποβάθμιση της απόκτησης γλωσσικής γνώσης και που είναι κυρίως:

- η χαλάρωση της ενδοοικογενειακής συνοχής και γλωσσικής επικοινωνίας,
- η αποξένωση του μαθητή από το μάθημα ως μάθημα σε ένα συχνά-πυκνά μεταρρυθμιζόμενο και επαναμεταρρυθμιζόμενο σχολείο,
- η εμμονή στη νοοτροπία ότι η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας αποσκοπεί στο να εκπαιδεύσει λογοτέχνες,
- η τροφοδότηση “κονσερβαρισμένων ιδεών” μέσω του μαθήματος της Εκθεσης,
- η εισβολή των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας μέσω των ξενόγλωσσων εκπομπών ή βιντεοταινιών με τον φτωχό και ποιοτικά απαράδεκτο – πολλές φορές – υποτιτισμό.

Σήμερα, αφού ορίσουμε τη γλώσσα μας και προσδιορίσουμε τους στόχους της διδασκαλίας της, θα ασχοληθούμε ιδιαίτερα με την **προφορική Ελληνική Γλώσσα** και την εγκατάλειψή της σε σημείο που διαπιστώνουμε καθημερινά τη βάνουση κακοποίησή της.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ 2^{ης} ΟΜΙΛΙΑΣ

Η σημερινή ομιλία είναι επανάληψη της ομιλίας που δόθηκε στις 6 Απριλίου του 1998 στην **ελληνογλωσσική εσπερίδα** που διοργάνωσε η **Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ)** στο Γαλλικό Ινστιτούτο. Ευχαριστώ θερμά την Πρόεδρο **Κα Ντίνα Βλάχου** και το Διοικητικό Συμβούλιο της Πανελλήνιας Ένωσης Λογοτεχνών, που μου έκαμε την τιμή να με προσκαλέσει να παρουσιάσω το ίδιο θέμα στο πλαίσιο των εκδηλώσεών της, καθώς επίσης και το εκλεκτό μέλος της **Γιάννη Γιακουμάκη** που το εισηγήθηκε, αλλά και όλους εσάς που ήρθατε απόψε εδώ να εξετάσουμε μαζί το σοβαρό θέμα της σημερινής Προφορικής Ελληνικής Γλώσσας και της εγκατάλειψής της.

Αν και ο χρόνος που διατίθεται στη σημερινή ανάπτυξη του θέματος είναι περιορισμένος θα προσπαθήσω να θίξω **όλα τα βασικά σημεία** του, ώστε και με τη βοήθεια του εκτυπωμένου τεύχους της αρχικής παρουσίασης, που θα σας δοθεί στο τέλος της ομιλίας, να μπορέσετε,

όσοι από σας θέλετε, να **διεξέλθετε και τις λεπτομέρειες**.

Εκτός από το περιορισμένο του χρόνου, η σημερινή παρουσίαση έχει και μια άλλη διαφορά έναντι της προηγούμενης. Απευθύνεται σε ένα ακροατήριο του οποίου ένα μεγάλο μέρος, αν όχι το μεγαλύτερο, ανήκει σε μια ειδική κατηγορία ανθρώπων του πνεύματος, στην κατηγορία των **Ελλήνων Λογοτεχνών**. Η γλώσσα για τον λογοτέχνη είναι ό,τι τα **χρώματα** για το ζωγράφο, ό,τι το **μάρμαρο** για το γλύπτη, **η ύλη και η ουσία** που τη δουλεύει και της δίνει **μορφή** και **πνοή** δημιουργώντας αθάνατα στο χρόνο **διανοήματα**.

Η **σημερινή Ελληνική Γλώσσα** (κυρίως ο **γραπτός λόγος**) χρωστά πολλά στους Έλληνες λογοτέχνες. Ήταν **αυτοί οι μόνοι** που σε καιρούς χαλεπούς (όταν η σχιζοφρενική διγλωσσία και τα επακόλουθά της ταλάνιζαν τον τόπο) την υπηρέτησαν πιστά, την υποστήριξαν και την καλλιέργησαν με σκοπό να **μιλήσουν στην ψυχή του σημερινού ζωντανού Έλληνα αναγνώστη** και είναι γεγονός πως τα έχουν καταφέρει μέχρι τώρα. Τα χιλιάδες βιβλία που κυκλοφορούν και διαβάζονται αποτελούν αδιάψευστη μαρτυρία.

Μεταξύ της προηγούμενης παρουσίασης και της σημερινής μεσολάβησε και ένα πολύ σημαντικό γεγονός για την Προφορική Ελληνική Γλώσσα. Συγκεκριμένα, το Δεκέμβριο κυκλοφόρησε το **“Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής”** του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών. Εκτός από τη γραπτή μορφή των λέξεων, το έργο δίνει και την προφορική απόδοσή τους γραμμένη στο διεθνές φωνητικό αλφάβητο προσαρμοσμένο στα Ελληνικά. Έτσι, ο χρήστης του Λεξικού έχει όλη την πληροφορία για κάθε λέξη: **μορφολογική (οπτική και ακουστική), ετυμολογική και εννοιολογική**.

K.B.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1	ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ	7
2	Η ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ	9
2.1	Αρθρωση	10
2.2	Οι ήχοι της ομιλίας	13
2.2	Η ηχητική ισχύς των ήχων της ομιλίας	18
2.3	Ανάλυση της προφορικής γλώσσας – Φωνολογικοί κανόνες	18
2.4	Μεταβολές φωνημάτων στην προφορική γλώσσα	24
α.	Απόδοση του φωνήεντος <u> με σύμφωνο	24
β.	Στην αρχή λέξης: /γ/ + /κ/ = /g/, /m/ + /ρ/ = /b/, /n/ + /τ/ = /d/	24
γ.	Μέσα στη λέξη: Μεταβολή του /γ/ σε /τ/	24
δ.	Μέσα στη λέξη: /m/ + /ρ/ = /mb/, /n/ + /τ/ = /nd/	25
ε.	Μεταβολές και επιδράσεις του τελικού /n/	25
ζ.	Ηχηροποίηση του /s/	26
η.	Οι συνοδίτες /ʲ/ και /ʲʰ/	26
2.5	Ηχοφασματογραφήματα δειγμάτων ομιλίας	27
2.5.1	Διάγραμμα 1: Ηχοφασματογράφημα των φωνηέντων της σημερινής ελληνικής Γλώσσας	28
2.5.2	Διάγραμμα 2: Η διαδοχή των φωνημάτων /ia/, /ie/, /io/, /iu/	28
2.5.3	Διάγραμμα 3: “ευχές - ακεφιές”	28
2.5.4	Διάγραμμα 4: “λ - α”	28
2.5.5	Διάγραμμα 5: “θ - φ - χ”	28
2.5.6	Διάγραμμα 6: “λο - λιο”	28
2.5.7	Διάγραμμα 7: “μά να”	29
2.5.8	Διάγραμμα 8: “φαγάς - μαγιά”	29
2.5.9	Διάγραμμα 9: “κριός - γιος - κοριός”	29
2.6	Οι συχνότερες παραβάσεις των κανόνων της ορθοφωνίας	29
2.7	Προσωδικά χαρακτηριστικά της Ελληνικής Γλώσσας	32
3	Η ΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ	33
4	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	37
5	Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	39
6	ΕΠΙΛΟΓΟΣ	42
7	ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ	43
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α	45
	ΕΛΛΗΝΟΑΓΓΛΙΚΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ	45
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β	53
	ΦΩΝΗΜΑΤΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ^[3]	53
	ΠΙΝΑΚΑΣ Β1 – ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΓΩΝ ΑΠΟ ΟΠΟΥ ΠΑΡΘΗΚΑΝ ΔΕΙΓΜΑΤΑ	53
	ΠΙΝΑΚΑΣ Β2 – ΣΥΝΟΛΙΚΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ ΠΟΥ ΚΑΤΑΜΕΤΡΗΘΗΚΑΝ	54
	ΠΙΝΑΚΑΣ Β3 – ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΠΟΥ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗΚΑΝ	54
	ΠΙΝΑΚΑΣ Β4 – ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΦΩΝΗΜΑΤΩΝ	55
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ	57
	ΠΙΝΑΚΑΣ Γ1 – ΑΠΟΛΥΤΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΔΙΜΕΛΩΝ ΦΩΝΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΩΝ	57
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ	59
	ΔΕΙΓΜΑΤΑ ΗΧΟΦΑΣΜΑΤΟΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ ΦΩΝΗΜΑΤΩΝ, ΣΥΛΛΑΒΩΝ ΚΑΙ ΛΕΞΕΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ	59
	ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	71

(Κενή σελίδα)

Η ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΜΜΕΝΗ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

1 ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΓΛΩΣΣΑ ΜΑΣ

Η άποψη του ομιλούντος είναι ότι δεν υπάρχουν πολλές *ελληνικές γλώσσες*, δεν υπάρχουν πολλών ειδών *Ελληνικά*. Δεν υπάρχουν *Αρχαία* Ελληνικά, *Βυζαντινά* Ελληνικά, *Νέα* Ελληνικά. Υπάρχουν μόνο *Ελληνικά*. Οι χαρακτηρισμοί αυτοί αφορούν μόνο *φάσεις* και *στάδια εξέλιξης* "μιας και μόνης γλώσσας", όπως οι ίδιοι χαρακτηρισμοί μπροστά από τη λέξη *Ελληνας* δεν σημαίνουν "κάποιον άλλο λαό", αλλά έναν και μοναδικό λαό με ιστορία τεσσάρων και πλέον χιλιετιών.

Η *Ελληνική Γλώσσα* – όπως εξάλλου κάθε γλώσσα – δεν είναι μόνο λογοτεχνία, αλλά πρωταρχικά ένα ζωντανό σύστημα και μέσο επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων που τη μιλούν. Παίζει πρωτεύοντα ρόλο σ' οτιδήποτε διδάσκεται ο Έλληνας στο σπίτι, στο σχολείο, στη δουλειά, στη ζωή του. Αυτή και μόνο αυτή δίνει υπόσταση στη σκέψη, στη λογική, στην εσωτερική οργάνωση της πραγματικότητας του ατόμου και του έθνους (*γλώσσα, λόγος, λογική, λογισμός*). Η γλώσσα είναι κύριος άξονας της υπόστασης του ατόμου αλλά και της εθνικής υπόστασης ενός λαού. Είναι το υπ' αριθμόν ένα χαρακτηριστικό αυτής της ύπαρξης. Η γλωσσική γνώση είναι προϋπόθεση για την ανάπτυξη κάθε πεδίου γνώσης.

Η γλώσσα συμπεριφέρεται σαν ζωντανός οργανισμός και η μελέτη και διδασκαλία της δεν πρέπει να ενεργούν καταστροφικά πάνω της.

Ας παραστήσουμε (Σχ.1) με τον κύκλο Γ το σύνολο όλης της *Γλωσσικής γνώσης* και με τους κύκλους O_1, O_2 (*ορίζοντες της Ομιλίας*) το σύνολο της γλωσσικής γνώσης που χρησιμοποιούν στην *Ομιλία* τους, δύο άτομα, το άτομο **1** και το άτομο **2**, αντίστοιχα, για την επικοινωνία τους με τους άλλους και με τους κύκλους K_1, K_2 το σύνολο της γλωσσικής γνώσης που είναι *Κατανοητή*, αντίστοιχα, από τα ίδια άτομα.

Είναι φανερό ότι *γλωσσική εκπαίδευση*, για καθένα από τα άτομα αυτά, σημαίνει *διεύρυνση* τόσο του ορίζοντα της ομιλίας (O_1, O_2) όσο και του ορίζοντα της κατανόησής του (K_1, K_2), *άμβλυνση* των γλωσσικών διαφορών τους και ανύψωση του γλωσσικού επιπέδου τους.

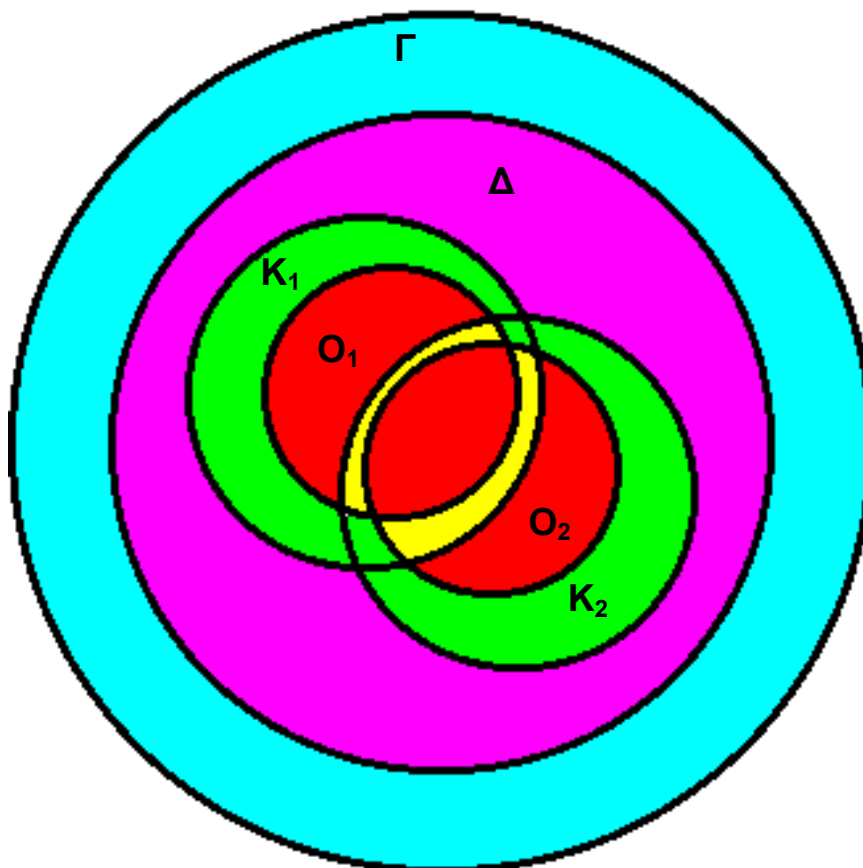
Επομένως, η *Διδασκόμενη γλωσσική γνώση* θα πρέπει να είναι ένα *υπερσύνολο* των O_1, O_2, K_1, K_2 , π.χ. ένας κύκλος (*κύκλος Δ*) που περικλείει τους κύκλους O_1, O_2, K_1, K_2 . Όσο περισσότερο ο κύκλος Δ πλησιάζει τον κύκλο Γ τόσο πιο κοντά στο στόχο της πλήρους γλωσσικής γνώσης οδηγούμαστε.

Οι στόχοι του συστήματος διδασκαλίας της *γλώσσας* μας θα πρέπει να είναι:

Στόχος 1ος: Να βάλει σε *τάξη* τις *διαφορές μορφές* και τα ποικίλα γλωσσικά φαινόμενα για να μπορέσει να διδάξει τη σωστή τους χρήση *χωρίς να επεμβαίνει τεχνητά* παρά μόνο σε περιπτώσεις *νέων εννοιών* και *όρων*,

Στόχος 2ος: Να βοηθήσει τον διδασκόμενο να *βιώσει* σωστά τη γλώσσα *ως κοινό μέσο επικοινωνίας* με τον κοινωνικό περίγυρό του (*σπίτι, σχολείο, δουλειά, κοινωνική ζωή*),

Στόχος 3ος: Να τον βοηθήσει να *σκέπτεται* και να οργανώνει τη σκέψη του, να την ανακοινώνει στον άλλο και να γίνεται κατανοητός και ταυτόχρονα να καταλαβαίνει τον άλλο,

Σχήμα 1 – Οι οριζόντες της Ομιλίας (O_1 , O_2), της Κατανόησης (K_1 , K_2) και της Διδασκαλίας (Δ) μέσα στο σύνολο όλης της Γλωσσικής γνώσης (Γ)

Στόχος 4ος: Να τον διδάξει τη βασική, **την πιο διαδεδομένη μορφή**, αλλά και, **χωρίς περιφρόνηση**, τα τοπικά ιδιώματα, (Δεν πρέπει να παραλείπεται τίποτα, αρκεί να οριοθετείται σωστά και να προβάλλεται η πιο διαδεδομένη και ευρύτερα αποδεκτή μορφή),

Στόχος 5ος: Να του εξασφαλίσει **πρόσβαση** ει δυνατόν, **σε όλη την καταγραμμένη ελληνική σκέψη** (Γραμματολογία, Ιστορία, Φιλοσοφία, Επιστήμη) χωρίς να εμποδίζει τη διαχρονική πορεία της εξέλιξης της γλώσσας μας.

Με ποια **κριτήρια**, όμως, θα πρέπει να διδαχτεί η Ελληνική Γλώσσα; Ποια πυξίδα, ποιος μπούσουλας θα πρέπει να ακολουθηθεί από τους “ειδικούς” της γλώσσας που θα μπορούσαν, σε συνεργασία με τους ειδικούς όλων των άλλων πεδίων γνώσης και χωρίς μισαλλοδοξία ή στενομυαλιά, να διαρθρώσουν βήμα-βήμα το σύστημα διδασκαλίας της μίας και μοναδικής Ελληνικής Γλώσσας;

Μπορούν να προταχθούν κατά τη γνώμη μου τα **κριτήρια**:

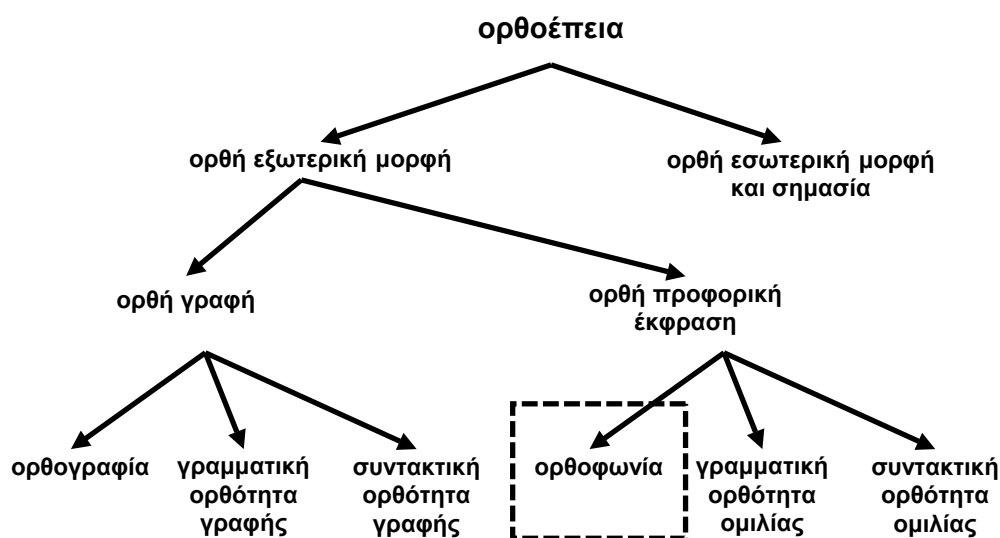
1ο Κριτήριο: Η **ορθότητα της εξωτερικής μορφής** (τι είναι σωστό στο γραμματικό, στο συντακτικό και στο φωνολογικό σύστημα της γλώσσας μας).

2ο Κριτήριο: Η **ορθή αντιστοιχία έννοιας** (της σημασίας που υποδηλώνεται από μια λέξη ή μια φράση) **και όρου** (της ίδιας της λέξης ή φράσης).

3ο Κριτήριο: Η **ευρύτερη χρήση** (η σημερινή γλωσσική πραγματικότητα των Ελλήνων).

4ο Κριτήριο: Η **πλήρης κάλυψη** όλων των τρεχόντων γλωσσικών φαινομένων και η αμερόληπτη κριτική αντιμετώπιση ακόμα και των “λανθασμένων χρήσεων” (π.χ. “γίνονταν–γινόντουσαν”, “ήμαστε–ήμασταν”). (Εξοβελίζοντας τις χρήσεις αυτές από τα σχολικά εγχειρίδια, απλώς κρυβόμαστε πίσω από το δάκτυλό μας).

Τα δύο πρώτα κριτήρια θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως ένα: το **κριτήριο της ορθότητας**. Η ορθότητα έχει δύο σκέλη: την ορθή εξωτερική μορφή (μορφολογικό επίπεδο) και την ορθή εσωτερική μορφή και σημασία (εννοιολογικό επίπεδο). Το πρώτο σκέλος προϋποθέτει ορθή γραφή και ορθή προφορική έκφραση. Η πρώτη αναλύεται σε ορθογραφία, γραμματική ορθότητα και συντακτική ορθότητα γραφής, ενώ η δεύτερη σε ορθοφωνία, γραμματική ορθότητα και συντακτική ορθότητα ομιλίας. Η πυραμίδα που στηρίζει την ορθότητα φαίνεται στο Σχήμα 2.

Σχήμα 2. Η ορθότητα και οι συνιστώσες της

ΣΗΜΕΙΩΣΗ 1: Δεν μίλησα για **καλλιέργεια**. Αυτή δεν είναι, κατά τη γνώμη μου, ούτε στόχος ούτε κριτήριο για τη διδασκαλία της γλώσσας, αλλά αποτέλεσμα. Είναι αποτέλεσμα της γλωσσικής και της γενικότερης καλλιέργειας και σ' αυτήν συμβάλλουν οπωσδήποτε και έμφυτα στοιχεία του ατόμου. Ας μάθουν οι Έλληνες τα Ελληνικά με πληρότητα και ορθότητα, ας αποκτήσουν πρόσβαση σε όλο το μεγαλείο της καταγραμμένης ελληνικής γνώσης και σοφίας και όσοι έχουν ταλέντο θα γίνουν λογοτέχνες, θεατρικοί συγγραφείς, ηθοποιοί, δημοσιογράφοι. Ενώ όσοι έχουν κλίση προς τις επιστήμες θα έχουν ένα πολύτιμο εφόδιο, το βασικό, το πρωταρχικό εφόδιο της γλωσσικής γνώσης. Η “ωραιολογία” χωρίς την ορθότητα είναι πολύ κοντά στην “αερολογία”.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ 2: Στη σχετική επιστολή^[1] είχε διατυπωθεί ολοκληρωμένη πρόταση για την αναμόρφωση της διδασκαλίας της Ελληνικής Γλώσσας.

2 Η ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Εδώ θα μας απασχολήσει η προφορική Ελληνική Γλώσσα. Θα δώσουμε τα βασικά στοιχεία της φωνολογίας της. Οι διαφορές που μπορεί να διαπιστώσει κάποιος από έργα γνωστών ερευνητών^[2] δεν επιδιώκουν να δρέψουν δάφνες πρωτοτυπίας γιατί δεν έχουν τόσο το χαρακτήρα διαφωνίας όσο της **διαφοράς θεώρησης** που μπορεί να έχει ένας φυσικός που με έναν **ηχοφασματογράφο** μπορεί να μελετήσει πιο “αντικειμενικά” ένα δείγμα ομιλίας. Για παράδειγμα αναφέρουμε τη μη χρήση, κατά τη συνάρθρωση, του **αλλοφώνου /k'/** όταν

ακολουθεί /e/ και αντ' αυτής τη χρήση του κανονικού φωνήματος /k/ και ενός παρεισφρέοντος μεταβατικού /i/ το οποίο είναι εμφανές στο ηχοφασματογράφημα και το οποίο με το /e/ που ακολουθεί σχηματίζει έναν καταχρηστικό δίγθογγο /ie/. Εξάλλου ποιος μπορεί να ισχυριστεί ότι οι δύο τελευταίες συλλαβές των λέξεων <ευχές> και <ακεφίες> δεν προφέρεται με τον ίδιο τρόπο ακριβώς (Βλέπε Παράρτημα Δ, Διάγραμμα 3);

2.1 Αρθρωση

Η **ομιλία** θα μπορούσε να οριστεί⁹¹ ως *το σύνολο των έναρθρων ήχων και θορύβων που παράγει η φωνητική συσκευή του ανθρώπου διαμορφώνοντας και ελέγχοντας κατάλληλα το αέρινο ρεύμα της εκπνευστικής φάσης της αναπνοής*. Δηλαδή η ομιλία μπορεί να θεωρηθεί ως “δευτερογενής” λειτουργία που “φορτώνεται” πάνω στη λειτουργία της **αναπνοής**.

Η ανθρώπινη φωνητική συσκευή είναι ένας **ακουστικός σωλήνας** με ανομοιόμορφη διατομή που ξεκινά από τη **λαρυγγική κοιλότητα** – όπου βρίσκονται οι **φωνητικές χορδές**, δύο πτυχές με ρυθμιζόμενη τάση και μεταβαλλόμενο άνοιγμα μεταξύ τους τη **γλωττίδα** – και φτάνει στα άκρα των **χειλιών** και της **μύτης** περνώντας μέσα από τη **στοματική κοιλότητα**, η οποία μπορεί να είναι συζευγμένη, σε μικρό ή μεγάλο βαθμό, με τη **ρινική κοιλότητα**. Η πηγή της ενέργειας για τη διέγερση αυτού του ακουστικού σωλήνα είναι το αέρινο ρεύμα της εκπνοής ενώ ο **δονητής** που παράγει τον ήχο (**σύνθετο τόνο** που λέγεται **λαρυγγικός τόνος**) είναι η **γλωττίδα**. Η λαρυγγική, η στοματική και η ρινική κοιλότητα είναι ρυθμιζόμενα **αντηχεία** που διαμορφώνουν κατάλληλα τη διαδρομή του λαρυγγικού τόνου. Η παραγωγή φωνής με ταλάντωση των φωνητικών χορδών (αυξομείωση της γλωττίδας) λέγεται **φώνηση**. Η διαμόρφωση της **φωνητικής οδού**, δηλαδή της διαδρομής από το λάρυγγα ως την έξοδο του στόματος και της μύτης, λέγεται **άρθρωση**.

Η άρθρωση συντελείται από την κίνηση ορισμένων κινητών μερών της φωνητικής συσκευής προς άλλα μέρη που είναι σταθερά. Τα πρώτα λέγονται **κινητοί αρθρωτήρες** ενώ τα δεύτερα **ακίνητοι αρθρωτήρες** (βλέπε Πίνακα 1).

Πίνακας 1 – Κινητοί και ακίνητοι αρθρωτήρες

Ακίνητοι αρθρωτήρες	Κινητοί αρθρωτήρες
Πάνω χείλος	Κάτω χείλος
Πάνω δόντια	Ακρη της γλώσσας
Στεφάνη των πάνω ούλων	Μπροστινό μέρος του σώματος της γλώσσας
Σκληρή υπερώα	Πίσω μέρος του σώματος της γλώσσας
Μαλακή υπερώα	Φωνητικές χορδές
Γλωττίδα	

Είναι δυνατοί οι ακόλουθοι **τύποι άρθρωσης**:

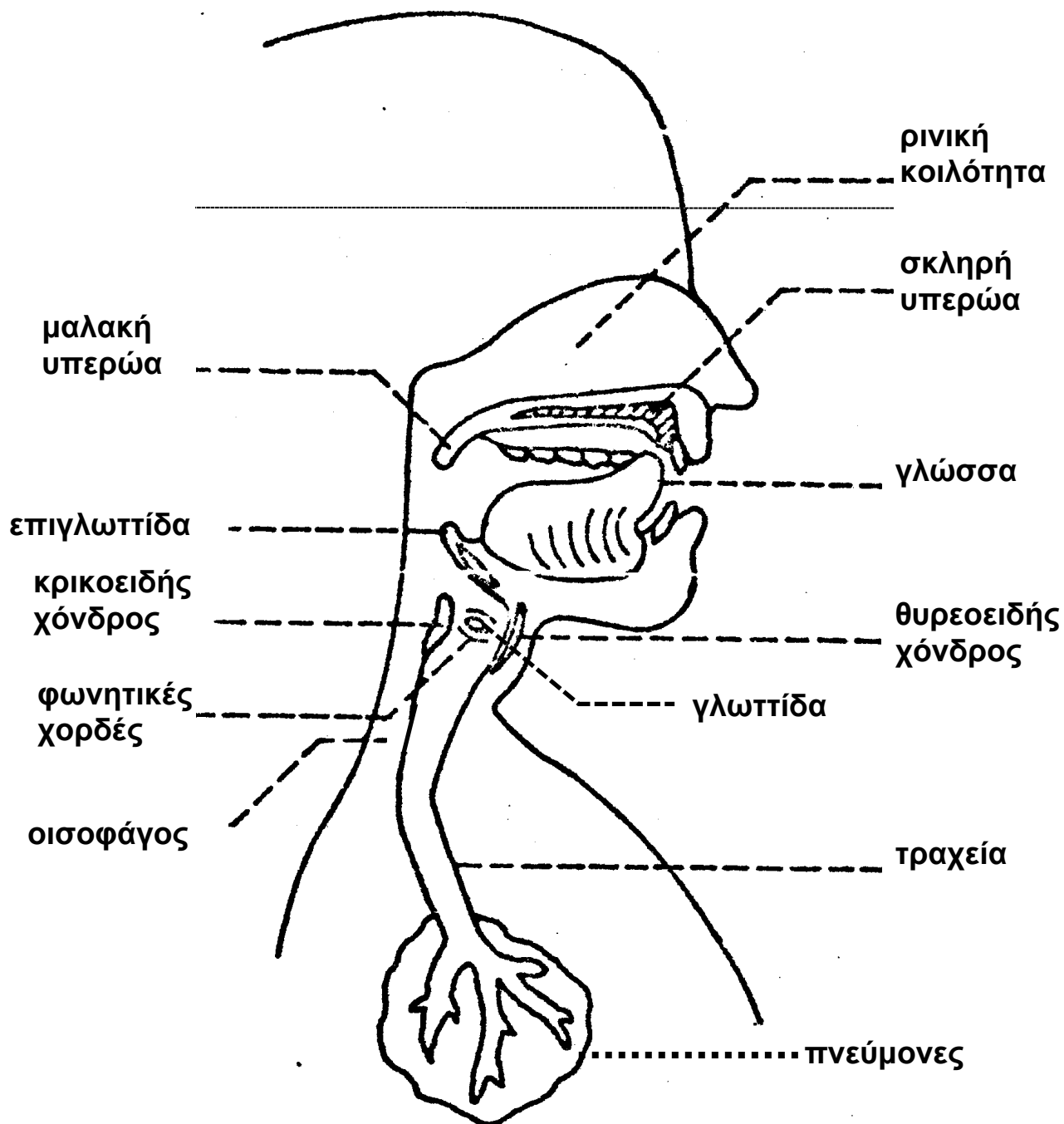
- (1) **Ανακοπή**: Σε κάποιο σημείο της φωνητικής οδού κλείνεται το πέρασμα και το αέρινο ρεύμα που έρχεται από το λάρυγγα ανακόπτεται. Στη συνέχεια, το πέρασμα ανοίγει απότομα και γίνεται εκτόνωση της πίεσης. Οι φθόγγοι που παράγονται έτσι είναι **στιγμαίοι** και λέγονται **ανακοπτικά σύμφωνα**.
- (2) **Τριβική εκτόνωση**: Σ' αυτόν τον τύπο άρθρωσης οι αρθρωτήρες σχηματίζουν στενό πέρασμα (σχισμή ή αυλάκι) από όπου αναγκάζεται να περάσει το εκπνευστικό ρεύμα, που **τριβεται** στα τοιχώματα του περάσματος αυτού. Οι φθόγγοι που παράγονται έτσι είναι **εξακολουθητικοί** και λέγονται **τριβικά σύμφωνα**.

- (3) **Πλευρική εκτόνωση:** Οι αρθρωτήρες φράζουν τη μεσαία γραμμή του στόματος και αφήνουν δεξιά κι αριστερά πλευρικά περάσματα, από όπου περνά το αέρινο ρεύμα. Οι φθόγγοι που παράγονται έτσι είναι **εξακολουθητικοί** και λέγονται **πλευρικά σύμφωνα**.
- (4) **Γρήγορη ταλάντωση ενός αρθρωτήρα:** Σ' αυτόν τον τύπο άρθρωσης το ρεύμα του αέρα της εκπνοής θέτει σε πολύ γρήγορη (μεγάλης συχνότητας) ταλάντωση έναν από τους κινητούς αρθρωτήρες. Οι φθόγγοι που παράγονται έτσι είναι **σύμφωνα** και λέγονται **τρίλιες**. Στην κανονική ομιλία η σημερινή Ελληνική Γλώσσα δεν έχει τρίλιες. Το “ρ”, όμως, μπορεί, για παράδειγμα, να προφερθεί, ως τρίλια με πολύ γρήγορη ταλάντωση της γλώσσας.
- (5) **Ελεύθερο πέρασμα:** Σ' αυτόν τον τύπο άρθρωσης το πέρασμα του αέρα μέσα από το κανάλι που διαμορφώνουν οι αρθρωτήρες είναι σχετικά **ανεμπόδιστο**. Με **ταλάντωση των φωνητικών χορδών** και **ελεύθερο πέρασμα** παράγονται όλα τα **φωνήεντα**.
- (6) **Ρινικό πέρασμα:** Σ' αυτόν τον τύπο άρθρωσης η **γλώσσα** παίρνει τέτοια θέση που να εμποδίζει την έξοδο του ρεύματος από το στόμα, ενώ η μαλακή υπερώα χαμηλώνει και αφήνει το πέρασμα του αέρα να γίνει από τη ρινική κοιλότητα. Οι φθόγγοι που παράγονται έτσι είναι **εξακολουθητικοί** και λέγονται **ρινικά σύμφωνα**.

Αν κάθε κινητός αρθρωτήρας μπορούσε να κινηθεί προς κάθε ακίνητο αρθρωτήρα, τότε θα ήταν δυνατό να γίνουν $5 \times 6 = 30$ **διαφορετικοί συνδυασμοί**. Αυτό, βέβαια, δεν συμβαίνει και στην πράξη υπάρχουν μόνο **8** από τις 30 δυνατότητες. Αυτές είναι οι λεγόμενες **θέσεις άρθρωσης** και φαίνονται στον Πίνακα 2. Σε καθεμιά από αυτές αντιστοιχεί και μια κατηγορία **συμφώνων**.

Πίνακας 2 – Θέσεις άρθρωσης και κατηγορίες συμφώνων

ΑΚΙΝΗΤΟΣ ΑΡΘΡΩΤΗΡΑΣ	ΚΙΝΗΤΟΣ ΑΡΘΡΩΤΗΡΑΣ				
	Κάτω χείλος	Ακρη της γλώσσας	Μπροστινό μέρος του σώματος της γλώσσας	Πίσω μέρος του σώματος της γλώσσας	Φωνητικές χορδές
	(Χειλικά)	(Ακρογλωσσικά)	(Προσθιο-γλωσσικά)	(Οπισθο-γλωσσικά)	(Γλωττιδικά)
Πάνω χείλος	Διπλοχειλικά				
Πάνω δόντια	Χειλοδοντικά	Γλωσσοδοντικά			
Στεφάνη των πάνω ούλων		Γλωσσοφατνιακά			
Σκληρή υπερώα		Γλωσσοϋπερωικά	Σκληροϋπερωικά		
Μαλακή υπερώα				Μαλακοϋπερωικά	
Γλωττίδα					Γλωττιδικά

Σχηματικό διάγραμμα
 της ανθρώπινης φωνητικής συσκευής

2.2 Οι ήχοι της ομιλίας

Η μελέτη των ήχων της ομιλίας γίνεται σε δύο επίπεδα. Το ένα επίπεδο είναι το **φωνητικό**, που αφορά μελέτη της φυσικής (ηχητικής) υπόστασης των ήχων της ομιλίας και το άλλο είναι το **φωνηματικό** (ή **φωνολογικό**) όπου λαμβάνεται υπόψη η διαφορετική αξία κάθε ήχου.

Στη **φωνητική ταξινόμηση** ως γλωσσικές μονάδες λαμβάνονται οι **φωνές** ή **φθόγγοι**, ενώ στη **φωνηματική ταξινόμηση** ως γλωσσικές μονάδες λαμβάνονται τα **φωνήματα**.

Φωνές ή **φθόγγοι** λέγονται τα ελάχιστα (γλωσσικά) ηχητικά στοιχεία που συνθέτουν τη φυσική ή υλική υπόσταση μιας γλώσσας^[8]. Σε κάθε ξεχωριστό σχηματισμό των φωνητικών οργάνων κατά την ομιλία αντιστοιχεί και ένας **φθόγγος** για τον οποίο ο φωνητικός χρησιμοποιεί ξεχωριστό όνομα και σύμβολο. Έτσι σχηματίζεται μια παρακαταθήκη φθόγγων (για όλες τις γλώσσες) οι οποίοι αποτελούν ένα “διεθνές φωνητικό αλφάβητο” που περιλαμβάνει όλους τους φθόγγους και με το οποίο μπορεί να **μεταγραφεί** οποιοσδήποτε ήχος ομιλίας οποιασδήποτε, γνωστής ή άγνωστης, γλώσσας. Τα φωνητικά σύμβολα γράφονται σε αγκύλες. Π.χ. ο φθόγγος [o] που ιστορικά γράφεται <o> ή <ω>.

Φωνήματα είναι οι ελάχιστες γλωσσικές μονάδες που έχουν εννοιολογικά διαφοροποιητική αξία σε μια γλώσσα. Η αντικατάσταση ενός φωνήματος με ένα άλλο φώνημα στο ίδιο φωνητικό περιβάλλον επιφέρει αλλαγή της σημασίας. Π.χ. στις λέξεις:

/pos/	<πως>
/fos/	<φως>

τα αρχικά /p/ και /f/ είναι **διαφορετικά φωνήματα**. Τα φωνηματικά σύμβολα γράφονται ανάμεσα σε πλάγιες γραμμές, π.χ. τα /p/ και /f/.

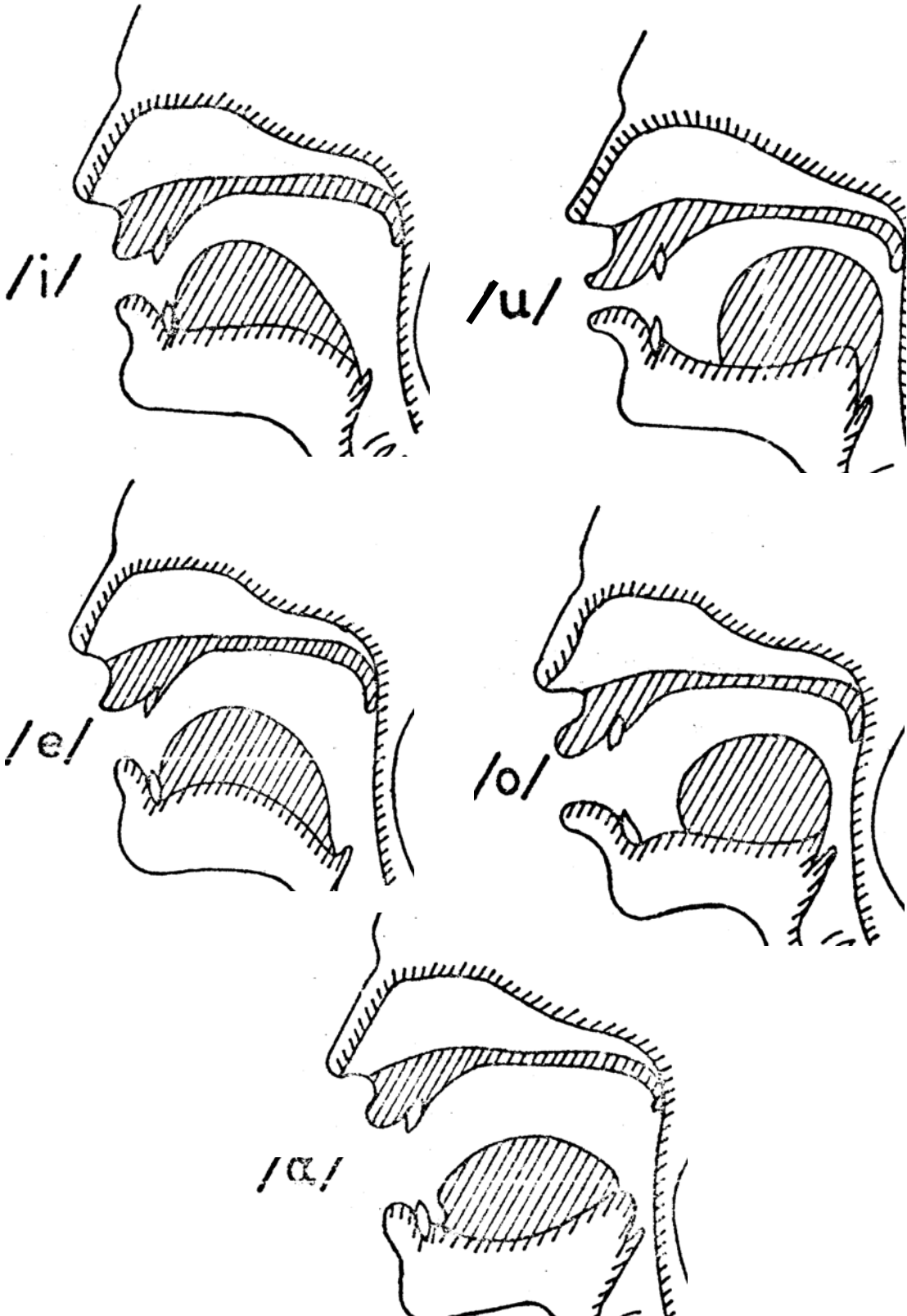
Αν, σε μια γλώσσα, **δύο φωνητικά παραπλήσιοι φθόγγοι** (μα όχι ταυτιζόμενοι) ποτέ δεν συναντιούνται στο ίδιο φωνητικό περιβάλλον μέσα στις μονάδες ομιλίας, οι φθόγγοι αυτοί ταξινομούνται ως **ένα φώνημα**.

Τα φωνήεντα, κανονικά, παράγονται με διέγερση της κύριας φωνητικής οδού (της στοματικής) από τις φωνητικές χορδές. Το πέρασμα από το λάρυγγα ως το στόμα είναι σχετικά ανεμπόδιο (**ελεύθερο πέρασμα**) και η φωνητική οδός διατηρεί σχετικά σταθερό σχηματισμό κατά τη διάρκεια της προφοράς τους.

Ανάλογα με το **μέρος** του σώματος της γλώσσας (**μπροστινό, μεσαίο, πίσω**) που χρησιμοποιείται, με το **ύψος** στο οποίο ανεβαίνει το μέρος αυτό της γλώσσας (7 διαφορετικά ύψη) και με το σχήμα των χειλιών (**στρογγυλεμένα** ή **όχι**) τα φωνήεντα ταξινομούνται σε $3 \times 7 \times 2 = 42$ **τάξεις**, κάθε μια από τις οποίες έχει και ιδιαίτερο σύμβολο και ένας πεπειραμένος φωνητικός μπορεί να τη διακρίνει. Αυτά, όμως, είναι τα **στοματικά φωνήεντα**. Αν κατά την προφορά των φωνηέντων υπάρχει **ρινική σύζευξη** δηλαδή χαμηλωμένη η μαλακή υπερώα ώστε να διεγείρεται και η ρινική κοιλότητα, τότε έχουμε και **42** τάξεις **ρινικών φωνηέντων**.

Από φυσική (**ακουστική**) άποψη τα φωνήεντα είναι **σύνθετοι τόνοι** που αποτελούνται από τη **θεμελιώδη συχνότητα** (περίπου 125 Hz για τον άντρα και 250 Hz για τη γυναίκα) του λαρυγγικού τόνου και από μια σειρά (**γραμμικό φάσμα**) διάκριτων **αρμονικών συχνοτήτων**, των οποίων τα **πλάτη** εξαρτώνται από τη συγκεκριμένη μορφή που δίνουν στη φωνητική οδό οι θέσεις των κινητών και ακίνητων αρθρωτήρων – και κυρίως της γλώσσας και των χειλιών – κατά την παραγωγή τους.

Η **φωνηματική ταξινόμηση** των σημερινών **φωνηέντων** της Ελληνικής Γλώσσας διακρίνει **5** **τάξεις** φωνηέντων (ξεχωρίζοντας τρία ύψη του αντίστοιχου μέρους της γλώσσας) που φαίνονται στον Πίνακα 3.

**Πώς εκφωνούνται
τα σημερινά ελληνικά φωνήεντα**

Πίνακας 3 – Φωνηματική ταξινόμηση των σημερινών φωνήεντων της Ελληνικής Γλώσσας

Ραχιαίο Υψος	Χρησιμοποιούμενο μέρος του σώματος της γλώσσας				
	Μπροστινό μέρος (Πρόσθια)		Μεσαίο μέρος (Μεσαία)	Πίσω μέρος (Οπίσθια)	
Μεγάλο	/i/				/u/
Μεσαίο		/e/		/o/	
Μικρό			/a/		
Ιστορική γραφή	<ι>, <η>, <υ>, <ει>, <οι>, <υι>	<ε>, <αι>	<α>	<ο>, <ω>	<ου>

Δύο φωνήεντα που προφέρονται το ένα αμέσως μετά το άλλο **ως μία συλλαβή** αποτελούν ένα **δίφθογγο**. Οι δίφθογγοι της σημερινής Ελληνικής Γλώσσας είναι εννέα και φαίνονται στον Πίνακα 4.

Πίνακας 4 – Οι σημερινοί δίφθογγοι της Ελληνικής Γλώσσας

Φωνηματική γραφή	Ιστορική γραφή	Είδος δίφθογγου
/ai/	<αη>, <άη>, <αϊ>, <άι> κτλ.	Γνήσιοι δίφθογγοι (κατερχόμενοι)
/ei/	<εϊ>, <έϊ>, <έει> κτλ.	
/oi/	<οϊ>, <όϊ>, <ωι> κτλ.	
/ui/	<ούι>, <ούει> κτλ.	
/ia/	<ια>, <ιά>, <εια>, <ειά> κτλ.	Καταχρηστικοί δίφθογγοι (ανερχόμενοι)
/ie/	<ιε>, <ιέ>, <ειε>, <ειέ>, <οιέ> κτλ.	
/ii/	<ιοί>, <ιεί>, <οιοί>, <ειοί> κτλ.	
/io/	<ιο>, <ιό>, <ιω>, <ιώ>, κτλ.	
/iu/	<ιου>, <ιού>, <οιού>, <ειού> κτλ.	

Στον Πίνακα 5 φαίνεται ο τρόπος ορισμού των **36 βασικών τάξεων συμφώνων**^[9]. Στον πίνακα αυτόν έχουν καταχωρηθεί τα σημερινά σύμφωνα της Ελληνικής Γλώσσας φωνηματικά ταξινομημένα. Στην παρούσα εργασία αντιμετωπίζουμε ως φωνήματα και τα **δίψηφα σύμφωνα /ts/ <τσ>** και **/dz/ <τζ>** και το **/ŋ/ <γ>** (**μαλακοϋπερωικό** ή **ουρανικό ν**).

Ενώ όλα τα φωνήεντα είναι **ηχηρά**, δηλαδή κατά την παραγωγή τους δονούνται οι φωνητικές χορδές, από τα σύμφωνα άλλα είναι **ηχηρά** και άλλα **άηχα**.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ – Την ύπαρξη ή μη **ηχηρότητας** σε ένα φώνημα τη διαπιστώνουμε εύκολα αν, ενώ εκφέρουμε το φώνημα, έχουμε ακουμπήσει ελαφρά το δάκτυλό μας στο λαιμό μας, πάνω στο “μήλο του Αδάμ” (καρύδι) ή λίγο

πιο κάτω, οπότε αισθανόμαστε την ύπαρξη **δόνησης** ή όχι.

Από φυσική (**ακουστική**) άποψη τα **ηχηρά εξακολουθητικά σύμφωνα** είναι **σύνθετοι τόνοι** με **γραμμικό** φάσμα συχνοτήτων **αναμειγμένοι** – σε μικρό ή μεγάλο βαθμό – με **θόρυβο** που αποτελείται από **συνεχές φάσμα συχνοτήτων**, ενώ τα **άηχα εξακολουθητικά σύμφωνα** είναι **συνεχείς θόρυβοι** με **συνεχές** φάσμα συχνοτήτων.

Τα **στιγμιαία σύμφωνα** (ανακοπτικά) είναι απότομες μεταβολές από την κατάσταση της πλήρους έλλειψης οιοδήποτε ήχου (**ανακοπής** λόγω πλήρους απόφραξης της φωνητικής οδού στη θέση άρθρωσης) στην κατάσταση του επόμενου φωνήεντος ή εξακολουθητικού συμφώνου μέσω μιας **έκρηξης ηχητικής ενέργειας** που παράγεται κατά την εκτόνωση της πίεσης του αέρινου ρεύματος της εκπνοής. Το γεγονός αυτό συντελεί σε παραγωγή **συνεχούς φάσματος συχνοτήτων** που διαρκεί ελάχιστα και επηρεάζεται πολύ από το φάσμα του φωνήματος που ακολουθεί.

Πίνακας 5 – Φωνηματική ταξινόμηση των σημερινών συμφώνων της Ελληνικής Γλώσσας

ΔΙΑΡΚΕΙΑ	ΤΥΠΟΣ ΑΡΘΡΩΣΗΣ	ΘΕΣΗ ΑΡΘΡΩΣΗΣ								ΔΟΝΗΣΗ ΤΩΝ ΦΩΝΗΤΙΚΩΝ ΧΟΡΔΩΝ
		ΧΕΙΛΙΚΑ		ΑΚΡΟΓΛΩΣΣΙΚΑ			ΠΡΟΣΘΙΟ-ΓΛΩΣΣΙΚΑ	ΟΠΙΣΘΟ-ΓΛΩΣΣΙΚΑ	ΓΛΩΤΤΙΔΙΚΑ	
		Διπλο-χειλικά	Χειλο-δοντικά	Γλωσσο-δοντικά	Γλωσσο-φατνιακά	Γλωσσο-ϋπερωικά	Σκληρο-ϋπερωικά	Μαλακο-ϋπερωικά (Ουρανικά)	Γλωττιδικά	
ΣΤΙΓΜΙΑΙΑ	ΑΝΑΚΟ-ΠΤΙΚΑ	/p/ <π>			/t/ <τ> /ts/ <τσ>			/k/ <κ>		ΑΗΧΑ
		/b/ <μπ>			/d/ <ντ> /dz/ <τζ>			/g/ <γγ, γκ>		ΗΧΗΡΑ
ΕΞΑΚΟ-ΛΟΥΘΗ-ΤΙΚΑ	ΡΙΝΙΚΑ	/m/ <μ>			/n/ <ν>			/ŋ/ <γ>		ΗΧΗΡΑ
	ΤΡΙΒΙΚΑ		/f/ <φ>	/θ/ <θ>	/s/ <σ, ζ>			/x/ <χ>		ΑΗΧΑ
			/v/ <β>	/ð/ <ð>	/z/ <ζ> /r/ <ρ>			/ɣ/ <γ>		ΗΧΗΡΑ
	ΠΛΕΥΡΙΚΑ				/l/ <λ>					ΗΧΗΡΑ
ΤΡΙΛΙΕΣ									ΗΧΗΡΑ	

2.2 Η ηχητική ισχύς των ήχων της ομιλίας

Για την εκτίμηση της ηχητικής ισχύος της ομιλίας αναφέρω^[9] ορισμένα ενδεικτικά μεγέθη:

Η **μέση ηχητική ισχύς** που εκπέμπει ένας ομιλητής σε μια συνομιλία, αν ληφθούν υπόψη και οι **παύσεις** ανάμεσα στις εκφωνήσεις, είναι **10 μW (μικροβάτ)**¹ περίπου, ενώ **χωρίς τις παύσεις** είναι περίπου **15 μW** . Ένας μέσος ομιλητής σε μια διάλεξη εκπέμπει **25 ως 50 μW** . Όταν φωνάζουμε με όλη τη δύναμή μας εκπέμπουμε ηχητική ισχύ γύρω στα **1000 μW** , ενώ η σιγανότερη φωνή που βγάζουμε χωρίς να ψιθυρίζουμε έχει ισχύ γύρω στα **0,1 μW** . Ο ψίθυρος είναι **0,001 μW** . Η σιγανότερη και η δυνατότερη φωνή που μπορούμε να βγάλουμε έχει διαφορά περίπου **60 dB (ντεσιμπέλ)**².

Όταν η μέτρηση της ισχύος γίνεται με πολύ μικρό **χρόνο ολοκλήρωσης** τότε μπορούν να καταγραφούν οι διακυμάνσεις που οφείλονται στην κάθε συλλαβή και να μετρηθούν οι κορυφές της ισχύος στο κάθε φώνημα. Είναι χαρακτηριστικό ότι **η ηχητική ισχύς των συμφώνων είναι από 10 ως 100 φορές μικρότερη από εκείνη των φωνηέντων**.

2.3 Ανάλυση της προφορικής γλώσσας – Φωνολογικοί κανόνες

Κατά την ανάλυση ενός **γραπτού κειμένου**^[8] αρχίζοντας από το **φώνημα**, που είναι η ελάχιστη γλωσσική μονάδα με εννοιολογικά διαφοροποιητική αξία, προχωρούμε σε άλλες μονάδες ιεραρχικά ανώτερες. Οι κυριότερες από αυτές είναι το **μόρφημα** (που εδώ εννοείται ως η ελάχιστη σημασιολογική μονάδα), η **λέξη** (που αποτελείται από ένα ή περισσότερα μορφήματα), η **φράση** (συντακτικός συνδυασμός λέξεων) και η **πρόταση** (συνδυασμός λέξεων και φράσεων που μεταφέρει καταληπτή πληροφορία).

Κατά την ανάλυση, όμως, ενός **“προφορικού” κειμένου**, όπως το αντιμετωπίζουμε εδώ, η πρόταση δεν παίζει κανένα ρόλο, ούτε καλά-καλά και η λέξη. Γι αυτό την πρώτη δεν τη λαβαίνουμε καν υπόψη, ενώ στη θέση της εμφανίζεται μια άλλη μονάδα, η **εκφώνηση**, που παίζει σημαντικό ρόλο στον προφορικό λόγο. Η **εκφώνηση** είναι μέρος του “προφορικού” κειμένου που εκφέρεται με συνέχεια χωρίς καμιά σημαντική ενδιάμεση παύση. Η εκφώνηση μπορεί να αποτελείται από ένα φώνημα, μια λέξη, μια φράση, μια πρόταση ή και από περισσότερες από μία προτάσεις.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ – Μια άλλη μονάδα που παίζει ρόλο στον προφορικό λόγο είναι η **συλλαβή**, που είναι το μικρότερο κομμάτι μιας εκφώνησης που μπορεί να προφερθεί χωριστά.

Παράδειγμα:

Η προφορική απόδοση της φράσης **“τον πήρα στο τηλέφωνο, αλλά δεν τον βρήκα”** γίνεται συνήθως με εκφορά δύο εκφωνήσεων (που τις χωρίζουμε με #):

[tombírastotiléfono # alaðéndonvríka]

Στον Πίνακα 6 συνοψίζονται οι κανόνες της φωνητικής απόδοσης των ελληνικών γραμμάτων και συμπλεγμάτων μαζί με σχετικά παραδείγματα. Ακολουθήθηκαν βασικά οι κανόνες του μαθήματος της **Ορθοφωνίας** που διδάσκεται μόνο, δυστυχώς, σε δραματικές σχολές^{[4][5][6]}.

Ετσι, από τις τρεις φωνητικές αποδόσεις της λέξης **<πέντε>**:

[pénte], [péde], [pénde]

¹ 1 μW = ένα εκατομμυριοστό του βατ (W).

² Διαφορά (αύξηση) 10 dB αντιστοιχεί σε **δεκαπλάσια** ισχύ.

δεχθήκαμε ως ορθότερη την τρίτη. Το ίδιο και για την προφορά του συνταιριάσματος **<την παρέλαση>** από τις τρεις φωνητικές μορφές:

[tinparélesi], [tibarélesi], [timbarélesi]

δεχθήκαμε ως ορθότερη την τρίτη.

Διάφορες αλλαγές υπάρχουν κυρίως στις περιπτώσεις εμφάνισης παρασιτικών (μεταβατικών) φθόγγων κατά τη συνεκφορά διαδοχικών φθόγγων.

Πίνακας 6 – Σύνοψη των κανόνων φωνητικής απόδοσης

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΡΑΦΗ	ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ Η ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΘΗΚΗ	ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ	
			ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΡΑΦΗ	ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΓΡΑΦΗ
<α>, <ά>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[a] [α]	<καλός> <κάλος>	[kalós] [kálos]
<αη, αϊ, αί,...>	Ως δίφθογγος	[ai] [ai]	<αηδόνι> <γάιδαρως>	[ai̯dóni] [gá̯idaros]
<αι>, <αί>, <ε>, <έ>	Ως δίψηφο φωνήεν	[e] [i]	<αιτώ> <αίμα>	[etó] [éma]
<αυ, αύ> (<αυ, ευ, ηυ>)	Πριν από φωνήεν ή ηχηρό σύμφωνο Πριν από άηχο σύμφωνο	[av], [áv] [af], [áf]	<αυλή>, <σαύρα> <αυτός>, <δαύκος>	[avli], [sávra] [aftós], [dáfkos]
<β>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[v]	<βάτος>	[vátos]
<γ>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[ɣ]	<γάτος>	[gátos]
<γα, γο, γου> <γά, γό, γού>		[ga, go, gu] [gá, gó, gú]	<γόνος> <γούρι>	[gónos] [gúri]
<γι, γη, γυ, γει ...> <γί, γή, γύ, γεί ...>		[gi̯] [gi̯]	<οι γιοί της Γης>	[i̯i̯tizi̯is]
<γε, γαι> <γέ, γαί>		[gie] [gi̯]	<γεννώ> <γέννα>	[gienó] [giéna]
<γγ>	Σε όλες σχεδόν τις λέξεις Σε ορισμένες λέξεις κυρίως σύνθετες με λόγιες προθέσεις εν, συν κτλ. Σε ξενικές λέξεις	[ŋg] [ŋɣ] Οπώς στην ξένη λέξη	<άγγελος> <έγγαμος> <εγγενής> <Κάνιγγ>	[áŋgielos] [éŋɣamos] [eŋɣienís] [kániŋg]
<γγα, γγο, γγου> <γγά, γγό, γγού>		[ŋga, ŋgo, ŋgu] [ŋgá, ŋgó, ŋgú]	<αγγούρι> <εγγόνι>	[aŋgúri] [eŋgóni]
<γγι, γγη, γγει ...> <γγί, γγή, γγεί ...>		[ŋgi̯] [ŋgi̯]	<άγγιγμα> <αγγίζω>	[áŋgi̯ɣma] [aŋgi̯izo]

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΡΑΦΗ	ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ Η ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΘΗΚΗ	ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ	
			ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΡΑΦΗ	ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΓΡΑΦΗ
<γγε, γγαι> <γγέ, γγαί>		[ŋgje], [ŋgié]	<άγγελος> <παραγγέλω>	[áŋgje̯elos] [paraŋgié̯elo]
<γκ>	• Στην αρχή λέξης • Μέσα στη λέξη • Σε ξενικές λέξεις	[g] [ŋg] Όπως στην ξένη λέξη	<γκάφα> <αγκάθι> <φοξ βάγκεν>	[gáfa] [aŋgáθi] [foksvágien]
<γκα, γκο, γκου> <γκά, γκό, γκού>	• Στην αρχή λέξης • Μέσα στη λέξη	[ga, go, gu] [gá, gó, gú] [ŋga, ŋgo, ŋgu] [ŋgá, ŋgó, ŋgú]	<γκαφατζής> <Γκούρας> <πάγκαλος> <παγκόσμιος>	[gafadzís] [gúras] [páŋgalos] [paŋgózmiος]
<γκι, γκη, γκει ...> <γκί, γκή, γκεί ...>	• Στην αρχή λέξης • Μέσα στη λέξη	[gi̯i] [gi̯í] [ŋgi̯i] [ŋgi̯í]	<γκίνια> <αγκινάρα> <αγκίδα>	[gi̯inia] [aŋgi̯inára] [aŋgi̯ída]
<γκε, γκαι> <γκέ, γκαί>	• Στην αρχή λέξης • Μέσα στη λέξη	[gje], [gié] [ŋgje], [ŋgié]	<γκεμιού> <γκέμι> <έγκαιρα> <εγκαίρως>	[giemiú] [giémi] [éŋgiera] [eŋgiéros]
<γκτ>		[ŋkt]	<ελεγκτής>	[elɛŋktis]
<γξ>		[ŋks]	<ελέγξω>	[eléŋkso]
<γχ>		[ŋx]	<άγχος>	[áŋxos]
<δ>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[ð]	<δάδες>	[dáðes]
<ε>, <έ> (<αι>, <αί>)	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[e], [i]	<ενώ>, <έτος>	[enó], [étos]
<ει>, <εί> <ι, η, υ, ει, οι, υι> <ί, ή, ύ, εί, οί, υί>	Ως δίψηφο φωνήεν	[i̯], [v̯]	<αποκλείει>	[apoklíi̯i]
<εϊ, έι, ...>	Ως δίφθογγος	[ei̯], [ii̯]	<Σκουρέικα>	[skuréika]
<εια, ειε, ειοι, ειο, ειου> <ειά, ειέ, ειοί, ειό, ειού> (<ια, ιε, ιοι, ιο, ιου, εια, ειε, ειοι, ειο, ειου, οια, οιε, οιοι, οιο, οίου, υα, υια, ...>)	• Ως δίφθογγοι (καταχρηστικοί) • Μετά από τα γ, κ, λ, μ, ν, χ, γγ, γκ • Μετά από τα β, δ, ζ, ρ, μπ, ντ, τζ • Μετά από τα θ, ξ, π, σ, τ, φ, ψ, τσ	[ia], [ie], [ii], [io], [iu] [iá], [ié], [ií], [ió], [iú] [^γ ia], [^γ ie], [^γ ii], [^γ io], [^γ iu] [^κ ia], [^κ ie], [^κ ii], [^κ io], [^κ iu] [^λ ia], [^λ ie], [^λ ii], [^λ io], [^λ iu]	<γεία> <πρόβεια> <προβεία> <αλήθειες>	[gia] [prón ^γ ia] [pron ^γ ia] [alíθ ^κ ies]

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΡΑΦΗ	ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ Η ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΘΗΚΗ	ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ	
			ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΡΑΦΗ	ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΓΡΑΦΗ
<ευ, εύ> (<αυ, ευ, ηυ>)	Πριν από φωνήεν ή ηχηρό σύμφωνο Πριν από άηχο σύμφωνο	[ev], [év] [ef], [éf]	<σκευή>, <εύγε> <ευχή>, <τεύχος>	[skevɪ], [évn̩ɛ] [efxi], [téfxos]
<ζ>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[z]	<ζω>	[zo]
<η>, <ή> <ι, η, υ, ει, οι, υι> <ί, ή, ύ, εί, οί, υί>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[i], [í]	<φήμη>	[fimi]
<ηυ, ηύ> (<αυ, ευ, ηυ>)	Πριν από φωνήεν ή ηχηρό σύμφωνο Πριν από άηχο σύμφωνο	[iv], [ív] [if], [íf]	<απηυδήσαμε>, <ηύρα> <προσηυχήθη>	[apivðísame], [ívra] [prosfixíiθi]
<θ>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[θ]	<θέμα>	[théma]
<ι>, <ί> <ι, η, υ, ει, οι, υι> <ί, ή, ύ, εί, οί, υί>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[i], [í]	<τίμιοι>	[tímiɪ]
<ια, ιε, ιοι, ιο, ιου> <ιά, ιέ, ιοί, ιό, ιού> (<ια, ιε, ιοι, ιο, ιου, εια, ειε, ειοι, ειο, ειου, οια, οιε, οιοι, οιο, οίου, υα, υια, ...>)	Ως δίφθογγοι (καταχρηστικοί) Μετά από τα γ, κ, λ, μ, ν, χ, γγ, γκ Μετά από τα β, δ, ζ, ρ, μπ, ντ, τζ Μετά από τα θ, ξ, π, σ, τ, φ, ψ, τσ	[ia], [ie], [ii], [io], [iu] [iá], [ié], [íi], [ió], [iú] [ʲia], [ʲie], [ʲii], [ʲio], [ʲiu] [ʲiá], [ʲié], [ʲíi], [ʲió], [ʲiú] [ˠia], [ˠie], [ˠii], [ˠio], [ˠiu] [ˠiá], [ˠié], [ˠíi], [ˠió], [ˠiú]	<γιαγιά> <καράβια> <βιολί> <καλάθια> <ριζιές>	[viaviá] [karánʲia] [vʲiolí] [kaláθˠia] [riksˠiés]
<κ>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[k]	<κακό>	[kakó]
<κα, κο, κου> <κά, κό, κού>		[ka, ko, ku] [ká, kó, kú]	<κακό> <κακού>	[kakó] [kakú]
<κβ, κγ, κδ, κζ>	κ συνεκφερόμενο με ένα ηχηρό τριβικό σύμφωνο (β, γ, δ, ζ)	[gv, gɣ, gð, gz]	<εκβιασμός> <εκγυμνάζω> <εκδίκηση> <έκζεμα>	[egviazmós] [egɣimnazo] [egðíkisi] [égzema]
<κ+β, κ+γ, κ+δ, κ+ζ>	Τελικό λέξης συνταιριασμένο με αρχικό της επόμενης λέξης μέσα στην ίδια εκφώνηση	[gv, gɣ, gð, gz]	<εκ βάθους> <εκ γενετής>	[egnáθus] [egv̩ɛnetis]
<κι, κη, κυ, κει ...> <κί, κή, κύ, κεί ...>		[ki], [kí]	<γεράκι> <εκεί>	[v̩ieráki] [ekí]
<κε, και> <κέ, καί>		[kie], [ki]	<καιρός> <κέφι>	[kierós] [kiéfi]

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΡΑΦΗ	ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ Η ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΘΗΚΗ	ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ	
			ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΡΑΦΗ	ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΓΡΑΦΗ
<λ>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[l]	<λέγω>	[légo]
<μ>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[m]	<μόνος>	[mónos]
<μπ>	• Στην αρχή λέξης • Μέσα στη λέξη • Σε ξενικές λέξεις	[b] [mb] Όπως στην ξένη λέξη	<μπαίνω> <τύμπανο> <τέμπο> (μουσική) <τούμπα> (μουσ.)	[béno] [tímbano] [témpro] [túba]
<ν>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[n]	<νάνος>	[nános]
<ν + κ>	Τελικό λέξης συνταιρια- σμένο με αρχικό της επόμενης λέξης μέσα στην ίδια εκφώνηση	[ŋg]	<έναν καφέ> <μην καπνίζεις>	[énaŋgafé] [míŋgarpnízis]
<ν + γκ>	“	[ŋg]	<τον γκιώνη>	[toŋgióŋi]
<ν + ξ>	“	[ŋgz]	<δεν ξέρω>	[ðéŋgzéro]
<ν + π>	“	[mb]	<σαν πας>	[sambás]
<ν + μπ>	“	[mb]	<δεν μπορώ>	[ðémboró]
<ν + τ>	“	[nd]	<μην τολμήσεις>	[míndolmísis]
<ν + ντ>	“	[nd]	<αν ντυθείς>	[ándiθís]
<ν + τσ>	“	[ndz]	<μην τσιρίζεις>	[míndzirízis]
<ντ>	• Στην αρχή λέξης • Μέσα στη λέξη • Σε ξενικές λέξεις	[d] [nd] Όπως στην ξένη λέξη	<ντύνομαι> <εντολή> <αντίο> <κοντέσα>	[dínome] [endolí] [adío] [kontésa]
<ξ>	Ως δύο φθόγγοι	[ks]	<ξανά>	[ksaná]
<ο>, <ό> (<ω, ώ>)	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[o], [σ]	<τόνος>	[tónos]
<οι>, <οί> <ι, η, υ, ει, οι, υι> <ί, ή, ύ, εί, οί, υί>	Ως δίψηφο φωνήεν	[i], [v]	<οποίοι>	[opíi]
<οϊ, οί,...> <ωι>	Ως δίφθογγος	[oi], [oi]	<κοροίδο>	[koróido]
<οια, οιε, οιοι, οιο, οιου> <οιά, οιέ, οιοί, οιό, οιού>	Ως δίφθογγοι (καταχρηστικοί) • Μετά από τα γ, κ, λ, μ, ν, χ, γγ, γκ • Μετά από τα β, δ, ζ, ρ, μπ, ντ, τζ	[ia], [ie], [ii], [io], [iu] [iá], [ié], [ií], [iό], [iú]	<έμοιασα> <μοιάζω>	[émiasa] [miázō]

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΡΑΦΗ	ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ Η ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΘΗΚΗ	ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ	
			ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΡΑΦΗ	ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΓΡΑΦΗ
(<ια, ιε, ιοι, ιο, ιου, εια, ειε, ειοι, ειο, είου, οια, οιε, οιοι, οιο, οίου, υα, υια, ...>)	Μετά από τα θ, ξ, π, σ, τ, φ, ψ, τσ	[ʲia], [ʲie], [ʲii], [ʲio], [ʲiɔ] [ʲiá], [ʲié], [ʲií], [ʲiό], [ʲiύ] [ˈia], [ˈie], [ˈii], [ˈio], [ˈiɔ] [ˈiá], [ˈié], [ˈií], [ˈiό], [ˈiύ]	<δοιάκι> <όποιοι> <κάποιες>	[ðʲiákiɪ] [ópʰii] [kápʰies]
<ου>, <ού>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[u], [ɪ]	<κουκούλα>	[kukúla]
<ουϊ, ούι,...>	Ως δίφθογγος	[ui], [ii]	<ακούει> (π.χ.σε στίχο)	[akúɪ]
<π>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[p]	<παπάς>	[papás]
<ρ>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[r]	<ράφτης>	[ráftis]
<σ> (Μέσα σε λέξη ή σε συνταιριάσματα τελικού μιας λέξης και αρχικού της επόμενης)	Πριν από φωνήεν ή άηχο σύμφωνο Πριν από ηχηρό σύμφωνο	[s] [z]	<σάλα> <της έδωσε> <στόλος> <θες κρασί;> <τις βούλες> <της γλάστρας> <θες νερό;>	[sála] [tisédose] [stólos] [théskrasí] [tiznúles] [tizylástras] [thézneró]
<τ>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[t]	<τότε>	[tóte]
<τζ>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[dz]	<τζιτζίκι>	[dzidzíki]
<τσ>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[ts]	<τσέπη>	[tsépi]
<υ>, <ύ> <ι, η, υ, ει, οι, υι> <ί, ή, ύ, εί, οί, υί>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[i], [v]	<τυρί>, <φύλο>	[tiri], [fílo]
<υι>, <υί> <ι, η, υ, ει, οι, υι> <ί, ή, ύ, εί, οί, υί>	Ως δίψηφο φωνήεν	[i], [v]	<υιός>, <γεγονυία>	[iós], [ɣieɣonia]
<φ>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[f]	<φόβος>	[fónos]
<χ>	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[x]	<χαρά>	[xará]
<χα, χο, χου> <χά, χό, χού>		[xa, xo, xu] [há, hó, hú]	<χορός> <χούφτα>	[xorós] [xúfta]
<χι, χη, χυ, χει ...> <χί, χή, χύ, χεί ...>		[xiɪ] [xií]	<χίνα> <χυμένος>	[xiína] [xiiménos]
<χε, χαι> <χέ, χαί>		[xie], [xií]	<χαιρετώ> <χέρι>	[xieretó] [xiéri]

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΡΑΦΗ	ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΚΗ Η ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΗ ΣΥΝΘΗΚΗ	ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ	ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ	
			ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΡΑΦΗ	ΦΩΝΗΤΙΚΗ ΓΡΑΦΗ
<ψ>	Ως δύο φθόγγοι	[ps]	<ψάρι>	[psári]
<ω>, <ώ> (<ο, ό>)	Ως μεμονωμένος φθόγγος	[o], [ɔ]	<τώρα>	[tóra]
<ωι> <οί, όι,...>	Ως δίφθογγος	[oi], [ɔi]	<ωιμέ>	[ɔimé]

2.4 Μεταβολές φωνημάτων στην προφορική γλώσσα

Όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 6, η **συνάρθρωση** και η **διαδοχή** των φωνημάτων στον προφορικό λόγο δημιουργούν σ' αυτά διάφορες **μεταβολές** που οφείλονται στο συνεχή μετασχηματισμό της φωνητικής οδού από τη μια θέση άρθρωσης στην επόμενη. Αναφέρουμε εδώ τις κυριότερες από τις μεταβολές αυτές (δεν περιλαμβάνουμε, για παράδειγμα, εκείνες τις μεταβολές που έχουν περάσει και στο τυπικό της γραμματικής όπως π.χ. την αποβολή του **τελικού ν** – μερικών λέξεων (όπως των άρθρων **τον, την, έναν**) όταν ακολουθεί εξακολουθητικό σύμφωνο):

α. Απόδοση του φωνήεντος <υ> με σύμφωνο

1. Απόδοση του **φωνήεντος <υ>** των συνδυασμών <αυ, ευ, ηυ> με το **ηχηρό τριβικό χειλοδοντικό σύμφωνο /v/** όταν ακολουθεί **φωνήεν** ή **ηχηρό σύμφωνο**. Π.χ.

[ráno] <παύω>, [ránva] <παύα>, [éva] <Εύα>, [arínðisa] <απηύδησα>.

2. Απόδοση του **φωνήεντος <υ>** των συνδυασμών <αυ, ευ, ηυ> με το **άηχο τριβικό χειλοδοντικό σύμφωνο /f/** όταν ακολουθεί **άηχο σύμφωνο**. Π.χ.

[taftótita] <ταυτότητα>, [lefkós] <λευκός>, [éfxome] <εύχομαι>.

β. Στην αρχή λέξης: /γ/ + /κ/ = /g/, /μ/ + /π/ = /b/, /ν/ + /τ/ = /d/

Στην αρχή λέξεων τα δίψηφα <γκ>, <μπ> και <ντ> αποδίδονται πάντοτε με τα **ηχηρά ανακοπτικά (στιγμαία) /g/, /b/ και /d/** αντίστοιχα. Το ίδιο συμβαίνει και στην περίπτωση αναδιπλασιασμού τους στην αρχή της λέξης. Π.χ.

[gáfa] <γκάφα>, [batiris] <μπατίρης>, [domáta] <ντομάτα>
[babás] <μπαμπάς>, [bábis] <Μπάμπης>, [dudúka] <ντουτούκα>

γ. Μέσα στη λέξη: Μεταβολή του /γ/ σε /η/

1. Μετατροπή του **τριβικού μαλακούπερωικού /γ/** στο **ρινικό μαλακούπερωικό /η/** όταν, μέσα σε λέξη, ακολουθεί /γ/, με ταυτόχρονη μετατροπή του δεύτερου /γ/ στο

ηχηρό ανακοπτικό (στιγμαίο) /g/. Εξαιρέσεις αποτελούν ορισμένα σύνθετα, κυρίως με τις λόγιες προθέσεις **εν** και **συν**, στα οποία το δεύτερο /γ/ παραμένει αναλλοίωτο. Π.χ.

[fɛŋgári] <φεγγάρι>, [ɛŋgonós] <εγγονός>
αλλά [singraféas] <συγγραφέας>, [metɛŋgrafi] <μετεγγραφή>.

2. Μετατροπή του **τριβικού μαλακούπερωικού /γ/** στο **ρινικό μαλακούπερωικό /ŋ/** όταν, μέσα σε λέξη, ακολουθεί /k/, με ταυτόχρονη μετατροπή του **άηχου μαλακούπερωικού ανακοπτικού (στιγμαίου) /k/** στο αντίστοιχο **ηχηρό μαλακούπερωικό ανακοπτικό (στιγμαίο) /g/**. Εξαιρέση αποτελούν τα συμπλέγματα <γκτ> και <γξ> των οποίων το /k/ παραμένει αναλλοίωτο. Π.χ.

[aŋgaliá] <αγκαλιά>, [ðaŋgóno] <δαγκώνω>, [singopí] <συγκοπή>, αλλά [salpɪŋktís] <σαλπιγκτής>, [éleŋksa] <έλεγξα>, [ɛleŋktikós] <ελεγκτικός>.

3. Μετατροπή του **τριβικού μαλακούπερωικού /γ/** στο **ρινικό μαλακούπερωικό /ŋ/** όταν, μέσα σε λέξη, ακολουθεί /x/, χωρίς καμιά μεταβολή του τελευταίου. Π.χ.

[éleŋxos] <έλεγχος>, [aŋxónome] <αγχώνομαι>, [ɛŋxórios] <εγχώριος>.

δ. Μέσα στη λέξη: /m/ + /p/ = /mb/, /n/ + /t/ = /nd/

Μέσα στις καθαρά ελληνικές λέξεις και στα αφομοιωμένα δάνεια τα δίψηφα <μπ> και <ντ> διατηρούν το **εξακολουθητικό ρινικό /m/** ή **/n/** με ταυτόχρονη μετατροπή του ακόλουθου **άηχου ανακοπτικού (στιγμαίου) /p/** ή **/t/** στο αντίστοιχο **ηχηρό ανακοπτικό (στιγμαίο) /b/** ή **/d/**. Π.χ.

[analambí] <αναλαμπή>, [kámbos] <κάμπος>, [émboros] <έμπορος>

[pánda] <πάντα>, [ðéndro] <δέντρο>, [mandíli] <μαντήλι>, [andióndas] <αντλώντας>

ενώ: [témpo] <τέμπο>, [stúdio] <στούντιο>, [kantáða] <καντάδα>.

ε. Μεταβολές και επιδράσεις του τελικού /n/

1. Διατήρηση της ρινικότητας του (γλωσσοφατνιακού) **τελικού /n/** όταν ακολουθεί **γλωσσοφατνιακό ανακοπτικό (στιγμαίο) /t/, /ts/, /d/** ή **/dz/** με ταυτόχρονη πρόσδοση **ηχηρότητας** στο ανακοπτικό σύμφωνο αν αυτό είναι άηχο, δηλαδή μετατροπή του **άηχου /t/** ή **/ts/** σε **ηχηρό /d/** ή **/dz/**, αντίστοιχα. Π.χ.

[tondópo] <τον τόπο>, [míndzakónese] <μην τσακώνεσαι!>, [ðéndrépese] <δεν ντρέπεσαι!>
[tíndzaménia pórtta] <την τζαμένια πόρτα>.

2. Διατήρηση της ρινικότητας του **τελικού /n/** με ταυτόχρονη μετατροπή του από **γλωσσοφατνιακό /n/** σε **διπλοχειλικό /m/** όταν ακολουθεί **διπλοχειλικό ανακοπτικό (στιγμαίο) /p/** ή **/b/** και ταυτόχρονη πρόσδοση **ηχηρότητας** στο ανακοπτικό σύμφωνο αν αυτό είναι άηχο, δηλαδή μετατροπή του **άηχου /p/** σε **ηχηρό /b/**. Στην περίπτωση δε που το ακόλουθο ανακοπτικό είναι το διπλό /ps/ <ψ> τότε εκτός από τη μεταβολή του /p/ σε /b/ έχουμε και **ηχηροποίηση** του /s/ σε /z/ δηλαδή μετατροπή /ps/ σε /bz/. Π.χ.

[stombólemosambás # démbrepinaðiliásis] <στον πόλεμο σαν πας, δεν πρέπει να δειλιάσεις>

και [tombzálti] <τον ψάλτη>, [timbzíra] <την ψείρα>, [sambzéftikos] <σαν ψεύτικος>.

3. Διατήρηση της ρινικότητας του **τελικού /n/** με ταυτόχρονη μετατροπή του από **γλωσσοφατνιακό /n/** σε **μαλακοϋπερωικό /ŋ/** όταν ακολουθεί **μαλακοϋπερωικό ανακοπτικό /k/** ή **/g/** και ταυτόχρονη πρόσδοση **ηχηρότητας** στο ανακοπτικό σύμφωνο αν αυτό είναι άηχο, δηλαδή μετατροπή του **άηχου /k/** σε **ηχηρό /g/**. Στην περίπτωση δε που το ακόλουθο ανακοπτικό είναι το διπλό **/ks/** <ξ> τότε εκτός από τη μεταβολή του **/k/** σε **/g/** έχουμε και **ηχηροποίηση** του **/s/** σε **/z/** δηλαδή μετατροπή **/ks/** σε **/gz/**. Π.χ.

[tongópo] <τον κόπο>, [stingarð'íá] <στην καρδιά>, [tongremó] <τον γκρεμό>

και [ðédingzéro] <δεν την ξέρω>, [tongzéno] <τον ξένο>, [míngzanárhis] <μην ξανάρθεις>.

4. Διατήρηση των χαρακτηριστικών (ως ρινικού και γλωσσοφατνιακού) του **παραμένοντος τελικού /n/** όταν ακολουθεί **μαλακοϋπερωικό τριβικό /ɣ/** ή **/x/** και χωρίς καμιά μεταβολή των τελευταίων. Π.χ.

[anɣienís] <αν γενείς> και όχι όπως [enɣienís] <εγγενής>

[anxoθí] <αν χωθεί> και όχι όπως [anxoθí] <αγχωθεί>.

ζ. Ηχηροποίηση του /s/

1. Το **άηχο τριβικό /s/** – οπουδήποτε μέσα στην ίδια εκφώνηση, δηλαδή στην αρχή λέξης, μέσα σε λέξη ή στο τέλος λέξης – όταν ακολουθείται από **ηχηρό σύμφωνο** μετατρέπεται στο αντίστοιχο **ηχηρό τριβικό /z/**. Εξαιρούνται οι περιπτώσεις αναφομοίωτων ξένων λέξεων. Π.χ.

[iprezviátizɣalías] <η πρεσβεία της Γαλλίας>

[ovasiliástizɣáfas] <ο βασιλιάς της γκάφας>

[oθeóstizbálas] <ο θεός της μπάλας>

[miázdamidzánaskrasí] <μιας νταμιτζάνας κρασί>

[oðézmiozðezmáθori # ðezmákíeθenaspási] <ο δέσμιος δεσμά θωρεί, δεσμά και θε να σπάσει>

[tíθeznapís] <τι θες να πεις;>, [piézneró] <πιες νερό!>

[toématizlavomat'íás # toxrómaexiitizlávas] <το αίμα της λαβωματιάς το χρώμα έχει της λάβας>

αλλά: /ɣiugoslavia/ <Γιουγκοσλαβία>.

η. Οι συνοδίτες /ʎ/ και /x/

Οι **συνοδίτες** είναι όρος που χρησιμοποιείται^[2] για τα μαλακοϋπερωικά (**οπισθογλωσσικά**) τριβικά /ʎ/ και /x/ που αναπτύσσονται ως **απαλοί μεταβατικοί** ή **παρασιτικοί φθόγγοι** όταν συνεκφέρονται τα **χειλικά** και τα **ακρογλωσσικά (ανακοπτικά, /p/, /b/, /t/, /d/, /ts/, /dz/, ή τριβικά /f/, /v/, /θ/, /ð/, /s/, /z/ και /r/)** με τους καταχρηστικούς (**κατερχόμενους**) **διφθόγγους /ia/, /ie/, /ii/, /io/, /iu/**. Ο ηχηρός συνοδίτης /ʎ/ ακολουθεί τα **ηχηρά** ενώ ο άηχος /x/ τα **άηχα**. Για παράδειγμα με το δίφθογγο /ia/ γίνεται:

$$\left(\begin{array}{cc} /p/ & /t/ \\ & /ts/ \\ /b/ & /d/ \\ & /dz/ \\ /f/ & /θ/ & /s/ \\ /v/ & /δ/ & /z/ \\ & /r/ \end{array} \right) + (/ia/) = \left(\begin{array}{cc} /p^x ia/ & /t^x ia/ \\ & /ts^x ia/ \\ /b^y ia/ & /d^y ia/ \\ & /dz^y ia/ \\ /f^x ia/ & /θ^x ia/ & /s^x ia/ \\ /v^y ia/ & /δ^y ia/ & /z^y ia/ \\ & /r^y ia/ \end{array} \right)$$

Προσοχή, όμως! Τα δίψηφα συμπλέγματα **ia, ie, ii, io, iu** δεν είναι **πάντοτε** καταχρηστικοί δίφθογγοι!

Παραδείγματα:

[p^xiinafti] <ποιοι είν' αυτοί;>

[olóis^xies] <ολόισιες>

[ð^yiózar^yiés] <δυο ζαριές>

[v^yiolet^xía] <βιο-λε-τιά> (λέξη τρισύλλαβη)

[að^yíavastos] <α-διά-βα-στος> (λέξη τετρασύλλαβη)
αλλά

[ðiaforá] <δι-α-φο-ρά> (λέξη τετρασύλλαβη)

[aðiánitos] <α-δι-ά-βλη-τος> (λέξη πεντασύλλαβη)

[ðiefθindís] <δι-ευ-θυ-ντής> (λέξη τετρασύλλαβη)

[ðiaválo] <δι-α-βάλ-λω> (λέξη τετρασύλλαβη)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ – Από την πλευρά της ορθοφωνίας οι συνοδίτες καλό είναι να είναι **όσο το δυνατό πιο απαλοί**. Παλιοί δάσκαλοι της ορθοφωνίας όπως ο Σ. Καραντινός³ συνιστούσαν^[4] **να αποφεύγονται εντελώς**.

2.5 Ηχοφασματογραφήματα δειγμάτων ομιλίας

Στο Παράρτημα Δ περιλαμβάνονται μερικά διαγράμματα ορισμένων φωνημάτων της Ελληνικής Γλώσσας που έχουν ληφθεί με ειδικό όργανο ανάλυσης τον **ηχοφασματογράφο** (ηχοφασματογραφήματα). Το ηχοφασματογράφημα είναι διάγραμμα τριών μεταβλητών: **χρόνου - συχνότητας - στάθμης**. Ο οριζόντιος άξονας είναι ο **άξονας του χρόνου**, ο κατακόρυφος άξονας είναι ο **άξονας των συχνοτήτων**, ενώ ο **βαθμός αμαύρωσης** του χαρτιού υποδηλώνει τη **στάθμη** (ή **πλάτος** ή **ένταση**) της αντίστοιχης συχνότητας στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή.

Σε όλα τα ηχοφασματογραφήματα του Παραρτήματος Δ ο άξονας του χρόνου αν θεωρηθεί ότι επεκτείνεται σε όλο το μήκος της σελίδας Α4 αντιστοιχεί σε χρόνο περίπου **2 δευτερόλεπτα**, ενώ ο άξονας της συχνότητας κάθε διαγράμματος παριστάνει το διάστημα συχνότητας **80 Hz – 8000 Hz**.

Ας δούμε λίγο αυτά τα ηχοφασματογραφήματα του Παραρτήματος Δ, τα οποία έχουν ληφθεί με **ευρύ ζωνοπερατό φίλτρο συχνοτήτων** που αναδεικνύει τις περιοχές όπου συγκεντρώνεται η ηχητική ενέργεια κάθε φωνήματος και δεν δείχνει τις μεμονωμένες αρμονικές συσιστώσες.

³Σωκράτης Καραντινός (1906-1979), σκηνοθέτης του θεάτρου, συγγραφέας και δάσκαλος της ορθοφωνίας. Χρημάτισε καθηγητής του Σχολείου Μετεκπαιδύσεως του Πανεπιστημίου Αθηνών και Γενικός Διευθυντής του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος.

2.5.1 Διάγραμμα 1: Ηχοφασματογράφημα των φωνηέντων της σημερινής ελληνικής Γλώσσας

Στο Διάγραμμα 1 δίνεται ένα ηχοφασματογράφημα των πέντε φωνηέντων /a/, /e/, /i/, /o/, /u/ της γλώσσας μας που έχουν προφερθεί το ένα μετά το άλλο χωρίς διακοπή. Διακρίνονται οι ζώνες συχνότητων όπου συγκεντρώνονται οι **αρμονικές συνιστώσες** των φωνηέντων. Οι ζώνες αυτές οφείλονται σε συντονισμό των αντηχείων της φωνητικής οδού και σ' αυτές γίνεται ενίσχυση του πλάτους του λαρυγγικού τόνου, ενώ στις κενές ζώνες (**χάσματα**) υπάρχει απόσβεση του λαρυγγικού τόνου και ελάττωση της ηχητικής ενέργειας. Αυτές οι έντονες ζώνες είναι χαρακτηριστικές για κάθε φωνήεν και λέγονται **φορμάντα** (ή **σχηματιστικές ζώνες**) του φωνήεντος. Χαρακτηριστική είναι επίσης και η βαθμιαία μετάβαση από το ένα "σύστημα ζωνών" στο άλλο κατά τη διαδοχική εκφορά των φωνηέντων.

2.5.2 Διάγραμμα 2: Η διαδοχή των φωνημάτων /ia/, /ie/, /io/, /iu/

Στο Διάγραμμα 2 τα /ia/, /ie/, /io/, /iu/ δεν έχουν προφερθεί πολύ γρήγορα, δηλαδή ως δίφθογοι. Είναι εμφανής η μετάβαση από το /i/ που εμφανίζει το μεγαλύτερο χάσμα στα τέσσερα άλλα φωνήεντα. Αν προφερθούν γρήγορα το ένα μετά το άλλο τότε η μεταβατική περιοχή μικραίνει πολύ όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 3.

2.5.3 Διάγραμμα 3: "ευχές - ακεφιές"

Στο Διάγραμμα 3 είναι εμφανής η ύπαρξη του συνοδίτη /x/ που κάνει τις δύο λέξεις να "ομοιοκαταληκτούν" φωνολογικά. Επίσης φαίνεται καθαρά η δημιουργία του διφθόγγου /ie/ όταν μετά τα /k/ και /γ/ ακολουθεί /e/. Ευδιάκριτη είναι επίσης η "παύση" πριν από το /k/ που είναι χαρακτηριστικό των ανακοπτικών συμφώνων και ο "θόρυβος" των τριβικών /f/, /x/ και /s/.

2.5.4 Διάγραμμα 4: "λ - α"

Στο διάγραμμα αυτό φαίνεται πόσο "μουσικό" είναι το πλευρικό φώνημα /l/ αφού εμφανίζει φορμάντα όπως τα φωνήεντα. Φαίνεται μάλιστα πόσο "λίγη" προσπάθεια χρειάζεται για να προφερθούν διαδοχικά τα /l/ και /a/. Σ' αυτό το γεγονός μπορεί να οφείλεται ότι πολλές φορές όταν μουρμουρίζουμε κάποιο τραγούδι και δεν θυμούμαστε τα λόγια του αντικαθιστούμε τις συλλαβές τους με **λα** (λαλά λαλαλά κτλ.) και βγαίνει θαυμάσια ο σκοπός!

2.5.5 Διάγραμμα 5: "θ - φ - χ"

Τα εξακολουθητικά άηχα μα "θορυβώδη" /θ/, /f/ και /x/ δείχνουν το θόρυβό τους στο διάγραμμα αυτό. Εκτείνονται σε όλο το ύψος (συνεχές φάσμα) του διαγράμματος, έχουν δηλαδή ηχητική ενέργεια απλωμένη σε όλη την περιοχή συχνότητων της ομιλίας.

2.5.6 Διάγραμμα 6: "λο - λιο"

Το /l/ με το μεμονωμένο φθόγγο /o/ και με το δίφθογο /io/. Χαρακτηριστική είναι η εξομάλυνση της μετάβασης στην περίπτωση του διφθόγγου.

2.5.7 Διάγραμμα 7: “μά να”

Τα ρινικά εξακολουθητικά /m/ και /n/ προσαρμόζονται πολύ καλά με τα φωνήεντα που τα ακολουθούν (εδώ με το /a/). Εμφανίζουν και αυτά ασθενέστερα αλλά εμφανή φορμάντα όπως τα φωνήεντα.

2.5.8 Διάγραμμα 8: “φαγάς - μαγιά”

Το /y/ με το /a/ και με το /ia/ στο ίδιο φωνητικό περιβάλλον. Το δεύτερο με το ακόλουθο /a/ σχηματίζει τον καταχρηστικό δίφθογγο /ia/.

2.5.9 Διάγραμμα 9: “κριός - γιος - κοριός”

Το σύμπλεγμα /io/ ως **δισύλλαβο** στη λέξη “κριός” και ως **μονοσύλλαβο** (δίφθογγος /io/.) στις λέξεις “γιος” και “κοριός”. Εύκολα διαπιστώνει κανείς ότι μέσα στη λέξη “κοριός” υπάρχει ολοκληρή η λέξη “γιος” χάρη στο συνοδίτη /ʎ/ που εμφανίζεται ανάμεσα στο /r/ και στο δίφθογγο /io/.

2.6 Οι συχνότερες παραβάσεις των κανόνων της ορθοφωνίας

Αν σκεφτούμε όσα προαναφέρθηκαν θα συνειδητοποιήσουμε ασφαλώς ότι η προφορική Ελληνική Γλώσσα που ακούμε γύρω μας δεν είναι και τόσο σύμφωνη με τους ορθοφωνικούς κανόνες. Οι κανόνες αυτοί δεν τέθηκαν, βέβαια, *a priori* αλλά είναι αποτέλεσμα της **ακουστικής φύσης** των ελληνικών φωνημάτων, της **άρθρωσης** και της **συνάρθρωσης** των ιδιαίτερων **φωνητικών συμπλεγμάτων** της Ελληνικής και μιας **τάσης ομαλοποίησης** της μετάβασης των αρθρωτήρων της φωνητικής συσκευής του ομιλητή από τον ένα **συνδυασμό θέσης άρθρωσης – τρόπου άρθρωσης** στον αμέσως επόμενο.

Είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η **ομιλία**, η **προφορική γλώσσα**, προηγήθηκε της **γραφής** κατά μερικές δεκάδες χιλιάδες χρόνια. Κι όμως, στην εκπαίδευση δεν αντιμετωπίστηκε ούτε αντιμετωπίζεται με την πρέπουσα σημασία, αλλά ο προφορικός λόγος υποβιβάστηκε και υποτάχτηκε στην κυριαρχία του γραπτού λόγου. Έτσι, ενώ π.χ. αφιερώνεται για την **ορθογραφία** χρόνος και προσπάθεια, η **ορθοφωνία** στους περισσότερους είναι **άγνωστη έννοια**. Πιο πάνω (Πίνακας 6) δώσαμε μια αρκετά λεπτομερή περιγραφή των σημαντικότερων κανόνων της φωνητικής απόδοσης και επισημάνσαμε ιδιαίτερα (παράγραφος 2.4) τις κυριότερες μεταβολές φωνημάτων στην προφορική γλώσσα. Εδώ θα αναφέρουμε τις δύο κυριότερες, τις πιο χαρακτηριστικές παραβάσεις των κανόνων αυτών. Αυτές είναι η **απορρινικοποίηση** και η **αηχοποίηση**.

Η **απορρινικοποίηση** είναι η κατάργηση σε μερικές περιπτώσεις, παρά το σχετικό κανόνα, των ρινικών /m/, /n/ ή /ŋ/. Συγκεκριμένα:

- η κατάργηση του ρινικού /m/ από το σύμπλεγμα /mb/ (που προέρχεται από <μπ> μέσα σε λέξη ή από <ν+π> ή <ν+μπ> σε συνταίριασμα λέξεων) και η προφορά μόνου του /b/,
- η κατάργηση του ρινικού /m/ από το σύμπλεγμα /mbz/ (που προέρχεται από <ν+ψ> σε συνταίριασμα λέξεων) και η προφορά μόνου του /bz/,

- η κατάργηση του ρινικού /n/ από το σύμπλεγμα /nd/ (που προέρχεται από <ντ> μέσα σε λέξη ή από <ν+τ> ή <ν+ντ> σε συνταίριασμα λέξεων) και η προφορά μόνου του /d/,
- η κατάργηση του ρινικού /n/ από το σύμπλεγμα /ndz/ (που προέρχεται από <ντζ> μέσα σε λέξη ή από <ν+τσ> ή <ν+τζ> σε συνταίριασμα λέξεων) και η προφορά μόνου του /dz/,
- η κατάργηση του ρινικού /ŋ/ από το σύμπλεγμα /ŋg/ (που προέρχεται από <γκ> ή <γγ> μέσα σε λέξη ή από <ν+κ> ή <ν+γκ> σε συνταίριασμα λέξεων) και η προφορά μόνου του /g/,
- η κατάργηση του ρινικού /ŋ/ από το σύμπλεγμα /ŋgz/ (που προέρχεται από <ν+ξ> σε συνταίριασμα λέξεων) και η προφορά μόνου του /gz/,

Η **αηχοποίηση** είναι η χρήση σε μερικές περιπτώσεις, παρά το σχετικό κανόνα, των **άηχων** /p/, /t/, /k/ /ts/ και /s/ αντί των ηχηρών /b/, /d/, /g/, /dz/ και /z/

- η χρήση του συμπλέγματος /np/ αντί του /mb/ στο συνταίριασμα <ν+π>,
- η χρήση του συμπλέγματος /mp/ αντί του /mb/ για το <μπ> μέσα σε λέξεις,
- η χρήση του συμπλέγματος /nps/ αντί του /mbz/ στο συνταίριασμα <ν+ψ>,
- η χρήση του συμπλέγματος /nt/ αντί του /nd/ στο συνταίριασμα <ν+τ>,
- η χρήση του συμπλέγματος /nt/ αντί του /nd/ για το <ντ> μέσα σε λέξεις,
- η χρήση του συμπλέγματος /nts/ αντί του /ndz/ στο συνταίριασμα <ν+τσ>,
- η χρήση του συμπλέγματος /nk/ αντί του /ŋg/ στο συνταίριασμα <ν+κ>,
- η χρήση του συμπλέγματος /nks/ αντί του /ŋgz/ στο συνταίριασμα <ν+ξ>,
- η χρήση των συμπλεγμάτων /s+ηχηρό σύμφωνο/ αντι των συμπλεγμάτων /z+ηχηρό σύμφωνο/ μέσα σε λέξεις ή σε συνταίριασμα λέξεων.

Δίνουμε αμέσως μερικά παραδείγματα σε **ορθοφωνική**, **απορρινικοποιημένη** και **αηχοποιημένη** απόδοση:

Παραδείγματα

- 1) <Σε γνωρίζω από την κόψη του σπαθιού την τρομερή>
(Διονύσιος Σολωμός)
- Ορθοφωνία:** /seɣnorízoapotiŋgópsi # tuspaθ^xíúti**nd**romerí/
Απορρινικοποίηση: /seɣnorízoapoti**g**ópsi # tuspaθ^xíúti**d**romerí/
Αηχοποίηση: /seɣnorízoapoti**nk**ópsi # tuspaθ^xíúti**nt**romerí/
- 2) <Πάντα ανοιχτά πάντα άγρυπνα τα μάτια της ψυχής μου>
(Διονύσιος Σολωμός)
- Ορθοφωνία:** /pá**nda**anixtá # pá**nda**áɣripna # tamát^xiatispsixi**z**mu/
Απορρινικοποίηση: /pá**da**anixtá # pá**da**áɣripna # tamát^xiatispsixi**z**mu/
Αηχοποίηση: /pá**nta**anixtá # pá**nta**áɣripna # tamát^xiatispsixi**sm**u/

- 3) <Στων Ψαρών την ολόμαυρη ράχη
περπατώντας η δόξα μονάχη
μελετά τα λαμπρά παλικάρια
και στην κόμη στεφάνι φορεί..>
(Διονύσιος Σολωμός)
- Ορθοφωνία: /st**mbzarónd**inolómavriráχij # perpató**nd**asiδóksamonáχij #
meletátal**amb**rápalikár'ia # kiest**ijng**ómistefániforí/
- Απορρινικοποίηση: /st**bzaródn**inolómavriráχij # perpató**d**asiδóksamonáχij #
meletátal**abr**ápalikár'ia # kiest**ig**ómistefániforí/
- Αηχοποίηση: /st**npsarónt**inolómavriráχij # perpató**nt**asiδóksamonáχij #
meletátal**amp**rápalikár'ia # kiest**ink**ómistefániforí/
- 4) <Σαν πας στην Καλαμάτα και 'ρθεις με το καλό
φέρε μου ένα μαντίλι να δέσω στο λαιμό>
- Ορθοφωνία: /s**ambástiηg**alamáta # kierθί**z**metokaló #
féremuenama**nd**íli # naδésostoleμό/
- Απορρινικοποίηση: /s**abástig**alamáta # kierθί**z**metokaló #
féremuenama**d**íli # naδésostoleμό/
- Αηχοποίηση: /s**anprástink**alamáta # kierθί**s**metokaló #
féremuenama**nt**íli # naδésostoleμό/
- 5) <Εστησ' ο έρωτας χορό με τον ξανθόν Απρίλη>
(Διονύσιος Σολωμός)
- Ορθοφωνία: /éstisoérotaschoró # meto**ηgz**anθónapríli/
- Απορρινικοποίηση: /éstisoérotaschoró # meto**g**zanθónapríli/
- Αηχοποίηση: /éstisoérotaschoró # meto**nks**anθónapríli/
- 6) <Παντού και πάντα πάντοτε, πενήντα πέντε μπάντες>
- Ορθοφωνία: /p**and**úkier**pánd**ará**nd**ote # peni**nd**apénd**ebánd**es/
- Απορρινικοποίηση: /p**ad**úkier**pád**ará**d**ote # peni**d**apéd**ebá**des/
- Αηχοποίηση: /p**ant**úkier**pánt**ará**nt**ote # peni**nt**apént**ebánt**es/
- 7) <Πομποί εκπέμπουν εκπομπές
βαρούν της Γλώσσας μπαταριές>

Ορθοφωνία:	/pombiékprémbunekpombés # varúndizylósazbatar ^γ iés/
Απορρινικοποίηση:	/robíékprébunekrobés # varúndizylósazbatar ^γ iés/
Αηχοποίηση:	/pompiékprémpunekpompés # varúntisylosasmpatar ^γ iés/

ΣΗΜΕΙΩΣΗ – Κατά το Δημήτρη Μυράτ^[7] η απορρινικοποίηση συντελεί στον “εκχυδαϊσμό” της γλώσσας ενώ η “σαχλή και ψευτοκομψή” αηχοποίηση (που δεν είναι βέβαια τόσο συχνή) δείχνει **επιτήδευση**.

Οι **παραβάσεις** των κανόνων που αναφέραμε, και ακούσαμε στα παραδείγματα, δεν είναι σπάνιο, είναι καθημερινό φαινόμενο, που προβάλλεται, τονίζεται και διαδίδεται από τα ΜΜΕ. Είναι ζήτημα αν υπάρχουν **πέντε-δέκα** εκφωνητές/παρουσιαστές των τηλεοπτικών καναλιών που μιλούν την Ελληνική Γλώσσα με σωστή φωνητική, **ορθοφωνικά**. Δεν θα ήταν υπερβολή αν λέγαμε ότι η ομιλία τους αντί **ορθοφωνική** είναι μάλλον **δολοφωνική** για τη γλώσσα.

Τα /radú/, /ráda/, /ekrobí/, /ekrobés/, /réde/, /agelíes/, /áge/i/ και /agaliés/ της **απορρινικοποίησης** χτυπούν αλύπτητα καθημερινά τ’ αυτιά μας **εκπεμπόμενα** από κάθε λογής κανάλι. Κι από τα **μεγάλα** ασφαλώς που κοκκορεύονται για την υψηλή θεαματικότητά τους. Μάλιστα σ’ αυτά υπάρχουν τουλάχιστο δύο επώνυμοι εκφωνητές (ένας άντρας και μια γυναίκα) που επιδίδονται στην **αηχοποίηση** κάνοντάς την να φαίνεται πως δεν είναι και τόσο σπάνια όσο θα νόμιζε κάποιος “ακούγοντας” τα παραδείγματα που προαναφέραμε. Ετσι, εκτός από /tonpatéra/ και /tinparélasi/ του πρώτου ακούσαμε πρόσφατα και τη δεύτερη να λέει για κάποια /arotelésmata/ όχι μία αλλά πολλές φορές.

2.7 Προσωδικά χαρακτηριστικά της Ελληνικής Γλώσσας

Δεν θα ασχοληθούμε εδώ με τα προσωδικά χαρακτηριστικά της σύγχρονης Ελληνικής Γλώσσας, στα οποία, κατά τον Μ. Σετάτο⁴, συγκαταλέγονται^[2]:

α. Τα λεγόμενα **υπερτημηματικά στοιχεία**, που είναι:

- Ο **τονισμός λέξης** (κύριος **τόνος**, κανόνες και λειτουργία του, άτονες λέξεις, προκλιτικές λέξεις, εγκλιτικές λέξεις, μετακίνηση του τόνου, δεύτερος τόνος, εμφατικός τονισμός κτλ.).
- Ο **τονισμός φράσης** (εμφατικός τόνος, ποικιλίες του εμφατικού τόνου, οροθετικά περιγράμματα κτλ.),
- Ο **επιτονισμός**, που εκφράζει τη στάση του ομιλητή απέναντι στο μήνυμα (**επιτονήματα** όπως έμφαση, επιμονή, ζωηρότητα, πάθος, αδιαφορία, μεμψιμοιρία, υπαινιγμός, ανυπομονησία, συγκίνηση, απειλή, ειρωνία, ή **επιτονίσεις** που είναι συνδυασμοί επιτονημάτων).

β. Ο **ρυθμός** (που δημιουργείται μέσα στη φράση από το συνδυασμό τονισμένων και άτονων συλλαβών, τονισμένων και άτονων λέξεων, παύσεων κτλ.).

Η Ελληνική Γλώσσα είναι πλούσια σε προσωδικά χαρακτηριστικά που χρωματίζουν τον καθημερινό λόγο.

⁴Μ. Σετάτος, Καθηγητής του Πανεπιστημίου της Θεσσαλονίκης.

3 Η ΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Από τη σύντομη περιγραφή που προηγήθηκε προκύπτει ότι η προφορική Ελληνική Γλώσσα **πάει πολύ πιο πέρα** από το **άθροισμα** διαδοχικών φθόγγων της γραπτής μορφής της. Στον Πίνακα 7, που ακολουθεί, ομαδοποιούνται τα φωνήματα της Ελληνικής Γλώσσας σύμφωνα, κατά την άποψή μας, με έξι **χαρακτηριστικά** που αφορούν την **“ακουστική ποιότητα”** τους ως γλωσσικών στοιχείων. Αυτά τα **“χαρακτηριστικά ακουστικής ποιότητας”** είναι:

- η **“ισχύς”**, ως **μεγάλη** (που αντιστοιχίζεται με την τιμή **1**), για τα φωνήεντα, ή **μικρή** (που αντιστοιχίζεται με την τιμή **0**) για τα σύμφωνα⁵,
- η **“διάρκεια”**, ως **συνεχής (1)** ή **μη συνεχής (0)** παραγωγή από τη φωνητική συσκευή,
- η **“ηχηρότητα”**, ως **δόνηση (1)** ή **μη δόνηση (0)** των φωνητικών χορδών,
- η **“μουσικότητα”**, ως **περιεκτικότητα (1)** ή **μη περιεκτικότητα (0)** σε αρμονικούς τόνους,
- η **“καθαρότητα”**, ως **μη περιεκτικότητα σε θόρυβο (1)** ή **περιεκτικότητα σε θόρυβο (0)** και
- η **“διακριτότητα”**, ως ο **αντίστροφος** του συνολικού αριθμού των φωνημάτων που σχηματίζονται, μαζί με το υπόψη φώνημα στον **ίδιο συνδυασμό θέσης άρθρωσης και τύπου άρθρωσης** (για τα σύμφωνα) ή στο **ίδιο μέρος της γλώσσας** (για τα φωνήεντα).

Σύμφωνα με τα παραπάνω μπορούμε να ορίσουμε ένα **“συντελεστή ακουστικής ποιότητας”** κάθε φωνήματος αν αθροίσουμε τις τιμές και των έξι χαρακτηριστικών. Έτσι προκύπτει η τελευταία στήλη του Πίνακα 7.

Θα μπορούσαμε τώρα να αξιολογήσουμε από πλευράς **ακουστικής ποιότητας** το σύνολο των φωνημάτων μιας γλώσσας (**“φωνηματολόγιο”** της γλώσσας) αν πολλαπλασιάσουμε το καθένα με το συντελεστή του, αθροίσουμε τα γινόμενα και, στη συνέχεια, διαιρέσουμε το άθροισμα διά του γινομένου του **συνολικού αριθμού** των φωνημάτων της γλώσσας **επί 6**. Το αποτέλεσμα, που είναι ένας δεκαδικός αριθμός μεταξύ **0** και **1**, θα μπορούσε να εκφραστεί και **επί τοις εκατό (%)** και να ονομαστεί **“θεμελιακός δείκτης ακουστικής ποιότητας”** της υπόψη γλώσσας, θα εκφράζει δε το **πόσο** το **φωνηματολόγιο** της γλώσσας αυτής **προσεγγίζει** το **φωνηματολόγιο** μιας υποθετικής **“γλώσσας αναφοράς”** της οποίας **όλα τα φωνήματα** είναι **ισχυρά, διαρκή, ηχηρά, μουσικά, καθαρά** και **ευδιάκριτα**.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο **“θεμελιακός δείκτης ακουστικής ποιότητας”**, Δ_{θ} , της σημερινής Ελληνικής Γλώσσας είναι το πηλίκο της διαίρεσης του αθροίσματος της δεύτερης στήλης του Πίνακα 8 δια του γινομένου $26 \times 6 = 156$:

$$\Delta_{\theta} = \frac{81,99}{156} = 0,526 = 52,6\%$$

⁵Σε μια πιο λεπτομερή ανάλυση θα μπορούσε η **ισχύς** να διαβαθμιστεί και να πάρει τιμές μεταξύ 0 και 1 ανάλογα με τις πραγματικές τιμές της ισχύος (π.χ. σε mW) του κάθε φωνήματος.

Πίνακας 7 – Κατάταξη των σημερινών φωνημάτων της Ελληνικής ως προς την ακουστική ποιότητά τους

Φωνήματα (συνολικά 26) (Βλέπε Πίνακες 3 και 5)	Χαρακτηριστικά ακουστικής ποιότητας						Συντε- λεστής ακου- στικής ποιότη- τας
	Ισχύς	Διάρ- κεια	Ηχηρό- τητα	Μουσι- κότητα	Καθα- ρότητα	Διακρι- τότητα	
Φωνήεντα πρόσθια (2)	1	1	1	1	1	1/2	5,50
Φωνήεντα μεσαία (1)	1	1	1	1	1	1	6,00
Φωνήεντα οπίσθια (2)	1	1	1	1	1	1/2	5,50
Σύμφωνα ρινικά διπλοχειλικά (1)	0	1	1	1	1	1	5,00
Σύμφωνα ρινικά γλωσσοφατνιακά (1)	0	1	1	1	1	1	5,00
Σύμφωνα ρινικά μαλακούπερωικά (1)	0	1	1	1	1	1	5,00
Σύμφωνα πλευρικά γλωσσοφατνιακά (1)	0	1	1	1	1	1	5,00
Σύμφωνα τριβικά χειλοδοντικά (2) (1 ηχηρό, 1 άηχο)	0	1	1	1	0	1/2	3,50
	0	1	0	0	0	1/2	1,50
Σύμφωνα τριβικά γλωσσοδοντικά (2) (1 ηχηρό, 1 άηχο)	0	1	1	1	0	1/2	3,50
	0	1	0	0	0	1/2	1,50
Σύμφωνα τριβικά γλωσσοφατνιακά (3) (2 ηχηρά, 1 άηχο)	0	1	1	1	0	1/3	3,33
	0	1	0	0	0	1/3	1,33
Σύμφωνα τριβικά μαλακούπερωικά (2) (1 ηχηρό, 1 άηχο)	0	1	1	1	0	1/2	3,50
	0	1	0	0	0	1/2	1,50
Σύμφωνα ανακοπτικά διπλοχειλικά (2) (1 ηχηρό, 1 άηχο)	0	0	1	1	0	1/2	2,50
	0	0	0	0	0	1/2	0,50
Σύμφωνα ανακοπτικά γλωσσοφατνιακά (4) (2 ηχηρά, 2 άηχα)	0	0	1	1	0	1/4	2,25
	0	0	0	0	0	1/4	0,25
Σύμφωνα ανακοπτικά μαλακούπερωικά (2) (1 ηχηρό, 1 άηχο)	0	0	1	1	0	1/2	2,50
	0	0	0	0	0	1/2	0,50

Όταν χρησιμοποιούμε μια γλώσσα, όμως, δεν μεταχειριζόμαστε το ίδιο συχνά όλα τα φωνήματά της αφενός γιατί στο **“ολικό λεξιλόγιο”** (στο σύνολο των λέξεων) της γλώσσας τα φωνήματα **δεν** έχουν την ίδια **συχνότητα εμφάνισης** και αφετέρου στη **χρήση του λεξιλογίου** για τη διατύπωση του **προφορικού κειμένου** της ομιλίας και οι διάφορες **λέξεις** δεν εμφανίζονται με την ίδια συχνότητα. Αν ληφθεί υπόψη η συχνότητα εμφάνισης των φωνημάτων στο **ολικό λεξιλόγιο** (**“Λεξικό”**) της γλώσσας (ύστερα από ανάλυση και καταμέτρηση) τότε μπορεί να οριστεί ανάλογα και να υπολογιστεί ο **“στατικός δείκτης ακουστικής ποιότητας”**, Δ_{σ} της υπόψη γλώσσας. Αν ο λογαριασμός γίνει με βάση τις συχνότητες των φωνημάτων κατά τη χρήση της γλώσσας στη διατύπωση προφορικού κειμένου τότε θα προκύψει ο **“δυναμικός δείκτης ακουστικής ποιότητας”**, Δ_{δ} της υπόψη γλώσσας.

Είναι φανερό ότι η **γλώσσα αναφοράς** έχει (εξ ορισμού) και τους τρεις **δείκτες ακουστικής ποιότητας**, Δ_{θ} , Δ_{σ} , Δ_{δ} ίσους με 1, ή 100 %. Φυσικά μια τέτοια γλώσσα δεν υπάρχει στην πραγματικότητα. Όμως, οι δείκτες ακουστικής ποιότητας μιας πραγματικής φυσικής γλώσσας δεν παύουν να έχουν αξία ως μέτρα της **ακουστικής ποιότητάς** της.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ - Είναι φανερό ότι το μέγεθος **ακουστική ποιότητα**, που ποσοτικοποιήσαμε μέσω των **δεικτών ακουστικής ποιότητας**, θεωρείται ανεξάρτητα από άλλα χαρακτηριστικά της γλώσσας, όπως π.χ. την **αντιληπτότητα** και τη μεταφερόμενη **πληροφορία**, και έχει να κάνει μόνο με την **ακουστική αίσθηση** και **αισθητική** της γλώσσας.

Στη **“Φωνηματική στατιστική ανάλυση της Ελληνικής Γλώσσας”**^[3] της οποίας τα αποτελέσματα ανακοινώθηκαν στο Διεθνές Επιστημονικό Συμπόσιο “Ακουστική”, Βόλος 1981, αναλύθηκε **σώμα υλικού (corpus)** που περιείχε συνολικά **184.425 φωνήματα** και αποτελούνταν από **φωνηματικά μεταγραμμένα** τυχαία δείγματα των **5 σελίδων** από **31** έργα της σύγχρονης ελληνικής πεζογραφίας (στρωτή δημοτική γλώσσα) με ενισχυμένο αριθμό **χρονογραφημάτων** ώστε το υλικό να αντιπροσωπεύει, **φωνολογικά**, όσο το δυνατό περισσότερο τη σημερινή προφορική Ελληνική Γλώσσα. (Τα έργα αναγράφονται στον Πίνακα Β1 του Παραρτήματος Β ενώ τα βασικότερα αποτελέσματα δίνονται στους Πίνακες Β2, Β3 και Β4 του ίδιου Παραρτήματος).

Με βάση τα αποτελέσματα του Πίνακα Β4 (και του Πίνακα Γ1 του Παραρτήματος Γ) κατασκευάστηκαν οι τρεις τελευταίες στήλες του Πίνακα 8. Η τέταρτη στήλη του Πίνακα 8 έχει προκύψει με πολλαπλασιασμό του **ποσοστού εμφάνισης** κάθε φωνήματος (τρίτη στήλη) επί το συντελεστή ακουστικής ποιότητας του φωνήματος (δεύτερη στήλη). Έτσι, προέκυψε το άθροισμα **396,44** το οποίο διαιρούμενο δια του γινομένου $100 \times 6 = 600$ δίνει το **δυναμικό δείκτη ακουστικής ποιότητας** της σημερινής Ελληνικής Γλώσσας:

$$\Delta_{\delta} = \frac{396,44}{600} = 0,661 = 66,1\%$$

Δηλαδή η σημερινή **δυναμική προφορική χρήση** της Ελληνικής Γλώσσας **αυξάνει το δείκτη ακουστικής ποιότητας** από τη **θεμελιακή τιμή** του **απόλυτα κατά 13,5 %** και **σχετικά κατά 25,7 %**.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ 1 - Με βάση τα στοιχεία της φωνολογικής στατιστικής ανάλυσης^[4] του Μ.Σετάτου (στο κείμενο “Ο Διάδρομος” του Γ. Σφακιανάκη, σελίδες 1098-1100 και 1102-1104, με συνολικό αριθμό φωνημάτων **4.078**) προκύπτει **δυναμικός δείκτης ακουστικής ποιότητας** ίσος με **0,659**.

Πίνακας 8 – Προσδιορισμός του δείκτη ακουστικής ποιότητας

ΦΩΝΗΜΑ φ	ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ ΑΚΟΥΣΤΙΚΗΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ (σ _φ)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ φ (%)	ΓΙΝΟΜΕΝΟ ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑ (Με Ορθοφωνία)	ΓΙΝΟΜΕΝΟ ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΠΟΙΟΤΗΤΑ (Με απορρινικοποίηση)
/i/	5,50	14,97	82,34	82,34
/a/	6,00	12,54	75,24	75,24
/o/	5,50	9,01	49,56	49,56
/e/	5,50	8,99	49,45	49,45
/u/	5,50	2,80	15,40	15,40
/t/	0,25	7,42	1,86	1,86
/s/	1,33	7,40	9,84	9,84
/n/	5,00	6,35 (5,75)	31,75	28,75
/k/	0,50	4,43	2,22	2,22
/r/	3,33	4,20	13,99	13,99
/m/	5,00	3,82 (3,50)	19,10	17,50
/p/	0,50	3,76	1,88	1,88
/l/	5,00	2,74	13,70	13,70
/γ/	3,50	1,89	6,62	6,62
/δ/	3,50	1,65	5,78	5,78
/x/	1,50	1,57	2,36	2,36
/f/	1,50	1,35	2,03	2,03
/z/	3,33	1,18	3,54	3,54
/θ/	1,50	1,17	1,76	1,76
/v/	3,50	0,92	3,22	3,22
/d/	2,25	0,63	1,42	1,42
/b/	2,50	0,44	1,10	1,10
/η/	5,00	0,29 (0,02)	1,45	0,10
/g/	2,50	0,29	0,73	0,73
/ts/	0,25	0,14	0,04	0,04
/dz/	2,25	0,03	0,07	0,07
	81,99	100,00	396,44	390,50
Δ	Δ_θ = 0,526		Δ_δ = 0,661	Δ_δ = 0,651 (Μείωση κατά 1,5 %)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ 2 - Με βάση φωνολογική ταξινόμηση της *Αγγλικής Γλώσσας*^[9] στην οποία διακρίνονται **40 φωνήματα** (16 φωνήεντα και 24 σύμφωνα) προκύπτει **θεμελιακός δείκτης ακουστικής ποιότητας** ίσος με **0,624**, ενώ με βάση τα παλαιά στοιχεία φωνολογικής στατιστικής ανάλυσης του G. Dewey (1923) της Αγγλικής Γλώσσας^[9] προκύπτει **δυναμικός δείκτης ακουστικής ποιότητας** ίσος με **0,626** εμφανίζεται δηλαδή σχετική αύξηση του δείκτη ακουστικής ποιότητας κατά **0,3 %** από τη **θεμελιακή τιμή** του.

Γεννιέται τώρα το ερώτημα: Βάσει των δεικτών ακουστικής ποιότητας που ορίσαμε και

υπολογίσαμε παραπάνω, μπορεί να φανεί και **ποσοτικά** αν χειροτερεύει η προφορική γλώσσα μας όταν μιλιέται χωρίς εφαρμογή των φωνητικών κανόνων; Την απάντηση τη δίνει η πέμπτη στήλη του Πίνακα 8, που κατασκευάσαμε όπως και την τέταρτη, κάνοντας όμως την **παράβαση** της **απορρινικοποίησης** και υπολογίζοντας τα τροποποιημένα ποσοστά εμφάνισης των φωνημάτων /m/, /n/, και /ŋ/. Ο νέος δυναμικός δείκτης ακουστικής ποιότητας υπολογίστηκε και βρέθηκε $\Delta_5 = 0,651$, δηλαδή μειωμένος κατά **1,5 %** περίπου. Αυτό για να πειστεί και κάποιος που θα ήθελε χειροπιαστά να εκτιμήσει το αποτέλεσμα. Θα πείτε βέβαια: για ένα **1,5 %** γίνεται τόση φασαρία; Και θα σας απαντήσω ότι είναι πανθομολογούμενο ότι **“η γλώσσα συμπεριφέρεται σαν ζωντανός οργανισμός”** και ξέρουμε ότι στους ζωντανούς οργανισμούς η **“έλλειψη”** ή και **“διαταραχή”** ορισμένων **“ιχνοστοιχείων”** μπορεί να δημιουργήσει νοσηρές καταστάσεις.

4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Είδαμε, λοιπόν, ότι η Ελληνική Γλώσσα, όπως μπορεί να μιληθεί σωστά από το φωνητικό όργανο του Έλληνα, έχει **θαυμάσια αισθητική**:

- Δίνει στον ακροατή **ζωηρή ακουστική εικόνα**. Μπορεί να παραχθεί με μεγάλη **ένταση** και ν' ακουστεί **δυνατά** χωρίς σημαντικές αλλοιώσεις γιατί χρησιμοποιεί σε μεγάλο ποσοστό τα **φωνήεντα** (**48,35 %** όταν στην Αγγλική το αντίστοιχο ποσοστό είναι^[9] **38 %**).
- Έχει **διάρκεια** και **ηχηρότητα** στους ήχους της που κρατούν την ακουστική εντύπωση στο αυτί του ακροατή και τον διευκολύνουν να τους αντιληφθεί.
- Οι φθόγγοι της έχουν **μουσικότητα**, δηλαδή το φωνητικό όργανο του ομιλούντος σωστά την Ελληνική παράγει ήχους που έχουν μεγάλη περιεκτικότητα σε **αρμονικούς** ακόμα κι όταν αυτός **απλώς μιλάει** (δεν τραγουδάει).
- Οι φθόγγοι της έχουν **μικρή περιεκτικότητα σε θόρυβο** και παρέχουν **καθαρή ακουστική εικόνα** (γεγονός που διευκολύνει την ακουστική αντίληψη) γιατί χρησιμοποιεί τα **τριβικά σύμφωνα** σε χαμηλό ποσοστό (**21,13 %** όταν για την Αγγλική το αντίστοιχο ποσοστό είναι^[9] **27,68 %**).
- Τέλος, λόγω του **χαμηλού αριθμού φωνημάτων** της που παράγονται στο **ίδιο μέρος** της γλώσσας ή στην **ίδια θέση άρθρωσης** και με τον **ίδιο τρόπο (τύπο άρθρωσης)** τα φωνήματα του φωνηματολογίου της είναι **ολιγάριθμα** και **διακρίνονται εύκολα το ένα από το άλλο** (Για παράδειγμα, έχει **2** πρόσθια, **1** μεσαία και **2** οπίσθια φωνήεντα, ενώ λ.χ. η Αγγλική έχει^[9] **6** πρόσθια, **4** μεσαία και **6** οπίσθια φωνήεντα).

Αυτή, λοιπόν, η γλώσσα είναι πράγματι “εγκαταλειμμένη” όπως δηλώνει ο τίτλος τούτης της ομιλίας; Δυστυχώς, ναι!. Η προφορική Ελληνική Γλώσσα είναι έρμαιο στο έλεος των διαθέσεων των λογής-λογής **“ομιλητών”** και ιδιαίτερα των **παρουσιαστών, συζητητών, συνομιλητών** και λοιπών **παρατρεχάμενων** των καναλιών.

Δεν διδάσκεται σε καμιά βαθμίδα της Εκπαίδευσης παρά μόνο, σε μικρό ή μεγάλο βαθμό, στις “δραματικές σχολές” κι εκεί κυρίως από επαγγελματική ανάγκη. Ετσι, υφίσταται μια συνεχή φθορά σχεδόν από όλους μας, χωρίς οι ίδιοι να το καταλαβαίνουμε, αφού τα **θετικά “πρότυπα”** γύρω μας είναι ελάχιστα.

Σκοπός τούτης της ομιλίας είναι να συμβάλει στο να συνειδητοποιήσουμε αυτήν την εγκατάλειψη κι έτσι αφού πειστούμε ότι υπάρχει πράγματι πρόβλημα να σκεφθούμε και

ορισμένα μέτρα για τη λύση του.

Οι προτάσεις που διατυπώνουμε παρακάτω μπορούν να αποτελέσουν τον **“πυρήνα”** μιας **δέσμης μέτρων** για το σταμάτημα αυτής της συνεχούς υποβάθμισης του ελληνικού προφορικού λόγου και για την προστασία της **προφορικής γλώσσας μας** από τις φθοροποιές επιδράσεις των πολλών και διάφορων **εκμεταλλευτών** της, που, ενώ την χρησιμοποιούν ως κύριο βιοποριστικό μέσο, ή ακόμα και για να θησαυρίζουν, οι περισσότεροι απ’ αυτούς δεν δείχνουν το παραμικρό ενδιαφέρον για την προστασία της ούτε και για την καλλιέργειά της.

Προτείνουμε, λοιπόν:

- α. Με ευθύνη της **Ακαδημίας Αθηνών** και υπό την εποπτεία του ίδιου του Προέδρου της, ή με ευθύνη του **Υπουργείου Παιδείας** και υπό την εποπτεία του ίδιου του Υπουργού Παιδείας, να συγκροτηθεί μια **“Ομάδα Εργασίας για την Προφορική Ελληνική Γλώσσα”** με συγκεκριμένη **αποστολή** και **προθεσμία**: Να συγκεντρώσει, μελετήσει, επαναδιατυπώσει και κωδικοποιήσει τους **φωνολογικούς κανόνες** της σημερινής Ελληνικής Γλώσσας, περιλαμβάνοντάς τους σε ειδικό σύγγραμμα, ανάλογο της “Νεοελληνικής Γραμματικής” και του “Συντακτικού της Νέας Ελληνικής”, με τον τίτλο **“Φωνολογία και Ορθοφωνία της Ελληνικής Γλώσσας”**.

Το σύγγραμμα αυτό θα αποτελέσει βάση όλων των εκπαιδευτικών/ενημερωτικών μέτρων που προτείνουμε παρακάτω.

Η σύνθεση της Ομάδας να μην αποφασιστεί με τον, πατροπαράδοτο, τρόπο *“της του καταλλήλου αποκλείσεως”* αλλά με σωστά και αντικειμενικά κριτήρια. Κατά την άποψή μας, σε μια τέτοια Ομάδα Εργασίας θα πρέπει οπωσδήποτε να συμμετέχουν:

- **Δύο (2) γλωσσολόγοι** με εμπειρία στη **Φωνολογία** (Π.χ. ένας από το Πανεπιστήμιο Αθηνών και ένας από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).
 - **Δύο (2) έμπειροι καθηγητές της Ορθοφωνίας** (Π.χ. ένας από τη Δραματική Σχολή του Εθνικού Θεάτρου και ένας από τη Σχολή του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος).
 - **Ένας (1) γιατρός, ωτορρινολαρυγγολόγος ή παθολόγος ή παιδίατρος** (Η **φωνητική συσκευή** του ανθρώπου και η σωστή και υγιεινή χρήση της αφορά και την Ιατρική. Όπως είπαμε δε η ομιλία **φορτώνεται** πάνω στη ζωτική λειτουργία της **αναπνοής** και γι’ αυτό ακριβώς η Ορθοφωνία, ως μάθημα, αρχίζει πάντοτε με άσκηση της αναπνοής).
 - **Ένας (1) ακουστικός** με εμπειρία στον τομέα “Ομιλία και Ακοή”.
 - **Ένας (1) δάσκαλος.**
 - **Ένας (1) καθηγητής φιλόλογος.**
- β. Να εισαχθεί το μάθημα της **“Φωνολογίας και Ορθοφωνίας”** στις Παιδαγωγικές Σχολές και στις Παιδαγωγικές Κατευθύνσεις των λοιπών Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.
- γ. Να εισαχθεί το μάθημα της **“Ορθοφωνίας”** τουλάχιστο στο Δημοτικό και στο Γυμνάσιο, αφού πρώτα μετεκπαιδευτούν δάσκαλοι και καθηγητές που θα το διδάξουν.
- δ. Να ενημερωθεί/μετεκπαιδευτεί, βαθμιαία, όλο το εκπαιδευτικό προσωπικό των Δημοτικών Σχολείων, Γυμνασίων και Λυκείων ώστε οι **παραδόσεις όλων των μαθημάτων να γίνονται σε σωστά Ελληνικά** (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι περιφρονείται το γλωσσικό ιδίωμα του κάθε δασκάλου και καθηγητή που σήμερα

αποτελεί τον προεξάρχοντα παράγοντα).

Παράλληλα, να καθιερωθεί για το Γυμνάσιο το ειδικό μάθημα **“Ελληνικές Τοπικές Διάλεκτοι”**.

Ανάλογη ρύθμιση να εφαρμοστεί και για το προσωπικό των κάθε λογής **“φροντιστηρίων”**.

- ε. Με ευθύνη αρμόδιου οργάνου, π.χ. του Εθνικού Ραδιοτηλεοπτικού Συμβουλίου, να συνταχθεί και θεσμοθετηθεί **“Κώδικας Γλωσσικής Δεοντολογίας των ΜΜΕ”** που θα αφορά την **“ορθοέπεια”** (όπως την ορίσαμε) αλλά και την **“ευπρέπεια”** της γλώσσας και να υποχρεωθούν η Τηλεόραση, το Ραδιόφωνο και ο Τύπος να τον εφαρμόζουν.
- ζ. Να γενικευθεί η **υποχρεωτική και συστηματική διδασκαλία** του μαθήματος της **“Ορθοφωνίας”** σε όλα τα Σχολεία, Σχολές, Φροντιστήρια ή Εργαστήρια **“Θεατρικών”** ή **“Δημοσιογραφικών” Σπουδών**.
- η. Να ενημερωθεί/μετεκπαιδευτεί, βαθμιαία, όλο το προσωπικό των Ραδιοτηλεοπτικών Μέσων που **“ακούγεται”** ή **“εμφανίζεται”** σε εκπομπές που απευθύνονται στο κοινό.
- θ. Με ευθύνη του Υπουργείου Τύπου και ΜΜΕ να καθιερωθεί ετήσιο **Βραβείο Καλύτερου Ομιλητή της Ελληνικής Γλώσσας**, που θα απονέμεται βάσει κατάλληλων κριτηρίων από ειδική επιτροπή.

5 Η ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Πριν τελειώσω θα ήθελα να δείξω, διαγραμματικά, την εξέλιξη της **γλωσσικής επικοινωνίας** από τότε που ο άνθρωπος άρθρωσε τις πρώτες λέξεις. Στο διάγραμμα που ακολουθεί απεικονίζεται όλη η περιπέτεια της γλωσσικής επικοινωνίας από την απλή φωνή ως τα πολύπλοκα σημερινά συστήματα τηλεπικοινωνίας. Ενα είναι το σίγουρο: Οτι ο **ρόλος του προφορικού λόγου στην επικοινωνία** όχι μόνο δεν υποβαθμίζεται συν τω χρόνω, αλλά επεκτείνεται. Η **γραφή** (την αξία της οποίας, στην αποτύπωση και διαιώνιση του προφορικού λόγου και της γνώσης, δεν μπορεί κανένας να αμφισβητήσει) δεν παύει να είναι **αποχρωματισμένη** και **χρονοβόρα αντιπροσώπηση** της **ομιλίας** και ο άνθρωπος, εφόσον του το επιτρέπουν οι επιστημονικές και τεχνικές δυνατότητές του, δεν θα πάψει, αν όχι να προτιμά, να προάγει εξίσου και την ομιλία. Έχουν, επομένως, σημασία όλα όσα αναφέραμε και προτείναμε για τη διατήρηση και σωστή καλλιέργεια του **ελληνικού προφορικού λόγου**.

Διαχρονική εξέλιξη της γλωσσικής επικοινωνίας

Εποχή	Μέσο γλωσσικής επικοινωνίας	Τρόπος γλωσσικής επικοινωνίας	
Σε όλες τις εποχές	Απλή φωνή (χωρίς τη μεσολάβηση τεχνικών μέσων)	Προφορικός λόγος	
Μετά την ανακάλυψη της γραφής (4η χιλιετία π.Χ.) μέχρι και σήμερα	Απλή γραφή (επιγραφές, βιβλία κτλ.) Αλληλογραφία	Γραπτός λόγος Γραπτός λόγος (Αποστολή, μεταβίβαση και λήψη γραπτού κειμένου)	
Αρχαία Ελλάδα	Υδραυλικός Τηλέγραφος Φρυκτωρίες (οπτικός τηλέγραφος)	Μετάδοση της αρχής και του τέλους προκαθορισμένων γραπτών/προφορικών μηνυμάτων, Οπτική Κωδικοποίηση προκαθορισμένων γραπτών/προφορικών μηνυμάτων	
Νεότερη εποχή πριν από το 1847	Διάφορα οπτικά συστήματα κωδικοποίησης γραφής (ανεμόμυλοι, αερόστατα, κ.ά.)	Γραπτός λόγος (Άμεση μετάδοση γραμμάτων ή μετά από κωδικοποίηση)	
Από το 1847 μέχρι και σήμερα	Τηλεγραφία (ενσύρματη) Ραδιοτηλεγραφία (από το 1895)	Γραπτός λόγος (Στην αρχή αντιστοίχιση των γραμμάτων του αλφαβήτου με γραπτά σύμβολα: παύλες και τελείες, Σήμερα κωδικοποίηση, εκπομπή, μετάδοση, λήψη, αποκωδικοποίηση και τελική εκτύπωση γραμμάτων)	
Από το 1877 μέχρι και σήμερα	Τηλεφωνία Κινητή τηλεφωνία (πρόσφατα)	Προφορικός λόγος	
Από το 1920 μέχρι και σήμερα	Ραδιοφωνία Στερεοραδιοφωνία (από το 1960)	Προφορικός λόγος	
Από το 1930 μέχρι και σήμερα	Τηλεόραση Εγχρωμη τηλεόραση (από το 1960) Τηλεόραση υψηλής ευκρίνειας (πρόσφατα)	Προφορικός λόγος και κινούμενη εικόνα	

Από το 1930 μέχρι και σήμερα	Τηλετυπία	Γραπτός λόγος (Κωδικοποίηση, εκπομπή, μετάδοση, λήψη, αποκωδικοποίηση και τελική εκτύπωση γραμμάτων)	
Από το 1960 μέχρι και σήμερα	Τηλεομοιοτυπία Τηλεεικονογραφία (από τα μέσα της δεκαετίας του 1980)	Γραπτός λόγος με γραφήματα και ακίνητες εικόνες	
Από το 1960 μέχρι και σήμερα	Μετάδοση δεδομένων (δυναμικά κωδικοποιημένων στοιχείων) μεταξύ υπολογιστών Τηλεκειμενογραφία (από τα μέσα της δεκαετίας του 1980)	Γραπτός λόγος (κείμενα), εικόνες (στην αρχή ακίνητες, σήμερα και κινούμενες) ή (σήμερα) και ήχοι	
Σήμερα, το 2000 και πέρα	Ηχοδιάσκεψη, Φωνοταχυδρομείο, Εικονοδιάσκεψη, Εικονοτηλεφωνία Τηλεεφημερίδα, Ψηφιακή Τηλεόραση Πολυμέσα Διαδίκτυωση μέσω του Ιντερνετ (ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, ηλεκτρονικό εμπόριο, εικονοτηλεφωνία κτλ.)	Προφορικός λόγος, εκτυπώσιμα γραπτά κείμενα, ακίνητες/κινούμενες εικόνες και ήχοι μέσω (των υπαρχόντων) σταθερών, κινητών και ραδιοτηλεοπτικών δικτύων	
Αρχές του 21ου αιώνα	Ενα Παγκόσμιο Υπερδίκτυο με ενοποίηση όλων των μέσων επικοινωνίας (σταθερών και κινητών τηλεπικοινωνιακών δικτύων, ραδιοτηλεοπτικών δικτύων και Ιντερνετ) Κινητή: εικονοτηλεφωνία κειμενογραφία επικ. δεδομένων τηλεομοιοτυπία τηλεεικονογραφία τηλεειδοποίηση ...;	Προφορικός λόγος, εκτυπώσιμα γραπτά κείμενα, ακίνητες/κινούμενες εικόνες, και ήχοι και κάθε άλλου είδους πολυμεσική πληροφορία της λεγόμενης Κοινωνίας της Πληροφορίας... και τι άλλα, που δεν μπορούμε ακόμα να φανταστούμε;	

6 ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Θα κλείσω τούτη την ομιλία όχι με λόγια δικά μου αλλά με λόγια άλλων που ασφαλώς ενστερνίζομαι απόλυτα:

ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ⁶:

«Γλῶσσα ψυχῆς ἄγγελος»^[7].

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ⁷:

«Ἔστι μὲν οὖν τὰ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα, καὶ τὰ γραφόμενα τῶν ἐν τῇ φωνῇ» (Ἡ ομιλία εἶναι σημάδι των καταστάσεων της ψυχῆς, και η γραφή εἶναι σημάδι της ομιλίας)^[12].

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ο ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΥΣ⁸:

«...καὶ μέλος ἔχουσιν αἱ λέξεις καὶ ρυθμὸν καὶ μεταβολὴν καὶ πρέπον, ὥστε καὶ ἡ ἀκοή τέρπεται μὲν τοῖς μέλεσιν, ἄγεται δὲ τοῖς ρυθμοῖς, ἀσπάζεται δὲ τὰς μεταβολάς, ποθεῖ δ' ἐπὶ πάντων τὸ οικεῖον.»^[7]

ΣΑΜΙΟΥΕΛ ΤΖΟΝΣΟΝ⁹:

“Ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ γενεαλογία των λαῶν και ἡ διατήρηση της ακουστικῆς ομορφιάς και της μουσικότητάς της ανεβάζει την πολιτιστικὴ στάθμη μιας χώρας.”^[7]

ΦΡΗΝΤΡΙΧ ΒΙΛΧΕΛΜ ΝΙΤΣΕ¹⁰:

“Το εύληπτο μιας γλώσσας δεν είναι η λέξη αυτή καθ' εαυτή , αλλά ο τόνος, η ένταση, η ποικιλία των τόνων, ο ρυθμός με τον οποίο προφέρεται σειρά από λέξεις – με δυο λόγια, η μουσική πίσω απ' τις λέξεις, το πάθος πίσω απ' τη μουσική, η προσωπικότητα πίσω απ' αυτό το πάθος. Δηλαδή όλ' αυτά που δεν μπορούν να γραφτούν.”^[7]

⁶ Ο μεγάλος αρχαίος φιλόσοφος από τα Αβδηρα της Θράκης (περί το 460-περί το 370 π.Χ.)

⁷ Ο μεγάλος αρχαίος φιλόσοφος από τα Στάγειρα της Μακεδονίας (384–322 π.Χ.)

⁸ Ρήτορας και ιστορικός (1ος αιώνας π.Χ. – 1ος αιώνας μ.Χ.)

⁹ Άγγλος λογοτέχνης, δοκιμιογράφος και λεξικογράφος (1709-1784).

¹⁰ Γερμανός φιλόσοφος και δοκιμιογράφος (1844-1900).

ΦΕΡΝΤΙΝΑΝ ΝΤΕ ΣΩΣΣΥΡ¹¹:

Για την προτεραιότητα του προφορικού λόγου και την “τυραννία της γραφής”:

“...Φτάσαμε στο σημείο να δίνουμε μεγαλύτερη σημασία στη γραπτή παράσταση της λέξης που προφέρουμε παρά στην ίδια τη λέξη, κι ας είναι φανερό ότι η γραφή σκεπάζει τη θέα της γλώσσας: δεν είναι η αμφίεση αλλά η μεταμφίεσή της... Είναι σαν να πιστεύουμε πως, για να γνωρίσουμε κάποιον, είναι προτιμότερο να κοιτάζουμε τη φωτογραφία του παρά το πρόσωπό του.”^{12]}

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΜΥΡΑΤ¹²:

*“Στην πλειοψηφία εμείς οι Έλληνες μιλάμε άσκημα τη γλώσσα μας. Ενοχλείται κανείς; Πολύ λίγοι. Ντρέπεται; Ακόμα λιγότεροι. Προσπαθεί καθένας με τις μικρές του δυνάμεις να διορθώσει το κακό; Απειροελάχιστοι....
Είμαστε, οι Έλληνες, λαός που τον διακρίνει πατριωτισμός. Είμαστε έτοιμοι να υπερασπίσουμε κάθε τι ελληνικό, ακόμα και με κίνδυνο της ζωής μας, μόνο την ελληνική λαλιά αφήνουμε ανυπεράσπιστη...”^{13]}*

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ¹³:

“... Να διδάξουμε πιο σωστά και πιο αποτελεσματικά, δηλ. επικοινωνιακά, τη γλώσσα στο σχολείο, τη γραπτή αλλά και την – πάντοτε παραμελημένη – προφορική...”^{16]}

ΑΓΑΠΗΤΟΣ ΤΣΟΠΑΝΑΚΗΣ¹⁴:

“... Πόσες χιλιάδες φορές πρέπει να επαναλάβουμε ότι το μόνο από τα σπουδαία κεφάλαια της Γραμματικής που δεν διδάσκουμε στα παιδιά είναι η φωνητική και η ορθοφωνία;”^{17]}

7 ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- [1] Κ. Βαλεοντής - *“Απόψεις για το σημερινό γλωσσικό πρόβλημα”* (Ανοιχτή επιστολή στον Υπουργό Παιδείας Αντώνη Τρίτση), Φεβρουάριος 1987.
- [2] Μ. Σετάτος - *“Φωνολογία της Κοινής Νεοελληνικής”*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1974.
- [3] Κ. Βαλεοντής - *“Φωνηματική στατιστική ανάλυση της Ελληνικής Γλώσσας”*, Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συμποσίου “Ακουστική”, Βόλος, Ιούνιος 1981.
- [4] Σ. Καραντινός - *“Σύστημα αγωγής του προφορικού λόγου”*, Θεσσαλονίκη 1961.
- [5] Σ. Καραντινός - *“Σύστημα ασκήσεων του προφορικού λόγου”*, Θεσσαλονίκη 1961.

¹¹ Ο μεγάλος Ελβετός γλωσσολόγος και θεμελιωτής της σύγχρονης Γλωσσολογίας (1857-1913).

¹² Μεγάλος Έλληνας ηθοποιός (Αθήνα, 1908 - 1991).

¹³ Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, τέως Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

¹⁴ Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Ακαδημαϊκός, σήμερα Πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών.

- [6] Ν. Παπακωνσταντίνου - "Αγωγή του λόγου - Ορθοφωνία", Εκδόσεις ΔΩΔΩΝΗ, Αθήνα, 1978.
- [7] Δ. Μυράτ - "Αγωγή του λόγου", Βιβλιοπωλείον της ΕΣΤΙΑΣ, Ι.Δ.Κολάρου & ΣΙΑΣ, 1979.
- [8] Γ. Μπαμπινιώτης - "Θεωρητική γλωσσολογία", 1980.
- [9] G. A. Miller - "Language and communication", McGraw Hill, 1951.
- [10] R. K. Potter et al.- "Visible speech", Dover N.Y., 1966.
- [11] J. L. Flanagan - "Speech analysis synthesis and perception", Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, New York 1972.
- [12] Β. Α. Λιαπής - "Γλώσσα η Ελληνική", Εκδόσεις ΒΑΝΙΑΣ, Θεσσαλονίκη 1994.
- [13] Σ. Δημητρίου - "Λεξικό όρων Γλωσσολογίας", Εκδόσεις ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ, Αθήνα, 1983.
- [14] Γ. Μπαμπινιώτης - "Ιστορική Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας – Ι. Φωνολογία", Αθήνα, 1985.
- [15] Α. Βαφιάς - "Αγωγή του προφορικού λόγου", Εκδόσεις ΔΩΔΩΝΗ, Αθήνα – Γιάννινα, 1997.
- [16] Γ. Μπαμπινιώτης - "Η Ελληνική Γλώσσα μπροστά στον 21ο αιώνα", Εφημερίδα "ΤΟ ΒΗΜΑ", 4-1-1998.
- [17] Α. Τσοπανάκης - "Προβλήματα της Ελληνικής – Το τελικό -ν", Εκδ. Οικος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1987.
- [18] Μ. Φιλήτας, Δ. Γληνός, Σ. Σιδέρης, Φ. Γιοφύλλης, Ν. Χατζηδάκης, Κ. Προύσης, Κ. Καρθαίος, Γ. Μπενέκος – "Φωνητική γραφή", Εκδόσεις ΚΑΛΒΟΣ, Αθήνα 1980.
- [19] Ε. Γιαννίδης – "Γλώσσα και Ζωή", Τυπογραφείο "ΕΣΤΙΑ", Αθήνα 1914.
- [20] Ε. Κριαράς – "Η σημερινή μας γλώσσα", Εκδόσεις ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ-ΠΑΙΔΕΙΑ, Αθήνα 1984.
- [21] Κ. Βαλεοντής, Π. Καγιάφας – "Συγκριτικά φωνολογικά και γραμματολογικά στατιστικά στοιχεία της Ελληνικής Γλώσσας", Πρακτικά Δεύτερου Κοινού Ελληνογιογκοσλαβικού Συνεδρίου "Ακουστική-84", Αθήνα, Οκτώβριος 1984.
- [22] Κ. Βαλεοντής και μέλη της Ομάδας Ακουστικής της Διεύθυνσης Ερευνών του ΟΤΕ – "Στοιχεία φασματικής ανάλυσης της προφορικής Ελληνικής Γλώσσας" (Εργασία που δεν ολοκληρώθηκε), Αθήνα, 1978.
- [23] Α. Τσοπανάκης - "Νεοελληνική Γραμματική", 2η Έκδοση, Εκδ. Οικος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1994.
- [24] ΟΕΔΒ (Μ. Τριανταφυλλίδης) - "Νεοελληνική Γραμματική", Έκδοση Η', Αθήνα 1983.

Κ. Βαλεοντής

Φυσικός-Ηλεκτρονικός, Τηλεπικοινωνιακός Μηχανικός ΟΤΕ,

Τεχνικός Υπεύθυνος της **ΜΟΤΟ** (Μόνιμης Ομάδας Τηλεπικοινωνιακής Ορολογίας – ΟΤΕ-ΕΛΟΤ),

της Ομάδας **ΕΛΟΤ/ΤΕ48/ΟΕ1** "Ορολογία Πληροφορικής",

της Ομάδας **ΕΛΟΤ/ΤΕ80/ΟΕ1** "Ορολογία Ηλεκτρομαγνητικής Συμβατότητας"

και της Ομάδας **ΕΛΟΤ/ΤΕ2/ΟΕ5** "Ηχομόνωση",

Γενικός Γραμματέας της **ΕΛΕΤΟ** (Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας) και

Πρόεδρος του **ΓΕΣΥ** (Γενικού Επιστημονικού Συμβουλίου) της **ΕΛΕΤΟ**.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΕΛΛΗΝΟΑΓΓΛΙΚΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

(Όπου δεν υπάρχει καθιερωμένος αντίστοιχος αγγλικός όρος δίνεται η ένδειξη: προτεινόμενος όρος)

Ελληνικός Όρος	Αγγλικός Όρος
αέρινο ρεύμα	air stream
αηχοποιημένος	desonorized (προτεινόμενος όρος)
αηχοποίηση	desonorization (προτεινόμενος όρος)
άηχος	voiceless
άηχος φθόγγος	voiceless phone
άηχο φώνημα	voiceless phoneme
ακίνητος αρθρωτήρας	fixed articulator
ακουστική	Acoustics
ακουστική εικόνα	acoustical image
ακουστική ποιότητα	acoustical quality
ακουστική φύση	acoustical nature
ακουστικός	acoustical, acoustic
ακουστικός σωλήνας	acoustic pipe
άκρη της γλώσσας	tip of tongue, apex
ακρογλωσσικό σύμφωνο	apical consonant
αλλόφωνο	allophone
αμαύρωση	darkening
ανακοπή	stop
ανακοπτικό σύμφωνο	stop (consonant), plosive (consonant)
αναπνοή (η λειτουργία)	breathing
ανερχόμενος δίφθογγος	ascending diphthong
αντηχείο	resonator, resonant cavity
άξονας του χρόνου	time axis
άξονας των συχνοτήτων	frequency axis
αποδεκτή μορφή	acceptable form
απορρινικοποιημένος	denasalized (προτεινόμενος όρος)
απορρινικοποίηση	denasalization (προτεινόμενος όρος)
απόσβεση	damping
άρθρωση	articulation
αρθρωτήρας	articulator
αρμονική συνιστώσα	harmonic component
αρμονική συχνότητα	harmonic frequency
αρμονικός	harmonic
αρχικός φθόγγος	initial

Ελληνικός Όρος

βαθμός αμαύρωσης
βασικές τάξεις συμφώνων
γλώσσα (το όργανο της ομιλίας)
γλώσσα, λόγος (το γλωσσικό σύστημα)
γλώσσα αναφοράς
γλωσσική γνώση
γλωσσική διαφορά
γλωσσική διδασκαλία
γλωσσική εκπαίδευση
γλωσσική επικοινωνία
γλωσσική πενία
γλωσσική πραγματικότητα
γλωσσικό φαινόμενο
γλωσσικό αισθητήριο
(γλωσσ)οδοντικό σύμφωνο
γλωσσοϋπερωικό σύμφωνο
γλωσσοφατνιακό σύμφωνο
γλωττίδα
γλωττιδικός
γλωττιδικό σύμφωνο
γραμματικό σύστημα
γραμματολογική συνθήκη
γραπτή γλώσσα
γραφή
γραμμικό φάσμα (συχνοτήτων)
γραπτό κείμενο
γρήγορη ταλάντωση ενός αρθρωτήρα
δείγμα ομιλίας
δείκτης ακουστικής ποιότητας

διάκριτη συχνότητα
διακριτότητα (φωνήματος)

διάρκεια (φωνήματος)

διπλοχειλικό σύμφωνο
δίφθογγος
δίψηφο σύμφωνο
δίψηφο φωνήεν
δυναμικός δείκτης ακουστικής ποιότητας

Αγγλικός Όρος

degree of darkening
basic classes of consonants
tongue
language
reference language
linguistic knowledge
linguistic difference
language teaching
linguistic education
linguistic communication
linguistic poverty
linguistic reality
linguistic phenomenon
linguistic sense
dental consonant
cacuminal consonant
alveolar consonant
glottis
glottal
glottal consonant
grammatical system
grammatical condition
written language
writing
linear (frequency) spectrum
written text
rapid vibration of an articulator
speech sample
acoustical quality index (προτεινόμενος όρος)
discrete frequency
distinguishability (of a phoneme)
 (προτεινόμενος όρος)
duration (of a phoneme)
 (προτεινόμενος όρος)
bilabial consonant
diphthong
consonant digraph, consonant ligature
vowel digraph, vowel ligature
dynamic acoustical quality index

Ελληνικός Όρος**Αγγλικός Όρος**

δόνηση

(προτεινόμενος όρος)

vibration

δονητής

vibrator

εισπνοή

inspiration

έκθεση

composition

εκπνοή

expiration

έκρηξη ηχητικής ενέργειας

explosion of sound energy

έκφραση

expression

εκφώνηση

utterance

ελεύθερο πέρασμα

free passage

Ελληνική Γλώσσα

Hellenic Language

έναρθρος ήχος

articulated sound

έννοια

concept

εξακολουθητικός

continuant

εξακολουθητικό σύμφωνο

continuant consonant

εξωτερική μορφή

external form

επικοινωνία

communication

εσωτερική μορφή

internal form

ευρέως διαδεδομένη μορφή

widely used form

ευρύ ζωνοπερατό φίλτρο

wide bandpass filter

ευρύτερη χρήση

wider usage

ζωηρή ακουστική εικόνα

bright acoustical image (προτεινόμενος όρος)

ζωνοπερατό φίλτρο

bandpass filter

ηχηροποίηση

sonorization (προτεινόμενος όρος)

ηχηρός

voiced

ηχηρός φθόγγος

voiced phone

ηχηρότητα

sonority, voice

ηχηρό φώνημα

voiced phoneme

ηχητική ενέργεια

sound energy

ηχητική ισχύς

sound power

ήχος ομιλίας

speech sound

ηχοφασματογράφημα

sound spectrogram

ηχοφασματογράφος

sound spectrograph

θεμελιακός δείκτης ακουστικής ποιότητας

fundamental acoustical quality index
(προτεινόμενος όρος)

θεμελιώδης συχνότητα

fundamental frequency

θέση άρθρωσης

position of articulation

θόρυβος

noise

Ελληνικός Όρος**θορυβώδης****ιδίωμα****ιστορική γραφή****καθαρότητα (φωνήματος)****καλλιέπεια****κάλυψη****καθαρή ακουστική εικόνα****κατερχόμενος δίφθογγος****κάτω χείλος****κορυφή ισχύος****κινητός αρθρωτήρας****κριτήριο****λάρυγγας****λαρυγγική κοιλότητα****λαρυγγικός τόνος****λέξη****λεξικό (μιας γλώσσας)****λεξιλόγιο****λόγος, γλώσσα****μαλακή υπερώα****μαλακοϋπερωικό σύμφωνο, ουρανικό σ.****μέρος (του σώματος) της γλώσσας****μεσαίο μέρος (του σώματος) της γλώσσας****μεσαίο φωνήεν****μέση ηχητική ισχύς****μετάβαση****μεταβατικός φθόγγος, συνοδίτης****μεταβολές φωνημάτων****μεταγράφω****μήλο του Αδάμ****μητρική γλώσσα****μορφή****μουσικότητα (φωνήματος)****μπροστινό μέρος (του σώματος) της
γλώσσας****μύτη****ομιλία****Αγγλικός Όρος****noisy****idiom****historical writing****purity (of a phoneme)** (προτεινόμενος όρος)**kalliepy** (προτεινόμενος όρος)**coverage****clear acoustical image** (προτεινόμενος
όρος)**descending diphthong****lower lip****power peak****mobile articulator****criterion****larynx****laryngeal cavity****laryngeal tone****word****lexicon (of a language)****vocabulary****language****soft palate****velar consonant****part of the tongue****central part of the tongue****central vowel****average sound power****transition****transitional sound, glide****phonemic sound change, phonological
change****transcribe****Adam's apple****native language, mother tongue****form****musicality (of a phoneme)** (προτεινόμενος
όρος)**front of tongue****nose****speech**

Ελληνικός Όρος**οπισθογλωσσικό σύμφωνο****ορθογραφία****ορθοέπεια****ορθοφωνία****ορθοφωνικός κανόνας, κανόνας
ορθοφωνίας****οπίσθιο φωνήεν, οπισθογλωσσικό φ.****ορίζοντας διδασκαλίας****ορίζοντας κατανόησης****ορίζοντας ομιλίας****όρος****πάνω δόντια****πάνω χείλος****παύση****παρασιτικός****περιεχόμενο****περιοχή συχνότητων****πίσω μέρος (του σώματος) της γλώσσας****πλάτος (ηχητικής συνιστώσας)****πλευρική εκτόνωση****πλευρικό σύμφωνο****πλήρης κάλυψη****ποσοστό εμφάνισης****πρόσθιογλωσσικό σύμφωνο****πρόσθιο φωνήεν, προσθιογλωσσικό φ.****προφορική γλώσσα, προφορικός λόγος****προφορική έκφραση****προφορικός λόγος, προφορική γλώσσα****ράχη της γλώσσας****ραχιαίο ύψος****ρινική κοιλότητα****ρινική σύζευξη****ρινικό πέρασμα****ρινικοποίηση****ρινικό σύμφωνο****ρινικότητα****ρινικό φωνήεν****σημασία****Αγγλικός Όρος****dorsal consonant****orthography, spelling****orthoepy** (κακώς ο αγγλικός όρος αναφέρεται μόνο στον προφορικό λόγο)**orthophony****rule of orthophony, orthophonic rule****back vowel****horizon of teaching** (προτεινόμενος όρος)**horizon of comprehension** (προτεινόμενος όρος)**horizon of speech** (προτεινόμενος όρος)**term****upper teeth****upper lip****pause****parasitic****content****frequency range****back of tongue****amplitude (of a sound component)****lateral release, lateral plosion****lateral (consonant)****full coverage****percentage of occurrence****frontal consonant****frontal vowel****spoken language, speech****spoken expression****spoken language, speech****blade****height of the blade****nasal cavity****nasal coupling****nasal passage****nasalization** (προτεινόμενος όρος)**nasal consonant****nasality****nasal vowel****meaning**

Ελληνικός Όρος

σκληρή υπερώα
σκληρούπερωικό σύμφωνο
στάθμη
στατικός δείκτης ακουστικής ποιότητας

στεφάνη των πάνω ούλων
στιγμαίος
στιγμαίο σύμφωνο
στοματική κοιλότητα
στοματικό φωνήεν
στόχος
συλλαβή
σύμπλεγμα
σύμφωνο
συνδυασμός
συνεχές φάσμα (συχνοτήτων)
συνεχής θόρυβος
σύνθετος τόνος
συνοδίτης, μεταβατικός φθόγγος
συντακτικό σύστημα
συντελεστής ακουστικής ποιότητας
συντονισμός
σύστημα επικοινωνίας
συχνότητα
συχνότητα εμφάνισης
σημασιολογική ζώνη, φορμάντο
σώμα (υλικού), σώμα (επεξεργασίας)
τάξη
τελικός φθόγγος
τοπικό ιδίωμα
τριβική εκτόνωση
τριβικό σύμφωνο
τρίλια
τύπος άρθρωσης
υπερσύνολο
χειλικό σύμφωνο
χρήση
φθόγγος, φωνή
φίλτρο (συχνοτήτων)

Αγγλικός Όρος

hard palate
palatal consonant
level
static acoustical quality index
 (προτεινόμενος όρος)
gum ridge
non-continuant
non-continuant consonant
oral cavity
oral vowel
target
syllable
cluster
consonant
combination
continuous (frequency) spectrum
continuous noise
complex tone
glide, transitional sound
syntactic system
acoustical quality coefficient
resonance
communication system
frequency
frequency of occurrence
formant
corpus
class
final
local idiom
frictional release, frictional plosion
fricative (consonant), spirant (consonant)
trill
type of articulation
superset
labial consonant
usage
phone
(frequency) filter, filter (of frequencies)

Ελληνικός Όρος

φορμάντο, σχηματιστική ζώνη
φράση
φωνή, φθόγγος
φωνήεν
φώνημα
φωνηματική γραφή
φωνηματική ταξινόμηση
φωνηματικός, φωνολογικός
φωνηματολόγιο
φώνηση
φωνητικές χορδές
φωνητική γραφή
φωνητική οδός
φωνητική συσκευή
φωνητική ταξινόμηση
φωνητικός
φωνητικό σύμπλεγμα
φωνολογία
φωνολογική συνθήκη
φωνολογικός, φωνηματικός
φωνολογικό σύστημα
χαρακτηριστικό
χαρακτηριστικό ακουστικής ποιότητας
χάσμα (συχνοτήτων)
χειλικό σύμφωνο
χειλοδοντικό σύμφωνο
χείλος
χρόνος ολοκλήρωσης

Αγγλικός Όρος

formant
phrase
phone
vowel
phoneme
phonemic writing
phonemic classification
phonemic
phonemic repertoire (προτεινόμενος όρος)
phonation
vocal folds, vocal cords
phonetic writing
vocal tract
vocal apparatus
phonetic classification
phonetic
phonetic cluster
phonology, phonemics
phonemic condition
phonemic
phonemic system, phonemic structure
characteristic
acoustical quality characteristic
(frequency) gap
labial consonant
labiodental consonant
lip
integration time

(Κενή σελίδα)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΦΩΝΗΜΑΤΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ^[3]

(Σώμα υλικού και βασικά αποτελέσματα)

ΠΙΝΑΚΑΣ Β1 – ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΓΩΝ ΑΠΟ ΟΠΟΥ ΠΑΡΩΗΚΑΝ ΔΕΙΓΜΑΤΑ

(Πίνακας 5 της σχετικής εργασίας)

Αριθμός	ΤΙΤΛΟΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ	ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ (σελίδες όπως κληρώθηκαν)
1	ΤΟ ΛΑΘΟΣ	Α. Σαμαράκης (12, 108, 21, 188, 58)
2	Η ΠΑΙΔΕΙΑ	Ε. Παπανούτσος (329, 99, 74, 214, 189)
3	ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΣΤΕΦΑΝΙ	Κ. Ταχτσής (57, 167, 198, 201, 36)
4	ΓΙΑ ΝΑ ΓΙΝΕΙ ΜΕΓΑΛΟΣ	Ε. Αλεξίου (392, 274, 157, 245, 110)
5	ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	Ανταίος (ΒΡΑΔΥΝΗ 1978): (6/2, 18/1, 2/2, 16/1, 21/1)
6	ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	Φ. Γερμανός (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 1978) (11/2, 23/3, 6/4, 27/4, 15/4)
7	ΓΑΛΗΝΗ	Η. Βενέζης (41, 46, 83, 161, 166)
8	“Ζ”	Β. Βασιλικός (219, 154, 36, 47, 259)
9	ΤΟ ΔΙΠΛΟ ΒΙΒΛΙΟ	Κ. Χατζής (12, 59, 65, 104, 95)
10	ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	Β. Βασιλικός (128, 134, 132, 136, 138)
11	ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	Γ. Ρούσσο (ΤΑ ΝΕΑ 1978): (27/2, 23/3, 15/2, 15/3, 15/3)
12	ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	Ι. Καμπανέλης (ΤΑ ΝΕΑ 1978): (13/4, 24/4, 4/5, 13/4, 18/3)
13	ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	Π. Παλαιολόγος (ΤΟ ΒΗΜΑ 1978): (21/2, 24/3, 5/3, 29/1, 14/5)
14	ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	Δ. Ψαθάς (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 1978): (30/3, 8/4, 21/3, 19/2, 24/2)
15	Ο ΚΑΜΠΟΣ	Λ. Ακρίτας (106, 183, 154, 66, 36)
16	ΤΑΞΙΔΙ ΜΕ ΤΟΝ ΕΣΠΕΡΟ	Α. Τερζάκης (102, 23, 82, 41, 57)
17	ΓΥΝΑΙΚΕΣ	Σ. Μελάς (63, 56, 22, 36, 81)
18	ΦΩΝΑΖΕΙ Ο ΚΛΕΦΤΗΣ	Δ. Ψαθάς (29, 34, 72, 85, 91)
19	ΑΝΑΒΙΩΣΗ	Κ. Ουράνης (345, 111, 347, 14, 137)
20	Ο ΚΟΣΜΟΚΑΛΟΓΕΡΟΣ	Κ. Περάνθης (39, 87, 140, 185, 273)
21	Ο ΚΙΤΡΙΝΟΣ ΦΑΚΕΛΟΣ	Μ. Καραγάτσης (26, 37, 49, 93, 115)
22	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΡΟΥΑΖΙΕΡΑ	Ν. Τσιφόρος (43, 59, 90, 122, 149)
23	ΤΑ ΕΦΤΑ ΚΟΙΜΙΣΜΕΝΑ ΠΑΙΔΙΑ	Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος (30, 47, 79, 197, 211)
24	ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΓΚΡΕΚΟ	Ν. Καζαντζάκης (124, 221, 197, 455, 538)
25	ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΓΑΛΗΝΟΤΑΤΟΙ	Α. Βλάχος (112, 255, 131, 30, 307)
26	ΣΕΦΕΡΗΣ	Α. Καραντώνης (92, 111, 199, 56, 34)
27	Η ΚΑΣΣΑΝΔΡΑ ΚΑΙ Ο ΛΥΚΟΣ	Μ. Καραπάνου (40, 19, 46, 63, 120)
28	ΠΩΛΕΙΤΑΙ	Ζ. Χατζηφωτίου (45, 79, 117, 147, 197)
29	ΔΙΓΕΝΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ	Α. Καρκαβίτσας (21, 45, 93, 111, 143)
30	ΑΓΡΑΦΟΣ ΝΟΜΟΣ	Μ. Κουρμούλης (16, 39, 69, 85, 105)
31	ΠΟΡΕΙΑ ΣΤΟ ΒΟΥΡΚΟ	Γ. Μαγκλής (15, 81, 117, 163, 214)

ΠΙΝΑΚΑΣ Β2 – ΣΥΝΟΛΙΚΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ ΠΟΥ ΚΑΤΑΜΕΤΡΗΘΗΚΑΝ

184.425	φωνήματα	89.115	φωνήεντα
5.316	δίφθογγοι	95.310	σύμφωνα
83.761	συλλαβές	10.632	φωνήματα σε διφθόγγους
38.695	λέξεις		
7.427	εκφωνήσεις		

ΠΙΝΑΚΑΣ Β3 – ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ ΠΟΥ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗΚΑΝ

(Πίνακας 8 της σχετικής εργασίας)

ΜΕΓΕΘΟΣ	ΜΕΣΗ ΤΙΜΗ ΜΕΓΕΘΟΥΣ	ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ s	ΟΡΙΑ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ 95%
Ποσοστό φωνηέντων	48,35 %	0,48 %	0,18 %
Ποσοστό συμφώνων	51,65 %	0,52 %	0,19 %
Ποσοστό φωνημάτων που σχη- ματίζουν διφθόγγους	5,77 %	1,04 %	0,38 %
Αριθμός συλλαβών ανά εκφώνηση	11,62	2,19	0,80
Αριθμός λέξεων ανά εκφώνηση	5,31	0,92	0,34
Αριθμός φωνημάτων ανά εκφώνηση	25,59	4,77	1,75
Αριθμός συλλαβών ανά λέξη	2,11	0,40	0,15
Αριθμός φωνημάτων ανά συλλαβή	2,20	0,03	0,01

ΠΙΝΑΚΑΣ Β4 – ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΦΩΝΗΜΑΤΩΝ

(Πίνακας 9 της σχετικής εργασίας)

ΦΩΝΗΜΑ φ	ΠΟΣΟΣΤΟ φ (%)	ΤΥΠΙΚΗ ΑΠΟΚΛΙΣΗ s (%)	ΟΡΙΑ ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗΣ 95 % (± %)
/i/	14,97	1,10	0,40
/a/	12,54	0,87	0,32
/o/	9,01	0,48	0,18
/e/	8,99	0,53	0,19
/u/	2,80	0,37	0,14
/t/	7,42	0,51	0,19
/s/	7,40	0,56	0,21
/n/	6,35	0,47	0,17
/k/	4,43	0,52	0,19
/r/	4,20	0,31	0,11
/m/	3,82	0,38	0,14
/p/	3,76	0,29	0,11
/l/	2,74	0,25	0,09
/ɣ/	1,89	0,29	0,11
/ð/	1,65	0,31	0,11
/x/	1,57	0,29	0,11
/f/	1,35	0,20	0,07
/z/	1,18	0,19	0,07
/θ/	1,17	0,23	0,08
/v/	0,92	0,20	0,07
/d/	0,63	0,13	0,05
/b/	0,44	0,14	0,05
/ŋ/	0,29	0,11	0,04
/g/	0,29	0,10	0,04
/ts/	0,14	0,11	0,04
/dz/	0,03	0,04	0,01

(Κενή σελίδα)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ**ΠΙΝΑΚΑΣ Γ1 – ΑΠΟΛΥΤΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΔΙΜΕΛΩΝ
ΦΩΝΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΩΝ**

(Πίνακας 4 της σχετικής εργασίας^[21])

ΠΙΝΑΚΑΣ Γ1 – ΑΠΟΛΥΤΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΔΙΜΕΛΩΝ ΦΩΝΗΜΑΤΙΚΩΝ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑΤΩΝ

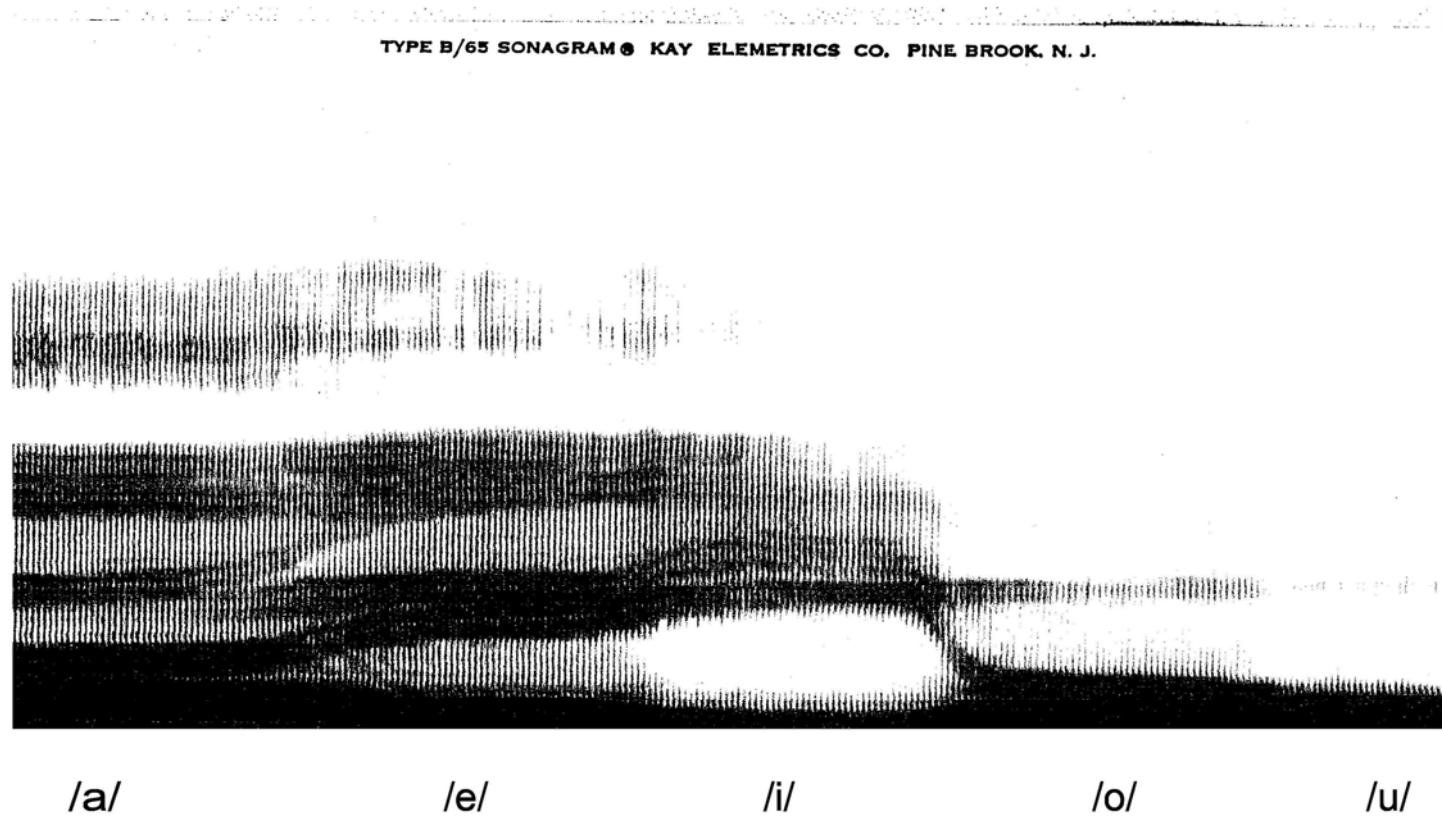
φ_2 φ_1	a	e	i	o	u	v	γ	δ	z	θ	k	l	m	n	p	r	s	t	f	x	b	d	η	g	ts	dz	Παύ-ση
a	316	369	409	208	18	477	603	572	574	517	1489	1524	1429	3055	1999	1267	2262	2746	924	408	65	19	132	4	39	17	1640
e	553	243	314	504	41	458	469	438	219	204	1222	728	820	2244	1096	1568	1857	1710	546	427	28	6	85	4	82	2	684
i	3367	3327	424	1176	167	173	672	678	702	402	2181	622	1591	2354	1108	825	3497	1891	228	556	33	4	198	2	82	7	1329
o	378	231	344	99	16	230	452	397	361	225	843	929	1291	2216	1096	1124	2771	1816	274	415	27	24	104	8	12	8	898
u	168	137	102	42	1	67	66	162	148	86	228	254	374	644	191	204	1004	336	90	64	13	3	10	3	19	4	679
v	410	283	208	162	77		122	16	4			126	34	11		243											
γ	414		2072	455	101			18				64	106	82		177											
δ	221	893	1085	341	95		292									118											2
z	115	177	305	191	73	87	167	23	13			59	615	135		18					29	3		2			11
θ	573	452	633	176	76							29	24	22		144				35							1
k	1866		3486	1003	266	2	1	12		5		175	1	14	18	312	692	111	11	1							5
l	1058	796	1921	871	229	6	3	1	1	13	10		29	4	32		2	29	17					6			13
m	1683	2067	968	695	593	50		2			3			343			2	6	37		587						3
n	3082	1736	2362	1300	287	35	67	153	9	84	132	42	126	90	94	18	208	209	36	33		1091		5	9	399	
p	1027	810	962	1735	804							217		52		580	334	165		211							1
r	1683	708	2096	1755	236	16	306	61		93	73	15	99	109	32		23	149	61	202	5	4		3	2	1	25
s	1509	1698	2427	802	332					146	773	2			607		290	2904	175	197					7		1730
t	2616	1161	4189	3244	1465					1	2	7	6	2		517				174							9
f	271	256	469	440	59	1				87	35	32	1	39		92	41	603		44	1						3
x	375		1494	363	106					27	4	24	9	84		207		183	1					1			2
b	167	89	98	217	26		12		16			45		8		130											2
d	342	196	272	154	48		7					9				137											
η							10													21				500			
g	136		128	70	19				36			27				30											1
ts	65	35	114	24	6															10							2
dz	13	10	16	3	3																						4
Παύ-ση	677	555	689	590	31	59	262	331	20	170	1174	70	476	205	631	25	414	842	86	63	51	12			3	1	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ

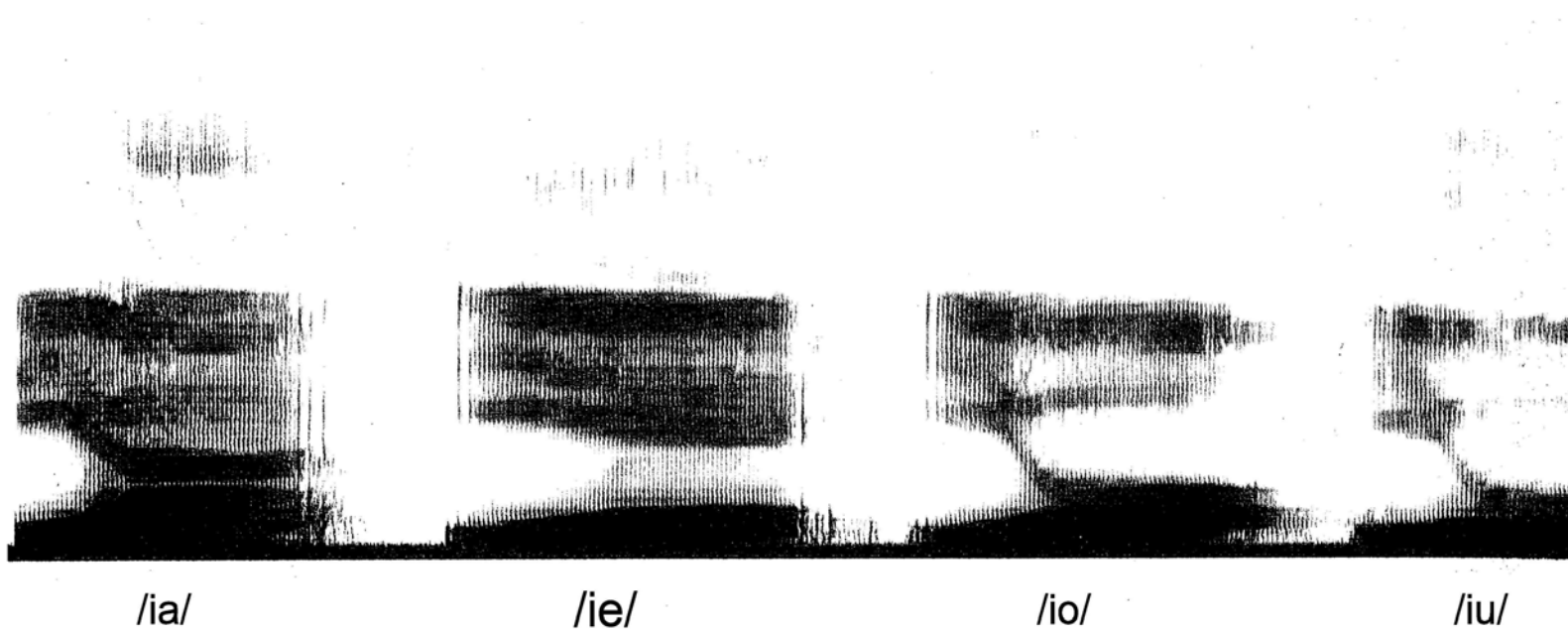
ΔΕΙΓΜΑΤΑ ΗΧΟΦΑΣΜΑΤΟΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ ΦΩΝΗΜΑΤΩΝ, ΣΥΛΛΑΒΩΝ ΚΑΙ ΛΕΞΕΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

(Στοιχεία αδημοσίευτα ως τώρα^[22])

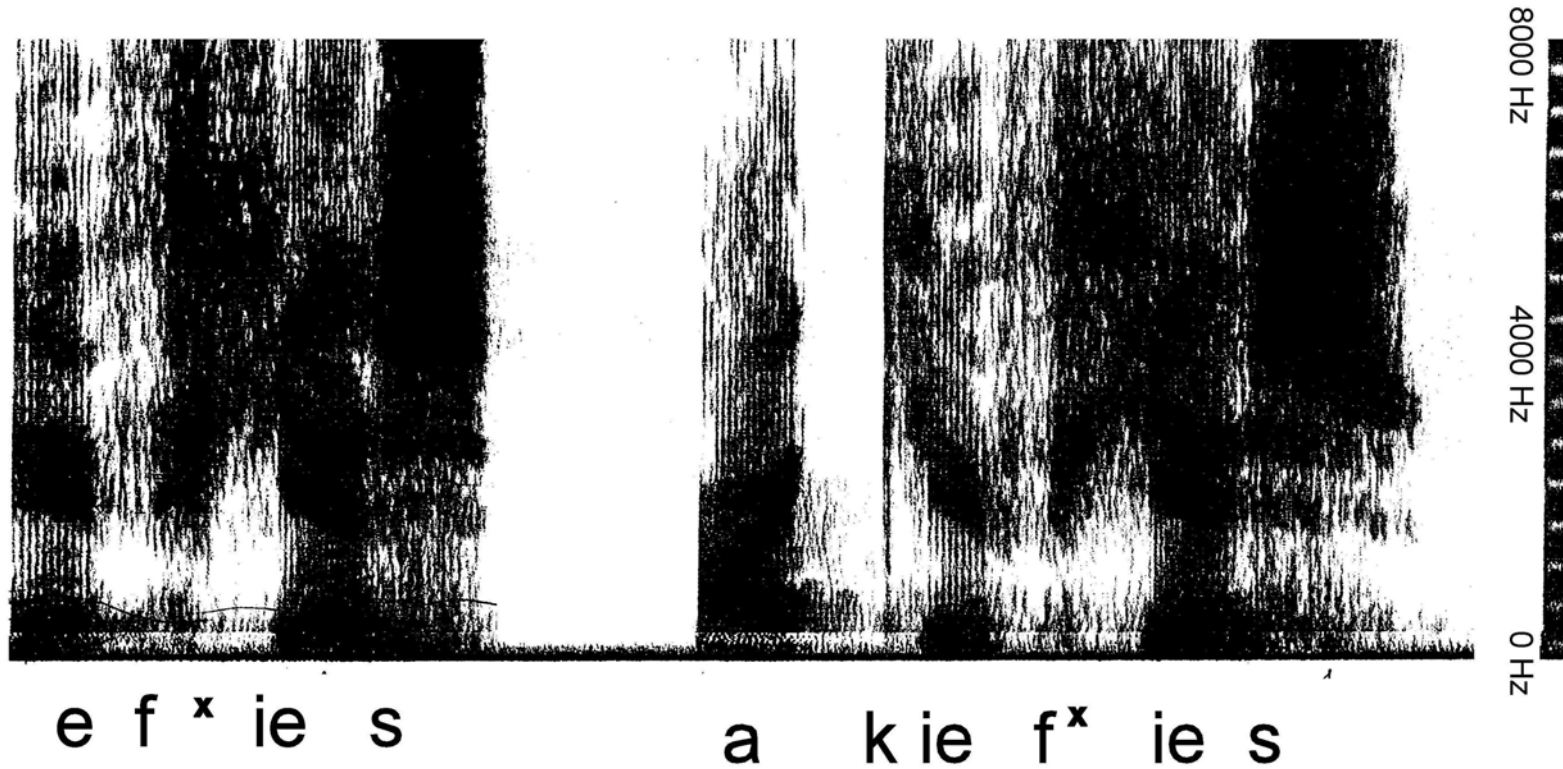
(Κενή σελίδα)

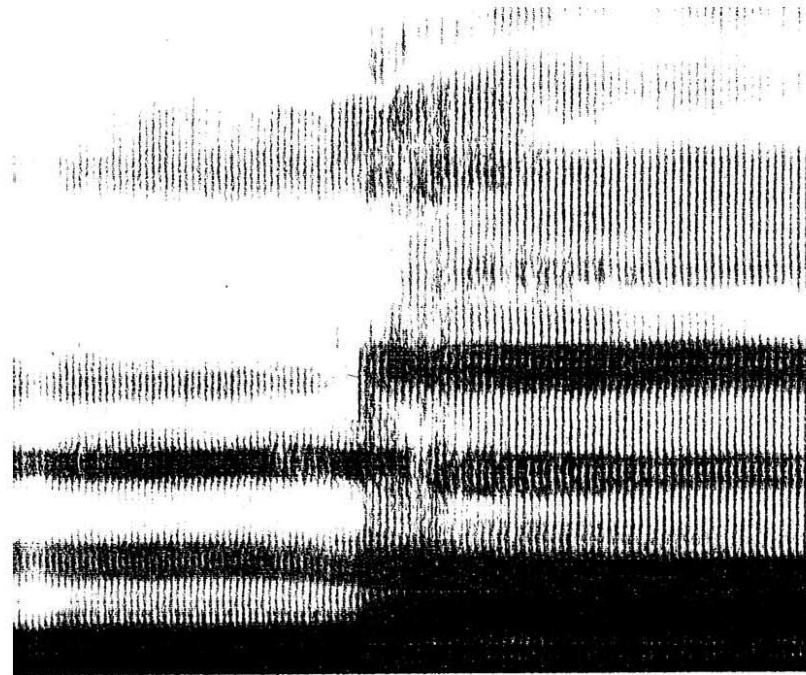
Διάγρ.1 Ηχοφασματογράφημα των φωνηέντων της σημερινής Ελληνικής Γλώσσας

Διάγραμμα 2 Η διαδοχή των φωνημάτων /ia/, /ie/, /io/, /iu/

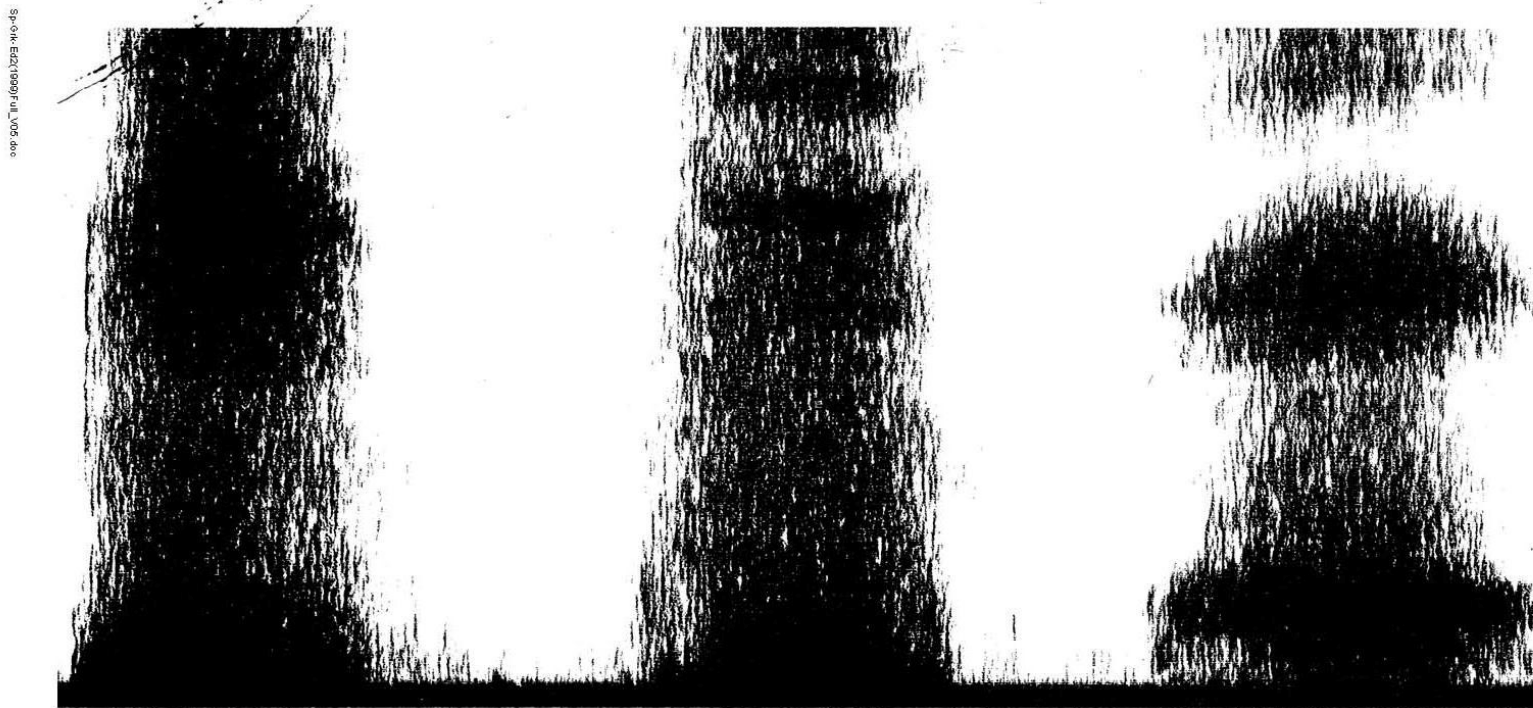
Διάγραμμα 3 "ευχές - ακεφιές"

//

/a/

Διάγραμμα 4 "λ - α"

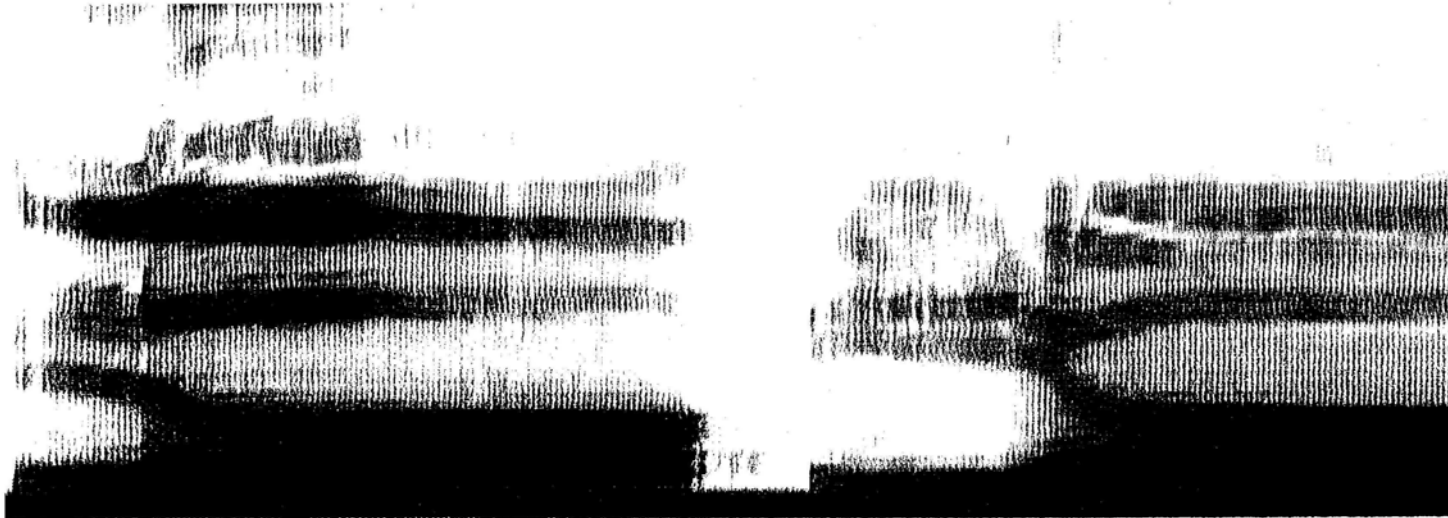
/θ/

/φ/

/χ/

Διάγραμμα 5

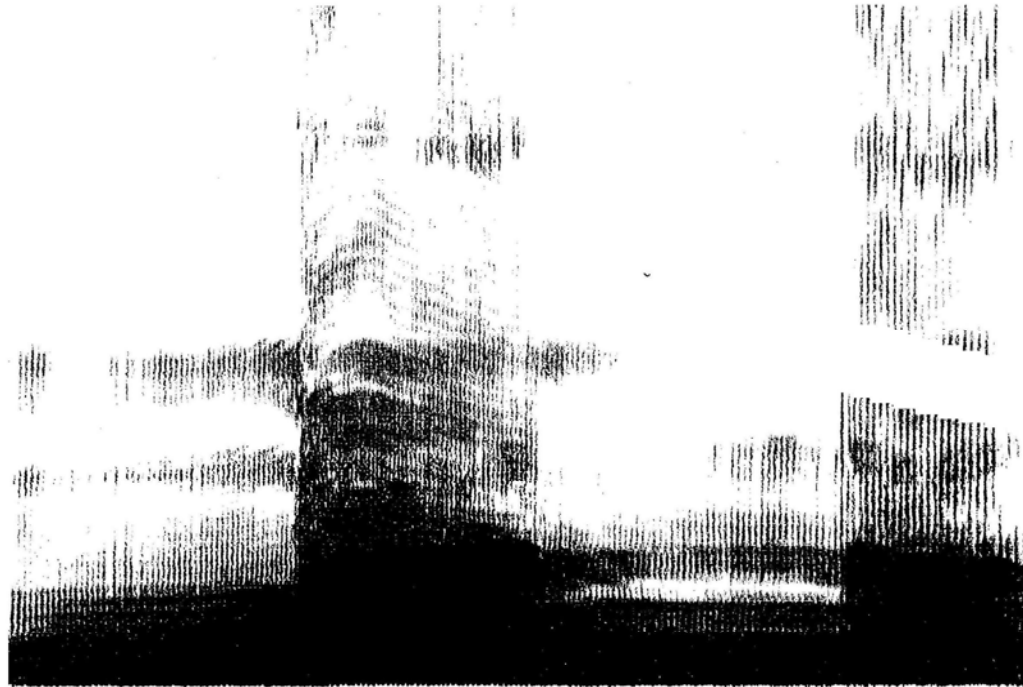
"θ - φ - χ"

λο

λιο

Διάγραμμα 6 "λο - λιο"

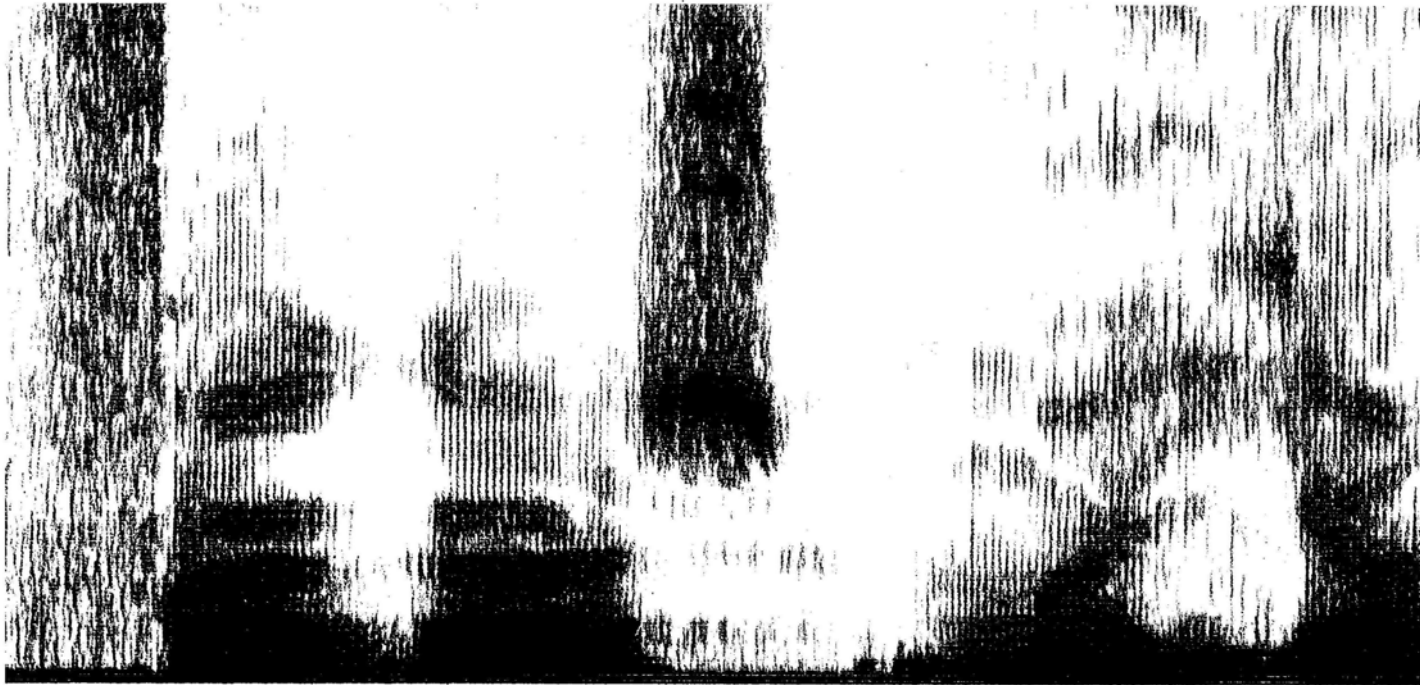

m a

n a

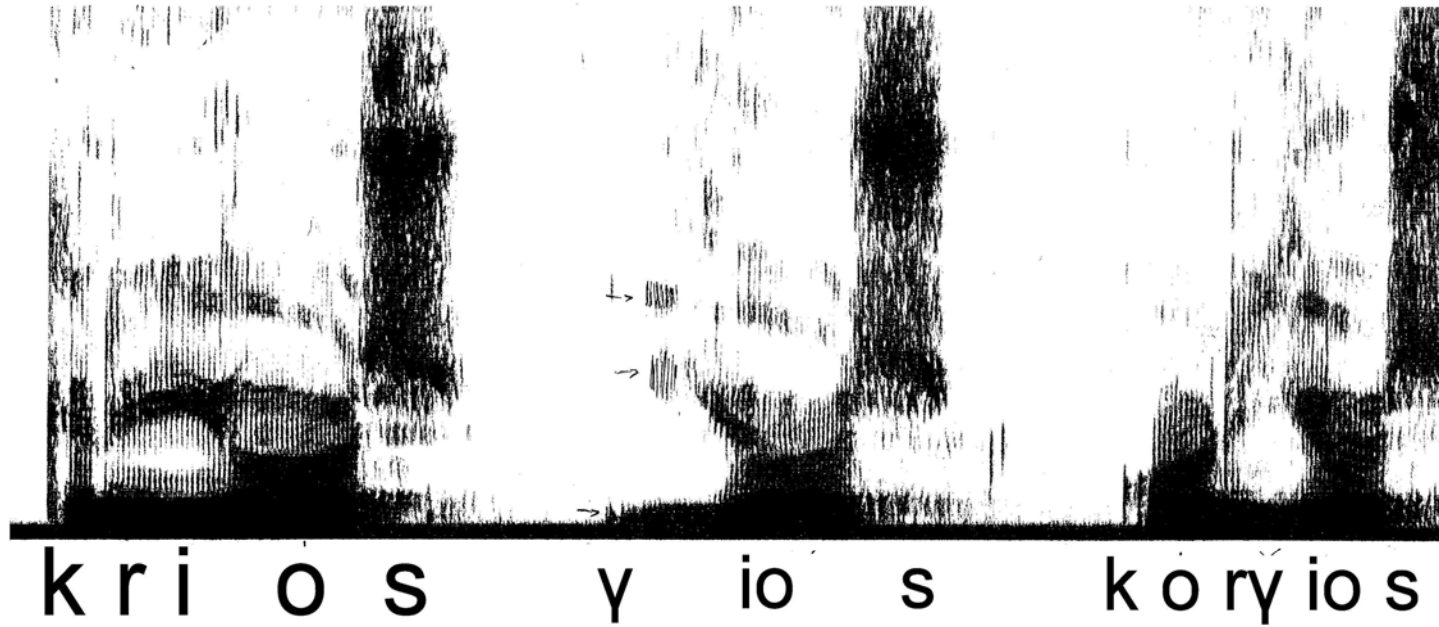
Διάγραμμα 7

"μά να"

f a γ á s m a γ i a ' ,

Διάγραμμα 8 "φαγάς - μαγιά"

Διάγραμμα 9 "κριός - γιός - κοριός"

(Κενή σελίδα)

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο **Κώστας Βαλεοντής** του *Ευτυχίου* γεννήθηκε το 1944 στον **Παγώνδα** της **ΣΑΜΟΥ**. Μετά τα γυμνασιακά χρόνια του, στο *Πυθαγόρειο Γυμνάσιο Σάμου*, σπούδασε στο **Πανεπιστήμιο Αθηνών** από όπου πήρε πτυχίο **Φυσικής** (1968) και μεταπτυχιακό **Ηλεκτρονικής και Ραδιοηλεκτρολογίας** (1972).

Υπηρέτησε στο Στρατό (1968-1969) ως τοπογράφος πυροβολικού.

Τον Απρίλιο του 1969 διορίστηκε Βοηθός στο **Εργαστήριο Φυσικής του Πανεπιστημίου Αθηνών** όπου ασχολήθηκε με τη **διδασκαλία και την έρευνα** της **Φυσικής** ως το Δεκέμβριο του 1972 οπότε προσελήφθη στον **ΟΤΕ** (Οργανισμό Τηλεπικοινωνιών της Ελλάδος) ως τηλεπικοινωνιακός μηχανικός.

Στα χρόνια 1977-1984 δίδαξε **"Εφαρμοσμένο Ηλεκτρομαγνητισμό"** στο **Μεταπτυχιακό Τμήμα Ηλεκτρονικής και Ραδιοηλεκτρολογίας** του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Στον **ΟΤΕ** ασχολήθηκε ως Υπεύθυνος ερευνητικών/μελετητικών ομάδων, σε θέματα **Λείζερ** (οπτικές επικοινωνίες), **Εφαρμοσμένης και Περιβαλλοντικής Ακουστικής** (ηχομόνωση, θόρυβος περιβάλλοντος, επαγγελματικός θόρυβος, θόρυβος μηχανημάτων, επιδράσεις του θορύβου στον άνθρωπο, γλώσσα και ομιλία, ακοομετρία κ.ά.) **Τυποποίησης** και **Ορολογίας** και ως Προϊστάμενος (1980-1986) του *Υποτομέα Δοκιμών και Εγκρίσεων Τύπου του Τηλεπικοινωνιακού Τερματικού Εξοπλισμού*.

Σήμερα είναι Προϊστάμενος της δραστηριότητας **"Τυποποίηση-Πιστοποίηση-Ποιότητα"** έχοντας την ευθύνη για τη συνεργασία του **ΟΤΕ** με τον **ΕΛΟΤ** (Ελληνικό Οργανισμό Τυποποίησης) και για τον εθνικό συντονισμό της Τηλεπικοινωνιακής Τυποποίησης ως **Τεχνικός Υπεύθυνος** της εθνικής αντιπροσωπευτικής **Τεχνικής Επιτροπής "Τηλεπικοινωνίες"** (TE-T).

Είναι Τεχνικός Υπεύθυνος της **ΜΟΤΟ** (Μόνιμης Ομάδας Τηλεπικοινωνιακής Ορολογίας) και των Ομάδων Τυποποίησης **ΕΛΟΤ/ΤΕ48/ΟΕ1** "Ορολογία Πληροφορικής", **ΕΛΟΤ/ΤΕ80/ΟΕ1** "Ορολογία Ηλεκτρομαγνητικής Συμβατότητας" και **ΕΛΟΤ/ΤΕ2/ΟΕ5** "Ηχομόνωση".

Έχει σημαντική συγγραφική δραστηριότητα σε θέματα **Φυσικής, Τηλεπικοινωνιών, Ακουστικής, Ελληνικής Γλώσσας και Ορολογίας** (επιστημονικές εργασίες, βιβλία, επιστημονικά άρθρα, κείμενα σεμιναρίων, λεξιλόγια ορολογίας, κείμενα προτύπων και τεχνικών κανονισμών, μεταφράσεις).

Με την ευθύνη και το συντονισμό του η **συλλογική εργασία** των (ολιγάριθμων αλλά πραγματικών φίλων της ελληνικής γλώσσας) μελών των παραπάνω ομάδων έχει ως αποτέλεσμα **μερικές δεκάδες χιλιάδες σύγχρονους ελληνικούς επιστημονικούς όρους** στους τομείς *Τηλεπικοινωνίες* (το μεγαλύτερο μέρος), *Πληροφορική, Ακουστική και Ηλεκτρομαγνητική Συμβατότητα*.

Είναι *ιδρυτικό μέλος* της **Ελληνικής Ακουστικής Εταιρείας (ΕΑΚΕ)** και χρημάτισε *Πρόεδρος* της για πολλά χρόνια.

Είναι *ιδρυτικό μέλος* και *Γενικός Γραμματέας* της **Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ)**, καθώς επίσης και *Πρόεδρος* του **Γενικού Επιστημονικού Συμβουλίου** της (ΓΕΣΥ).

Είναι *δημότης* της **Αθήνας**:

Καραμανλάκη 18, 11253 ΑΘΗΝΑ
Τηλέφ.: 6118986, 8619521, 8562069,
Τηλεομ.: 8068299,
Ηλ.Ταχ.: valeonti@mail.otenet.gr, valeontis@ote.gr.